

XV. Benedek pápa

Szent-Isván-Társulat kiadása

XV. BENEDEK PÁPA

DE WAAL ANTAL

PÁPAI FŐPAP ÉS A RÓMAI CAMPO SANTO INTÉZET KORMÁNYZÓJA

HASONNEVŰ MUNKÁJA UTÁN SZABADON ÁTDOLGOZVA

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1916.

Az esztergomi főegyházmegye engedelmével.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. szám.

In Te, Domine, speravi:
non confundar in aeternum

Benedictus L. x v

die 15 Novembris 1914

1. A gyermek.

A Chiesák nemzetsége a genuai nemességhez tartozik. Genua patriciusainak aranykönyve már a XVI. században megemlékezik róla. Hogy nem sokkal régebbi eredetű, igazolja cimerük: egy kis templom (chiesa annyi, mint templom) és fölötte a német birodalmi sas. Egyáltalán nincs történelmi alapja egyes tudósok ama kísérletének, hogy a család eredetét a IV. századba, Szent Ambrus, milánói érsekig vezessék vissza. Az elsőszülött mindenkor örgróf, testvérei ellenben egyszerűen nemesek. A genuai ősi hajlék utcarendezésnek esett áldozatul, a család már évek óta a Szent József-utca egyik bérházában lakik. Pegliben, a Genuától félórányira fekvő városkában a Carloforte-utcában van a család XVI. századból származó kastélya, amelyet vaskos tornya miatt castello-nak, váracskának neveznek. A kapu felett levő fülkében áll az «Irgalmasság Anyjának» szobra.

Szentatyánknak három elődje szenátori rangot viselt Genuában, amikor ez a város még *respublica serenissima*, fenséges köztársaság volt: Jeromos 1590-ben, András 1630-ban, és Péter Antal 1656-ban, aki a Liguriában dühöngő járvány alkalmával bátorsága és jámborsága által kiérdemelte polgártársainak csodálatát.

A pápa atyja, a Genuában 1821-ben született della Chiesa József, egy Migliorati örgrófnőt vett el. Ennek

családja Sulmonából származott és több főpapon kívül, VII. Ince pápát adta az Egyháznak (1404—1406). Házassága révén számos, kivált felsőolaszországi családdal kerültek atyafiságba.

A pápa nem a pegli-i szülői házban, hanem Genuában született, ahová édesanyja — szülését bevarandó — költözött. Ott is keresztelték meg, de testi gyengesége miatt nem a templomban, hanem otthon. A Szőlőkben levő Miasszonyunkról nevezett plébánia keresztelési anyakönyvében Cardinali plébános kezéből az alábbi feljegyzés olvasható: «Az Úr 1854-ik évében november 22-én délután 1 órakor e plébánia templomba újonnan született csecsemőt hoztak, amely november 21-én d. e. $\frac{3}{4}$ 10 órakor e plébánia területén született. Atyja, della Chiesa József örgróf, néhai Jánosnak fia, genuai lakos, anyja Migliorati Janka örgrófnő, Jánosnak leánya. A gyermeket gyengesége miatt Bosso Albert orvos házában keresztelték, mely alkalommal a Jakab, Pál, Ker. János neveket kapta. Keresztszülői: Spinola Jakab örgróf és Centurione szül. Migliorati Anna örgrófnő, genuai lakosok voltak.»

A pápának még két testvére él, három meghalt. Az elsőszülött Antal János, nyug. olasz ellentengernagy, állandóan Pegliben tartózkodik, neje Jacobini bibornok unokahuga, Eugenia, akinek saját háza van Rómában; a másik fivére Gyula, szintén a tengerészetnél szolgált, de most magánzó. Pápasága idején halt meg nővére, Zsófia, Persico gróf özvegye, aki télen Velencében vagy Firenzében, nyáron Treviso mellett levő villájában lakott. Midőn a családnak egy barátja közölte vele a pápaválasztás eredményét, lehajtotta fejét, összekulcsolta kezét és így sóhajtott föl: Povero mio fratello — szegény testvérem!

A Szentatya oly helyen töltötte gyermekéveit, amelynek szépsége egész Európában ritkítja párját. Az egész Rivierán végig városok, falvak és nyárilakok sorakoznak, egyik szebb a másiknál és mind-egyik a Genua Superba, a büszke Genua korára emlékeztet. Méltó helyet foglal el közöttük Pegli is. Az északi szél ellen védett magaslatokon déli növényzet díszlik. A szabadban tenyészik a pálma, a cédrus, a magnolia, az oleander és a ciprus; a rózsza egész éven át nyílik. A virágok közül, pompás parkok keretéből barátságos villák és házikók emelkednek ki. Keresztül-kasul kellemes sétautak kanyarognak, amelyet Pallavicini herceg 1837-ben hétmillió lira költséggel építtetett. A városka a tengerparthoz közel fekszik. Gyönyörű kilátással a tengerre, amelyen Genuának tartó, vagy onnan induló kereskedelmi hajók, csónakok és vitorlások közlekednek. A plébániatemplom Szent Mártonnak van szentelve, de a helységnek védőszentje Szent Rozália, akinek ünnepét a közmondásos olasz pompával szokták megülni. Befejezésül a sötétség beálltával csónakversenyt rendeznek, a csónakok számtalan égő lámpa fényében ragyognak. 1500-ben a Grinaldi-család a bencéseket hívta meg Peglibe, akik a régi kisebb templomocskát megnagyobbították és megújították. Ott is maradtak rendjüknek 1810-ban bekövetkezett feloszlatásáig. A templomot az 1900-iki jubiláris évben alaposan átalakították. A templomnak kilenc márványoltára van. Ujabb időben a városban a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére gyönyörű templomot emeltek.

Pegli, amely télen látogatott gyógyítóhely, nyáron pedig élénk tengeri fürdő, félszázaddal ezelőtt, a pápa gyermekkorában, nem volt egyéb nagyobbacska ha-

lászfalunál, jámbor, igénytelen és szorgalmas lakosokkal. Előtte terült el Genua, a világváros, pompás templomaival és palotáival, a tudományok és művészetek kincsházaival, amelyekhez Pegli legszerényebb gyermekei is hozzáférhettek. Legelőkelőbb háza a della Chiesa őrgrófoké volt. Emitt az Alpok lejtői, amott a tenger, fölöttük a mindig kék ég: oly látvány, amely erősen belemarkolt a fogékony lelkű és ritka tehetségű gyermek szívébe.

A kis Jakab, aki zsenge korában gyenge szervezetével és betegségre hajló természetével ugyancsak sok gondot okozott édesanyjának, évek múltán, hála a körültekintő ápolásnak és a kedvező éghajlatnak, vidám és jókedvű fiúvá növekedett, aki élénk részt kért társai szórakozásaiból és pajkos csínyjeiből. Az evezőt és vitorlát páratlan ügyességgel kezelte, az úszásban pedig túltett valamennyi társán. Különös kedvteléssel űzte a Pegliben tennes-nek nevezett labdajátékot s jellemző eset, hogy amikor mint bolognai érsek látogatóban járt szülővárosában és végignézte a gyermekek labdázását, az ifjúkori emlékek hatása alatt maga is kezébe ragadta az ütőt. Játosztársai, akik még életben vannak, élénken emlékeznek rá, hogy a kis Jakab olykor hirtelen abbahagyta játékát és haza sietett könyvei mellé.

Szívvel-lélekkel résztvett a játékban, forgatta könyveit, de éppen oly buzgósággal kereste fel a templomot is, hogy egész egyedül a legméltóságosabb Oltáriszentség vagy a Szűzanya képe előtt imádkozék, avagy a Szentek legendáit olvasgassa. Nem messze Peglitől, Voltri közelében, a hegyek közé rejtőző Mária-kegyhely fekszik, neve Acqua santa, szent víz. Nyarankint a fiú szülei a kegyhelyet gyakorta fel-

keresték, Jakab pedig mindannyiszor valódi búcsujárnak tekintette az odavaló utazást. Későbbi éveiben, sőt bolognai érsek korában sem mulasztotta ott-hon tartózkodása idején ezt a helyet felkeresni.

Egy hírlapíró, aki a pápaválasztás után azonnal Peglibe sietett, hogy egyet-mást megtudjon, feljegyezte Montalto Károly kertésszel, a pápa kortársával való beszélgetését:

— Ha a monsignore Peglibe jön, — mesélte a kertész — mindig érdeklődik az egyik magaültette pálmáról; elmegy a kertbe, megáll előtte s megfogja egyik ágát, mintha régi ismerősével akarna kezet fogni.

— Volt-e már gyermekkorában hajlama a papi pályára?

— Határozottan. Mikor tizenkétévesek voltunk, kitartha előttem szívét. Elmondta, hogy milyen fenséges valami Istennek az oltárnál szolgálni és a lelkek üdvét munkálni. Szavaiban azonban bizonyos panaszos hang rezgett. Ennek okát kérdezvén, könnyes szemmel így szólt: Ma reggel egész komolyan kijelentettem atyámnak, hogy pap akarok lenni, mire ő kurtán azt válaszolta: akarom, hogy előbb ügyvéd légy. Szabad idejében kis oltárt emelt vagy az ablaknak fordulva prédikált. Majd, mintha szószékre lépne, az erkélyre állott. Senki sem hallgatta, bizonyára az elvonuló felhőkhöz beszélt, mert felénk tárta ki két karját. Némelykor észrevétlenül odasompolyogtam, hogy meghallgassam. Nem értettem ugyan, mit mondott, de jól beszélt.

2. Az ifjú.

Elvégezvén az elemi iskolát, Jakabot atyja Novara és De Giusso szerzetesek vezetése alatt álló genuai intézetbe küldte, ahol a növendékek reggeli 9 órától délutáni 3 óráig tanulással foglalkoztak. E tanulmánya befejeztével mint bejáró növendék hallgatta a püspöki papnevelőben a bölcsészeti előadásokat, majd az egyetemre — Atheneumra — iratkozott be, ahol atyja utasítása szerint jogot hallgatott. 1875. aug. 2-án, tehát alig 21 éves korában a polgári jog doktorává avatták és ezzel megnyílt előtte az ügyvédséghez vezető út.

Az öreg örgróf ugyancsak jól ismerhette fiát, amikor ráparancsolt, hogy ügyvéd legyen. Különös jogi érzékkel bírt, amely az egyetemen mindjárt fel is tűnt. Nem tekintette a jogot valami száraz tantárgynak és különös érdeklődéssel foglalkozott a római joggal, kezdve kifejlődésétől egészen virágzásáig. A fiatal egyetemi hallgató oly buzgón feküdt neki tárgyának, hogy sem zenével, sem rajzolással vagy festéssel nem foglalkozott. A zene és ének iránt egyébként teljes életében sem érzett hajlamot, amint nem érez ma sem. Nem lelkesedett a gimnáziumban a matematika iránt sem, míg fivére, a későbbi ellentengernagy éppen a matematikához és a vele rokon tanulmányokhoz vonzódott.

Genua előkelő társadalmában mindig szívesen látták a fiatal diákot, aki nemes származásán kívül sok jó tulajdonsággal bírt. Bár megjelenése nem volt délceg és arcvonásait sem lehetett szépnek mondani, finom modorával, könnyed társalgásával, valamint

higgadt fellépésével meghódította a sziveket. Tanárai és tanuló társai egyformán dicsérték a tehetséges és szorgalmas ifjút, aki azonfelül vallásos meggyőződését sem helyezte véka alá.

A szünidőt Jakab részben Pegliben, részben ismerőseinél és rokonainál Turinban, Milánóban, de legszívesebben Trevisóban töltötte, ahová helyettes államtitkár korában is gyakran kirándult. Amikor a trevisói püspök tisztelgett az új pápánál, ez tréfálkozva így szólt hozzá: «Én Önt sokszor felkerestem Trevisóban, annak most már vége, Önön a sor, hogy meglátogasson.»

Vessünk most egy pillantást azokra az egyházpolitikai mozgalmakra, melyek életének első két évtizedében végigszántották Olaszországot.

Szardiniában, amelyhez a liguriai partvidék és Genua is tartozott, a karbonarik (szénégetők) titkos társulata az Egyház üldözésére szövetkezett Viktor Emánuel (1849—1878) kormányával. Hogy megtörhesse a papság ellenállását és saját hatalmi eszközeit növelje, 1850-ben felfüggesztették a papság valamennyi előjogát. 1855-ben az oktatás és betegápolás ügyét szolgáló szervezetek kivételével a többiit feloszlatták és birtokaikat elkobozták. Az iskolát kivonták az Egyház hatásköréből, életbeléptették a polgári házasságot, pusztították az egyházi vagyont, azokat a püspököket és papokat pedig, akik az Egyház jogait védelmezték, állásuktól és szabadságuktól megfosztották. Mindenfelé terjesztették Cavour-nak az Olaszország egyesítését célzó eszméjét és évről-évre következetesen valóra is váltották. Mikor Cavour 1861-ben meghalt, Garibaldi segítségével megvalósították az egyesült Olaszországot. (Unita Italia.) Az Egyházi Ál-

lamból csak csekély töredék maradt meg. Minden további hódítással karöltve járt az Egyház üldözése és fosztogatása, a zárdák feloszlatása, az egyházi befolyás csökkentése, a vallásnak minden rangú és rendű iskolából való kiküszöbölése, a népnek a fő- és alsópapság ellen való lázítása. Azok az események, amelyek Sarto József mantuai püspökösködése idején lejátszódtak, hű képet adnak a fejtetőre állított akkori viszonyokról. A fiatal Chiesa mindennek szemés fültanúja volt. Tanárai a gimnáziumban is, az egyetemen is nyíltan tanították a hitetlenséget, az Egyház gyűlöletét; még diák volt, mikor egész Olaszország 1870. szept. 20-án lelkesedéssel ünnepelte Róma elfoglalását.

Mily nehéz lelki küzdelembe kerülhetett della Chiesának tanárai, iskolatársai, egész környezete mérgetlehelő befolyása ellenére hitét megőrizni, elveihez és ahhoz az elhatározásához, hogy pappá lesz, hű maradni. És ő az maradt.

Időszerű lesz e helyen behatóbban foglalkozni a Genua közelében levő szentéllyel, amely az «Oltalomról nevezett Szent Szűz» néven ismeretes. Ide különös előszeretettel zárandokolt a fiatal della Chiesa. Ez a szentély a Tigogna magaslaton fekszik, 817 méter magasságban a tenger színe fölött. A fölfelé vezető út helyenkint oly meredek, hogy lóháton is csak bajjal tehető meg. A majdnem 500 éves hagyomány szerint, a boldogságos Szűz 1490. aug. 29-én, szerdai napon megjelent valami Pareto Benedek nevű földművelőnek, aki a hegyoldalban szénát kaszált és meghagyta neki, hogy e magaslaton hajlékot emeljen tiszteletére. Nemsokára ott is állt a kis kápolna, amelyben éppen csak az oltár, a pap és a ministráns szá-

mára volt hely. A hivek ájtatosságának növekedtével szaporodtak az adományok is, így Benedeknek sikerült a hegy csúcsán tágasabb szentélyt emelni, amelyet mint egy felírás hirdet, 1530-ban fejeztek be vagy nagyobbítottak. 1634-ben kibővítették. Már akkor is kedvenc búcsujáróhely volt, amelyet különösen a genuaiak kerestek föl előszeretettel. 1790-ben, a jelenés háromszázados jubileuma alkalmából, sok ezren járultak Genuából és Liguria minden helységéből az Oltalomról nevezett Szent Szűz oltára elé. Mikor pedig IX. Pius, az Immaculata pápája, 1871. június 21-én pápaságának huszonötéves fordulóját ülte, ez a kegyhely még ragyogóbb ünnepeknek volt helye. Akkor tette meg az utat több társával Chiesa Jakab is, ami ezután is gyakran ismétlődött, mert a katolikus ifjúság egyesülete évenként vezetett körmenetet a kegyhelyre. Mikor 1875-ben doktorrá avatták, szintén odazarándokolt. Visszatértében értesítette atyját tanulmányai sikeres befejeztéről és így szólt hozzá: «Megtettem, apácska, amit gyermekkoromban megparancsoltál, most te is engedd meg, hogy teológiát tanuljak és pappá lehessenek.»

1865-ben átalakították a szentélyt és 1879-ben ünnepélyesen felszentelték. Della Chiesa mint újmisés még ugyanabban az évben meglátogatta ezt a templomot és a Kegyelemoltárnál misézett.

Az Oltalomról nevezett Miasszonyunkhoz azonban még azután is hűségesen ragaszkodott.

Az öreg örgróft fiának kérelme nem lepte meg. Jakab anyja előtt már több ízben kifejezte amaz óhaját, hogy pap szeretne lenni. Egész ifjúsága különben is olyannyira ennek a célnak a szolgálatába telt el, hogy hivatásában kételkedni sem lehetett.

Mindazonáltal csak nehéz szívvel adta beleegyezését. Pappá lenni olyan korban, amikor az egyházi öltöny általános megvetés és gyűlölet tárgya! Az ügyvédi pályán vagy állami szolgálatban mégis csak más jövőre volt remény. Okossága és vallásos érzelme azonban nem engedték, hogy fia óhajtságával nyiltan szembe szálljon.

Másrészt a dolgok ilyen fordulataban is külön tervei és reményei voltak. Jogtudor lévén, aligha lesz fia arra utalva, hogy mint falusi plébános vagy legfeljebb mint genuai kanonok fejezze be életét. Tekintve ősnemesi származását és ragyogó tehetségét, a diplomáciai pályán, a Szentszék közvetlen közelségében szolgálhatja az Egyházat. Ámde ebben az esetben fiának nem Genuában, hanem Rómában kell folytatnia tanulmányait.

Ha már atyjának beleegyezése, egész más csapásba zökkentette élte szekerének kerekét, mennyivel inkább határvonal volt életében, hogy valamely egyházi intézet növendékeként fog Rómában elni. Charvaz András, genuai püspök ajánlatával nem került az öreg grófnak nagy fáradságába Jakab felvételét biztosítani.

3. Tanulmányai Rómában.

a) *A Capranica-féle intézetben.*

Ez az intézet két alapítójától, Capranica Domonkos és Angelus biborostól kapta nevét. Az előbbi 1458, az utóbbi 1478-ban halt meg. Mindkettő ragyogó ére-nyekkel ékeskedett s mindketten a S. Maria Sopra Minerva templomában levő szent Katalin-kápolnában

pihennek. A kollegium a város középpontjában, a róla nevezett téren, közel Citorio hegyéhez emelkedik.

Az avignoni fogságnak és a pártoskodások szomorú kora után a Capranica-féle kollegium volt az első, amely a papság nevelése és tudományos kiképzése céljából keletkezett. Négyszázados fennállása óta nagyszámú bíboros, püspök, magasrangú egyházi férfiú és kiváló tudós került ki belőle.

Ennek az intézetnek lett tagja della Chiesa, aki 21 éves korában, épen születése napján lépett be és 1879. július 13-ig, tehát 4 évig tartózkodott falai között. A növendékek — mint ma is' — a Gergely-féle egyetemet látogatták, ahol a Jézus-társaság tagjai tanítanak. Della Chiesát, aki már Genuában megszerezte volt a jogi doktorátust, ennek a tudományszaknak hallgatása alól felmentették, hogy kizárólag a theológiának szentelhesse magát. Tekintve, hogy a többi kollegium növendékei is a Gergely-féle egyetemre jártak, számuk több száz volt. Tanárai a többi közt a dogmatika egén csillagként ragyogó német eredetű *Franzelin* volt, akit azonban csak egy évig hallgatott, mert az 1876. április 3-án tartott konzisztóriumban megkapta a bíborosi kalapot; továbbá *Mazella*, később szintén bíboros, azután *Balde*, *Lugari*, *Uraburu*, *de Angelis* és *Caterini* Jézus-társasági atyák. Az utóbbi, aki a bölcsészetet tanította, még ma is emlékszik della Chiesára, aki mindig az első padban ült és szorgalmasan jegyezte előadásait. A theologiai doktorátus elnyerésénél *Palmieri*, *Villani*, *Valle* és *Zampieri* volt vizsgáló tanár. Iskolatársai közt volt a német *Pohle* is, aki jelenleg a boroszlói egyetemen a dogmatika tanára.

A Capranica-féle intézetben töltött évek folyamán

oly jelentős események történtek az Egyház életében, amelyek maradandó hatást tettek a fiatal theologus fogékony lelkére.

Rómának 1870. szept. 20-án történt elfoglalása után a szabadelvű kormány mindent elkövetett, hogy a püspökök, papok és szerzetesrendek működését megbénítsa. Németországban a kulturharc tetőpontjára hágott. 1875. november hó 15-én Svájc száműzött püspöke, *Lachat* kisebb zarándokcsoporthoz vezetett Rómába, hogy az üldözésekkel szemben kifejtendő ellenállásra a pápa áldását kikérje. Az 1874. március 7-én az osztrák püspökökhöz intézett encyklikában a pápa eredménytelenül tiltakozott az Egyház jogainak eltiprása ellen. Mikor Simeoni államtitkár minden fáradsága kárba veszett, hogy az oroszországi katolikusok szorongatott helyzetén könnyítsen, kénytelen volt a pápa 1878-ban ezzel a hatalommal a diplomáciai összeköttetést megszakítani. 1875. aug. 6-án meggyilkolták Garcia Morenót, Ecuador köztársaságának szentéletű elnökét. Braziliában a hatalomra jutott szabadkőművesség a gyengeelméjű Don Pedro császárt a katolikusokkal szemben mind szigorúbb intézkedésekre szorította.

Bár az Egyház e sokféle szorongattatásának hire nem is hatolt teljes mértékben a kollegium csendes falai közé és nem zavarta a tanulmányok egyforma menetét, az az eredményük mégis megvolt, hogy a növendékek szívét részvétellel töltötték el és szorosabban hozzáfűzték a szorongatott Egyházhoz és annak ősz fejéhez.

Sokkal mélyebb nyomokat hagyott azonban lelkükben az 1878. év kettős nagy eseménye: Piusnak február 7-én bekövetkezett halála, XIII. Leónak pápává

való választása és március 3-án történt megkoronázása.

Kevéssel IX. Pius előtt, 1878. jan. 9-én Viktor Emánuel olasz király elköltözött az örökkévalóságba. Saját és családjának akarata ellenére nem a Turin mellett levő supergai családi sírboltba helyezték nyugalomra, hanem pártjának sürgetésére a Panteonban. Bár az intézetben különfélekép bírálták a holttest nyugalomra helyezésével üzőtt tüntetést, tény az, hogy a della Chiesa-család törvényes uralkodóját és az olasz egység megalkotóját tisztelte a királyban.

A szent gyanánt tisztelt IX. Piusnak elhunytá kétségkívül mély gyászba borította az összes növendékeket. A megboldogult ismételten jelét adta a collegium iránt érzett jóakaratának és atyai gondoskodásának. Szívesen bemutattatta magának az újonnan érkező növendékeket és lebilincselő modorában beszélt hozzájuk kötelességükről és jövődő hivatásukról.

Néhány nappal a temetés után, február 20-án XIII. Leót pápává választották. Ezt követte márc. 3-án megkoronázása a sixtini kápolnában.

Mikor az intézeti kormányzó az új pápának bemutatta a növendékeket, gondolta-e XIII. Leó, hogy közöttük van leendő utódja is?

Della Chiesát 1878. évi április 20-án, nagyszombat napján szerpappá szentelték és december 21-én, 24 éves korában a lateráni templomban Patrizzi bibornok áldozópappá szentelte. Hozzá tartozói eljöttek Genuából, hogy részt vehessenek a Szent Péter-templomban mondott első szentmiséjén.

A karácsonyt az ujmisés övéi körében, Genuában és Pegliben töltötte. Tanulmányainak utolsó évét sikeresen zárta be; kitüntetéssel történt doktorrá való

avatása. Szeptember 4-én Szent Rozália napján mondotta Pegliben első szentbeszédét. Montaltó Károly a kertész, most minden szót hallott és véleménye szerint még sohasem beszéltek oly szépen Szent Rozáliáról.

Della Chiesa már akkortájt közelebbi viszonyba került egy férfiúval, aki később egész jövőjébe szorosan belekapcsolódott. *Rampolla* bíboros szintén növendéke volt egykor a Capranica-kollegiumnak. 1877-ben visszatérván spanyolországi kiküldetéséből, szokás szerint részt vett az intézet nagy ünnepén. Ebédután sokat beszélt spanyolországi élményeiről. Legfigyelmesebb hallgatója della Chiesa volt.

Az intézet nemzetközi lévén, Chiesa iskolatársai között német is volt és pedig a fentemlített Pohlen kívül *Baumbach* Lénárd, a nemrég elhunyt nikopolisi püspök,

Rómának, mint a katolikus világ középpontjának kizárólagos kiváltsága, hogy ott minden nemzetiségnek megvan a maga intézete a honi klerus kiképzése és zarándokháza az utasok elhelyezése céljából. A németeké részben a Collegium Germanico-Hungaricum, az Anima és a Campo santo, e két utóbbi egyszersmind zarándokház. Külön intézete van a franciáknak, spanyoloknak, angoloknak, észak- és délamerikaiaknak, lengyeleknek, görögöknek és portugáloknak, míg a hitterjesztés intézete, a Collegium de propaganda fide, a hitterjesztés országaiból gyűjti egybe a növendékeket. A Capranica-kollegium nemzetközi ugyan, de csekély jövedelme miatt csak korlátolt számú növendéket vesz fel. A nemesek akadémiaja szintén nemzetközi. Ennek tagja lett ezután della Chiesa.

b) *A nemesek akadémiájában.*

Boldogemlékü Valfré Sebestyén, Turin apostola 1698. augusztus 2-án megpendítette azt az eszmét, hogy a nemes családból származó ifjak részére konviklust kellene felállítani, ahol theologiai továbbképzést nyernének. Colloredo Leander, néri Szent Fülöp tanítványa örömmel támogatta e tervet, amely két év múlva valóra is vált. Az 1798-iki forradalom elsöpörte ugyan, de 1803-ban újra megnyílt. 1832—1837-ig a későbbi XIII. Leó pápa is itt nevelkedett. A IX. Pius által átdolgozott szabályokat XIII. Leó pápa — aki új szárnyat is emeltetett az épülethez — tetemesen kibővítette. A tanulmányoknak kétféle a célja: vagy a theologia mélyrehatóbb művelése, vagy a diplomáciai pályára való előkészület, az utóbbi. kötelezővé teszi a francia és a német nyelv elsajátítását.

Ide lépett be della Chiesa 1879-ben és 1883-ig tartózkodott az akadémián. Az intézetnek akkori bíboros-védője az egyházi jogi munkáiról híres De Luca volt. 1884-ben utódja Ferrata Domonkos bíboros lett, aki később XV. Benedek pápának első államtitkára volt. Chiesa iskolatársai közül említésreméltó Bisleti bíboros, aki mint szolgálattevő kamarás, majd főkamarmármester és főudvarnagy közel 30 évet töltött Chiesával a Vatikánban és Della Volpe bíboros, aki X. Pius halála után a szent testület kamerlengója volt.

A XIII. Leó által megerősített szabályok értelmében az akadémikusoknak minden csütörtökön felváltva tanulmányaik köréből előadást kellett tartaniuk, amelyre a bíboros-védőn kívül püspökök, főpapok és tudósok voltak hivatalosak. Ilyenkor Chiesának bőséges alkalma nyílt egyházi tudásának kincseit ragyog-

tatni és az egyházi kérdések megvitatásában való jártasságát választékos közönség előtt bemutatni. Hogy elöljárói mily magasra értékelték képességét és tudását, eléggé bizonyítja az, hogy felszólításukra néhány évvel később az akadémikusoknak a diplomáciai stílusról tartott előadásokat.

Bevégezvén tanulmányait, Jacobini bíboros-államtitkár — hihetőleg Rampolla ajánlatára, aki akkor a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjának titkára volt — ugyanoda osztotta be gyakornoknak. Ez volt tehát az első lépés, amely Chiesát Szent Péter trónjáig vezette.

4. Rampolla bíboros.

Rampolla del Tindaro Marián bíboros 1843. aug. 17-én Polizziben ősnemes sziciliai családból származott. Elvégezvén a Capranica-féle kollegiumot, 23 éves korában pappá szentelték. IX. Pius 1875-ben a Szent Péter-templom kanonokjává nevezte ki, majd Simeoni nuncius mellé titkárként küldte Madridba, ahol a karlisták trónkövetelései és egyházellenes izgatásai áldatlan viszonyokat teremtettek. 1877-ben a keleti ügyek kongregációjának titkára lett, amikor az örmények hitszakadása okozott sok gondot a pápának. Néhány évvel később a rendkívüli egyházi ügyek titkárává nevezték ki. XIII. Leó 1882. dec. 8-án püspökké szenteltette és Spanyolországba küldte nunciusnak. Az egyházpolitikai téren szerzett érdemeit a pápa azzal jutalmazta meg, hogy 1887. márc. 14-én bíborossá kreálta és államtitkárrá nevezte ki; ebben a felelősségteljes állásában 16 évig — XIII. Leó haláláig — szolgált az Egyházat.

Rampolla élete végéig megtartotta rugalmasságát és páratlan munkaerejét. Ha már államtitkár korában számtalan mellékhivatal terhe nehezedett vállára, nyugalomba vonulása után ezek száma még növekedett. És ennek ellenére még mindig talált időt tudományos, főképen régészeti tanulmányokra. Még madridi nuncius korában az Eskuriál könyvtárában egy IV. századból eredő kéziratot talált, mely ifjabb Szent Melániának életét tárgyalja. Ezt magyarázatokkal bővítve 1898-ban, tehát még államtitkársága idején bocsátott közre. Egy másik dolgozata, mely 1905-ben jelent meg, a makkabeusok sirjával foglalkozik. 1902-ben közzétette a IV. századbéli római katakombák jegyzékét. Szorgalmasan látogatta a vatikáni könyvtárt is, ahol külön szobája volt.

Utolsó éveiben a nyarat a bencések einsiedelni (Svájc) apátságában töltötte, ahol rendkívüli jámborsága mindenkit magával ragadott. A kolostor könyvtára, amely fölöttébb gazdag nagyértékű kéziratokban, igen gyakran látta falai között.

A Szent Péter-templom kanonokjaival évenként nyolcnapi szent gyakorlatokra vonult vissza a Szent Mártáról nevezett zarándokházba, ahol néhány szerény szobája volt. Szigorúan megtartotta a napirendet, résztvevett minden ájtatossági gyakorlatban. Jelentékeny magánvagyonát bőkezűen osztogatta intézetek és mindenféle rangú és állású szegények közt. 1913-ban bekövetkezett halála pótolhatlan veszteséget jelentett.

Az élete végéhez közeledő XIII. Leó utolsó éveiben mérvadó egyházi körökben felvetették a nagyfontosságú kérdést, hogy halála esetén ki lesz utódja? Egy alkalommal a nagytapasztalatú osztrák főpap, Montel jelenlétében is szóba került a dolog; a főpap

következőkép foglalta össze véleményét: «Az én jelöltem még nem bíboros, sőt nincs is Rómában. Szerintem az új pápának három tulajdonsággal kell birnia. Legyen jámbor, csak Isten dicsőségét és az Egyház érdekét tartsa önzetlenül szem előtt; állja meg helyét a theologia minden ágában és származzék ősrégi nemesi családból». Mikor jelöltjének személyéről érdeklődtek, így felelt: «Az én jelöltem Rampolla, a madridi nuncius. Benne látom megtestesülve az említett három tulajdonságot. Egyedül Istennek és Egyházának dicsőségét keresi; roppant elfoglaltsága ellenére tudományos kutatásokat végez és nagyértékű tanulmányokat folytat s végül régi sicíliai nemes családnak sarja». Majd olaszul ismételte a három kelléket: pio, dotto, nobile. (Jámbor, tudós, nemes.)

Montel később megfélekedezett e beszélgetésről, elpártolt jelöltjétől, sőt állást is foglalt ellene. Rampolláról mondott ítélete mindazonáltal igaz maradt, de jövődölése nem ezzel, hanem egy fiatal prelátussal teljesedett be, akiben már akkor megvolt a Montel által követelt három kellék: pio, dotto, nobile.

Hogy Rampolla mennyire meg tudta szerezni a bíborosi collegium elismerését és nagyrabecsülését, arra elég bizonyíték az, hogy XIII. Leó pápa halála után a bíborosok többsége reá szavazott annak ellenére, hogy bevett szokás szerint az államtitkár nem lehet a pápa közvetlen utódja.

X. Piusnak trónralépte és Merry del Val bíborosnak államtitkárrá történt kinevezése után Rampolla a Szent Péter-templom mögött álló szerény palotába költözött, mely őt, mint a bazilikának főpapját megillette. Fáradhatatlanul működött több kongregációban s még a neheztelésnek árnyékát sem lehetett rajta

észrevenni, amiért a tiara nem az ő fejére került. Remeteként, csak az imádságnak és tanulmányainak élt. Esténként kihallgatásokat adott és akkor mindenféle ügyekben kértek tőle tanácsot és felvilágosítást, vajmi gyakran segítséget is, hiszen mindenki tudta, milyen résztvevő szíve van ő eminenciájának.

Papi körökben, főképen a kilencvenes évek végén szívesen vontak párhuzamot IX. Pius államminisztere, Antonelli és Rampolla között. Már azért is helyénvaló volt ez az összehasonlítás, mért a két pápa utolsó éveiben mindketten önállóan vezették az ügyeket. Kiválóan magasztalták Antonelli diplomáciai tehetségét; Rampolla sokkal bonyolultabb viszonyok között viselte az államtitkári méltóságot, hiszen általában vasedények között álló cserépedényhez hasonlították. Antonelli emléke nem teljesen makulátlan, Rampolláról még ellenségei is kénytelenek elismerni, hogy teljesen önzetlenül, kizárólag a Szentszéknek és az Egyháznak szolgált. Ha nézetei nem is egyeztek meg mindig XIII. Leó felfogásával, mindig sikerült közvetítő kivezető utat találnia.

Rampolla egész gyűjteményét bírta a magas és legmagasabb rendjeleknek, ezeket azonban csak nagyritkán viselte. Midőn egy különösen ünnepi alkalmal rendjelek nélkül jelent meg, egy diplomatának, ki ezt tréfásan szóvá tette, barátságos mosollyal így felelt: «Én mitsem adok e gyermekjátékra».

A halál — noha kétnapi betegség után ragadta el a bitorost — nem találta őt készületlenül. Környezete, sőt még orvosa is, halála előestéjén nem találták állapotát veszedelmesnek.

Ez volt az a férfiú, kinek iskolájában a Gondviselés a jövő pápáját küldötte. Majd 40 évig dolgozott

vele: mint a rendkívüli egyházi ügyek titkárával, mint madridi nunciussal és mint helyettes államtitkár a Vatikánban, míg csak 1913. dec. 16-án Isten magához szólította a nagyérdemű főpapot.

Hálából kifogyhatatlan bőkezűségéért a Szent Péter-templom káptalanja emléktáblát állított fel Rampollának. Oly kitüntetés ez, ami még egy elődjének sem jutott osztályrészül. Ám sokkal szebb emléket állított magának Szent Cecilia-templomában, amelynek bíborosi címét viselte: Alsó templomát Róma egyik legdiszesebb szentélyévé tette. Tanulmányai tiszteltté tették nevét a tudomány birodalmában. Legszebb emléke azonban XV. Benedeknek pápasága, akit Rampolla szelleme kalauzolt az apostoli tevékenység csúcspontjára.

5. A pap.

A katolikusok tisztelik és szeretik a pápát, mint Isten helyettesét, mint atyát, tanítót és pásztort. De sokkal forróbban szeretik, sokkal bensőbben tisztelik, ha tudják, hogy jámbor, szentéletű pap. Ez vonzott mindnyájunkat a boldogemlékű X. Piushoz is. Vajjon átszállottak-e ezek az erények hivatalbeli utódjára is? A pap erényvirágai nem magas száron nyílnak, aki rájuk akar találni, a fűben, az árnyékban kell keresnie és leszakítania, hogy illatos csokorba köthesse.

Keressük meg ezeket a virágokat Szentatyánk életében és fonjuk az új pápa tiarája köré. 1882. okt. 10-én assisi Szent Ferenc születésének hétszázados évfordulója alkalmával kiadott főpásztori levelében XIII. Leó melegen ajánlotta Szent Ferenc III. rendjét.

Chiesa már a következő napon megjelent a szerzet templomában és P. Lanni Bertalan által felvétette magát. Még akkor tagja volt a nemesi akadémiának. Hogy ez nem volt fellobbanó szalmaláng, kiderült 20 évvel később, amikor helyettes államtitkár korában válllvetve több hasonló lelkületű férfiúval, a III. rend pap tagjait testületbe egyesítette, amely 1902. június 10-én őt választotta elnökévé. Odaadó jámborsággal töltötte be ezt az állást 1908-ban bolognai érsekké történt kinevezéseig. Szent Ferenc fiaihoz való kapcsa egyébként is koraiifjúságába nyulik vissza. Egyik nagybátyja, Jakab Szent-Ferenc-rendi testvér volt, aki Roggi örgrófi családból származott, az egyetemi évek alatt jóságos tanácsadója és vezére volt della Chiesa-nak, aki a szerzetes bátorító szavait pápakorában sem felejtette el. 1914. szeptember 21-én magánkihallgatáson fogadta a három szerafikus rend képviselőit. Beszédében rámutatott arra a régi kapocsra, mely őt a Szent Ferenc-rend tagjaihoz fűzi, akikben testvéreit látja, majd így folytatta: «Ezt a szent kötelet azért említem, hogy értem imádkozzatok. Meg vagyok ugyan győződve róla, hogy eddig is megtettétek, hiszen Szent Ferenc-rendjében élénken lobog a pápa iránt való hagyományos hódolat, mindazonáltal kérlek benneteket, imádkozzatok még buzgóbban értem, hisz tudjátok, hogy a titek vagyok».

Visszatérvén 1887-ben Spanyolországból, Rampolla bíboros egykori titkárát azonnal az államtitkári hivatalhoz osztotta be. Chiesa egyelőre a Brazza-féle palotában vett lakást, szemben a Szent Eusztákról nevezett plébániatemplommal. A plébános beszéli, hogy della Chiesa naponta reggeli 6 órakor a templom egyik padjában elmélkedését végezte és fél 7-kor misézett,

utána pedig a gyóntatószékbe ült. Csakhamar hire ment buzgóságának és lelkipásztori okosságának, volt tehát gyónója bőven. Ha valamelyiknek betegségéről értesült, nem habozott őt meglátogatni. Mindjárt eleinte felajánlotta szolgálatait a plébánosnak és szívesen vállalkozott szentbeszédnek mondására. Mint pápai főpapnak joga volt a misekönyv mellett külön gyertyát égetni, ő azonban sohasem használta és ha a sekrestyés mégis meggyújtotta, elfujta. Papi működésén kívül rendkívüli jótékonyága hódította meg részére a sziveket. Balkeze sohasem tudta, mit adott a jobb.

Rómában az Oltáriszentség örökimádása úgy történik, hogy a 40 órás imádást valamennyi templomban egymásután egyfolytában végzik éjjelnappal. Az éjjeli imádást papokból és világiakból álló külön testület szervezi. Az imaórákat 4—5 személyes kettős csoportok végzik. Az egyik este 10 órától éjjeli 2 óráig, a másik 2 órától reggeli 6 óráig. Az előimádkozást mindig pap végzi. Della Chiesa 1897 óta ennek a társulatnak is tagja volt, sőt egyideig az elnöki tisztet is viselte. Különös előszere-ttel végezte ezt az ájtatosságot Szilveszter éjjelén. Mikor a bíborosi kalap átvétele céljából Rómában tartózkodott, a 40 órás imádság sora épen a bolognaiak nemzeti templomára, a Szent Petroniusnak szentelt templomra került. Régi szokása szerint ott tartotta meg az éjjeli imádást.

A Szentatya már zsenge kora óta különösen buzgó tisztelője a boldogságos Szűznek. A Vatikán közelében levő Szent Jakab-templomocskában látható a lourdesi barlangnak hű mása is. Létezik ott a szeplőtelen fogantatásról nevezett társulat is. Della Chiesa ismé-

telten misézett a szentélyben dec. 8-án és megáldoztatta a társulati tagokat.

Bisleti bíboros, aki évekig közvetlen érintkezésben állt della Chiesával, magasztalóan emlékezik meg remek stilusáról, amellyel a hivatalos ügyiratokat megfogalmazta. A bíboros a következőkép jellemezte egykori iskolatársát: «Életét imádság és hivatala közt osztotta meg. Üdülés céljából sohasem sétált. Társasbédekre szóló meghívást ritkán és csak akkor fogadott el, ha azt hivatali állása megkövetelte. Korán kelt, hogy pontban 6 órakor magánkápolnájában misézhessék, nyugalomra pedig csak éjfél körül tért».

XIII. Leó 1884-ben a Szent Péter-templom közvetlen szomszédságában Szent Márta néven zarándokházat építtetett és annak vezetését Szent Vince leányaira bízta, akiknek főnöknője a kölni illetőségű Teréz nővér volt. A külön erre a célra szervezett pápai felügyelőbizottságnak elnöke Mocenni bíboros, egyik tagja pedig della Chiesa volt. Ha Genuából vagy Spanyolországból jött zarándokcsoport, della Chiesa mindig felkereste és gyújtó szavakkal élesztette buzgalmát. Mocenni halála után ő lett az elnök és miután Bolognába való távozása után X. Pius nem töltötte be helyét, tiszttét továbbra is megtartotta s élénk levelezésben állott Teréz nővérral. Az Angyalvár mögött elterülő új városrészben Szent Vince leányai főnöknőjük, Agnes nővér vezetésével (családi néven Rochow, születésére nézve szász) elzüllött leányok részére menedékházat alapítottak. Az intézet lelki vezetését a pápa udvarnagyára, Bisleti bíborosra bízta, akinek legkitartóbb munkatársa della Chiesa volt, amennyiben rendesen ő tartotta a hitelemzést. A két főpap apostoli működésében hiven osztozkodtak a redemp-

toristaatyák, akiknek X. Pius átadta az intézettel szemben épített Szent Joákim-templomot. Della Chiesa itt is bolognai érsekké való kinevezéséig működött.

A merulanai úton, nem messze Laterántól van a Szent Annáról nevezett nővérek anyaháza. Az apácák mintegy ötvenen vannak, nemrég elhunyt főnöknőjük a Szentatya rokona volt. Évről-évre minden vasárnap elment oda della Chiesa és szentbeszédet mondott vagy keresztény tanítást tartott a nővéreknek. Mikor a pápa bíborossá kreálta, az ujoncok a legközelebbi látogatása alkalmából üdvözlő felirattal fogadták, mire szép beszédet intézett hozzájuk, amelyet az ifjú apácák felelevenítettek, amikor két hónap múlva a bíboros pápa lett.

A Jézus szentséges Szive-nevelőintézet tulajdonát tevő Szentháromság-templomban della Chiesa minden csütörtökön a kereszténységnek őskoráról egyháztörténelmi előadást tartott, amelyen olykor édesanyja is megjelent. A Szent Vincéről nevezett lengyel missziós-nővérek intézetében della Chiesa hat éven át mint hitoktató működött.

II.

A pápa szolgálatában.

1. A madridi nunciaturán.

Amikor az 1882. év végén XIII. Leó pápa Rampollát nunciusi minőségben Madridba küldötte, titkárául della Chiesát adta melléje, akit egyidejűleg titkos kamarásává is kinevezett.

1883 elején érkeztek Madridba, ahol ideiglenesen Segna követségi tanácsos vezette a nunciaturát. Ő 1894-ben bíboros lett. Rampolla még mint elődjének, Simeoni nunciusnak titkára, megismerkedett a zavaros spanyol viszonyokkal, amelyek azóta még jobban összekavarodtak.

Fiatal titkárunk kétséggkívül nagy érdeklődéssel foglalkozott azzal az országgal, melyben a XVI. században Ioyolai Szent Ignác, xaveri Szent Ferenc, a keresztről nevezett Szent János és Szent Terézia született s amely hazája volt ama sok hittudósnak, akivel tanulmányai folyamán oly sokat foglalkozott. Ponce de Leon, granadai Lajos, Rodriguez Alfonz munkáit már rég ismerte. Lapozgatta Caballero Nándor és Coloma olaszra fordított elbeszéléseit is, most azután a nyelv megtanulása után alkalma nyílt őket eredetiben olvasni.

Madridban való időzése alatt Chiesának bőséges alkalma nyílt idegen országot, népet látni; más szoká-

sokkal, erkölcsökkel, egyházi és politikai viszonyokkal megismerkedni és tapasztalatainak kincsesházát tetemesen gazdagította. Összeköttetésbe lépett Spanyolország primásával, a toledói érsekkel és a püspöki kar többi tagjával. Láta, hogy mily sanyarú helyzetbe jutott az Egyház a kormány gyámsága alatt és hogy mily sok és nagy hátrány származik ebből elsősorban a felsópapságra. Érintkezett a testestől-lelkestől buzgó katolikus köznéppel is, amelyben még él a Cidre való visszaemlékezés. Láta a vérző sebeket, amelyeket az országon és a nemzet jólétén az az áldatlan politikai viszálykodás ütött, amely testvért testvérral szembeállít.

A követségi titkárnak, de még a tanácsosnak is nagyon alárendelt a szerepe és della Chiesa nézve ez a négy év csak iskola volt, de elsőrangú tanító vezette. A magábamélyedés ideje volt, amely nem suhant el nyom nélkül, aminthogy a hóval borított vetés, ha nem is emeli fejét a magasba, gyökereit annál mélyebben beereszti a földbe.

A nunciatura palotája Madrid legrégibb és történeti emlékekben leggazdagabb negyedében van, Szent Péter-templomának és a főtérnek közelében, ahol III. Fülöpnek óriás szobra áll. Ámde Kastiliának egykori pompája helyett most csak házikók és rosszul gondozott kertek a palota szomszédai.

Röviddel azután, hogy XIII. Leó 1887. tavaszán Rampollát visszahívta Madridból, hogy a szent kollégiumba felvegye (1887. márc. 14.) és államtitkárává kinevezze, della Chiesa is visszatért Rómába. Rampolla azzal jutalmazta meg eddigi ragaszkodását, hogy az államtitkári hivatalnokok közé osztotta be.

Della Chiesa életében a Spanyolországban töltött

4 év rendkívüli horderejű volt. Fölötte sajnálta mindenki, hogy a boldogult X. Pius pápa sohasem lépte át Olaszország határát és honfitársain kívül más népet, más országot nem ismert. Della Chiesa ellenben, akit most Spanyolországban találunk, később is átrándult az Alpeseiken túl.

A nunciaturának nagy része volt abban a tárgyalásban, amelynek eredményeként Bismarck herceg 1885-ben XIII. Leó pápát kérte fel bírónak a Karolina-szigetek vitás ügyében. Az 1885. év telén, alighogy a borzasztó pusztítást okozott kolera heve csillapult, Spanyolország három tartományában rettenetes földrengés volt. XIII. Leó a nuncius útján magánpénztárából 40.000 lírát, a bíborosi testület pedig külön 25.000 lírát küldött a nyomor enyhítésére. Azt az odaadó önfeláldozást, mellyel a fiatal Alfonz király alattvalói segítségére sietett, nov. 25-én saját életével fizette meg. Della Chiesa eltörölhetetlen benyomást gyakorolt az ősrégi spanyol szertartás szerint végbement temetési szertartás, melyen az udvar és a nunciatura kezdésére az egész püspöki kar megjelent. De emlékezetes volt rá nézve az az ünnep is, melynek keretében az anyakirályné átvette a régensséget és az egész országgyűlés jelenlétében megesküdött az alkotmányra. Mária Krisztina királynőben derék német nőt tanult tisztelni, aki mint osztrák főhercegnő, 1879-ben lett Alfonz király neje és Spanyolország királynéja.

A királyi udvar és a nunciatura között fennálló jó viszonyt még szorosabbá tette, hogy Rampolla nuncius a pápa megbízásából őt a trónörökös keresztelőjén helyettesítette, aki csak atyja halála után született. Résztvett továbbá a braganzai hercegnek és Amália orleansi hercegnő esküvőjén is.

A pápa által a királynőnek 1886. július 2-án ajándékozott aranyrózsát a nunciatura ünnepi felvonulás keretében nyújtotta át.

1883. december havában della Chiesát bemutatták Frigyes akkori német trónörökösnek, aki több tábornok kíséretében ellátogatott Spanyolországba és a madridi udvarba.

2. A pápai államtitkári hivatalban.

Egyházpolitikai áttekintés.

Mikor della Chiesa 1887. nyarán a pápai államtitkári hivatalba lépett, az egyházpolitikai helyzet rendkívül bonyolult volt. XIII. Leó 1878-ban, tehát alig néhány évvel Róma elfoglalása után lépett a pápai trónra. Világszerte az a meggyőződés uralkodott, hogy a «Róma ellen vezetett rablóhadjárat», az egykori egyházi állam utolsó földterületének elkobzása oly tett, amelyet katolikus nem helyeselhet, sőt ellene minden tőle telhető módon tiltakoznia lelkiismeretbeli kötelesség. A pápának feltétlenül szüksége van territorialis birtokra, hogy legfőbb tanítói és pásztori hivatalát egyházi és társadalmi téren korlátlanul gyakorolhassa. Ezt az elvet hangoztatják folyvást Németország, Amerika és más országok katolikus gyűléseinek ünnepi határozatai. Ez volt az új pápa meggyőződése is; nem is tántorodott el tőle huszonötéves uralkodásának folyamán egy pillanatra sem:

Ámde a világi birtokot csak olyan külföldi hatalom közvetítésével lett volna lehetséges visszaszerezni, amelynek módjában állott, hogy az olaszokat a pápa

sértett jogainak visszaállítására kényszerítse. Ez a hatalom akkor csakis Németország vagy Franciaország lehetett.

Ámde mily sikert várhatott Leó akár az egyik, akár a másik hatalom közbelépésétől? Németországban dühöngött a kulturharc, az 1870—71-iki háborúban meggyöngült Franciaország pedig saját megszállásán dolgozott. Pedig mindkét hatalom a maga táborában szerette volna látni az egész világra kiterjedő lelki hatalommal rendelkező pápaságot. XIII. Leó pápa politikai éleslátása inkább az ifjú erőtől duzzadó, győzelmes Németországba vetette bizalmát, mint legyőzött ellenfelébe, a csecsemőkorát élő köztársaságba. Berlin előzékenyen viselkedett a pápasággal szemben, bár más okok vezették. Bismarck, a «vas-kancellár» a kulturharcban megadta magát, helyreállították a Vatikánnal a diplomáciai viszonyt és ki-nevezték *Schlözert* porosz vatikáni követté. 1883. dec. 18-án Frigyes trónörökös látogatást tett a Vatikánban és a béketárgyalás, ha lassan is, mégis előrehaladt, nem csekély ellenkezésére a német centrumnak és vezérének Windthorsnak. Viszont a még akkor hithűnek és az Egyházhoz ragaszkodónak ismert Franciaország is mindent elkövetett, hogy a pápát a maga részére hódítsa és amiként a porosz követ arra törekedett, hogy az udvarnál és a biborosi testületben kedvező hangulatot keltsen, úgy Lefébre de Bahaine, Franciaország nagykövete minden követ megmozgatótt, hogy «a kuriának a protestantizmussal való vegyesházasságát» megakadályozza és a pápaságot Franciaország részére megnyerje. A Vatikánban és környékén tehát két ellentétes egyházpolitikai párt állott egymással szemben, mindegyik sziklaszilárdan meg-

győződve arról, hogy kizárólag az Egyház üdve és a pápaság hatalma lebeg szeme előtt.

XIII. Leó pápának kilenc év alatt három államtitkára volt; *Franchi*, *Niná* és *Jacobini*. Az utóbbinak hivataloskodása alatt csakhamar nagy tekintélyre és befolyásra tett szert *Galimberti* prelátus, aki a «*Moniteur de Rome*» szerkesztőségéből került az államtitkári hivatalnak abba az osztályába, ahol a rendkívüli egyházi ügyeket intézik. Rövidesen szoros barátságot kötött Schlözerrel. Már a Karolina-kérdés megoldása alkalmával sikerrel védelmezte a Szentszék érdekeit és Schlözer közvetítésével eredménnyel siettetette a béketárgyalás menetét. XIII. Leóra való befolyása napról-napra növekedett, sőt mondhatni, hogy 1885. elején nem *Jacobini*, hanem ő irányította a Vatikán politikáját. Mikor I. Vilmos császár 1886. január 3-án uralkodói jubileumát ülte, a pápa *Galimberti*t küldte Berlinbe, hogy nevében a császárt üdvözlje. Ekkor *Galimberti*, mint a «császár vendége» személyesen is megismerkedett *Bismarck* herceggel.

Az 1887. márc. 14-én tartott konzisztóriumban a pápa a többi között *Rampolla* Mariano madridi és *Vannutelli* Serafin bécsi nunciust is feldiszitette a bíborral, egyelőre azonban meghagyta őket állásukban.

Jacobini bíboros államtitkár 1886. március 2-án meghalt. XIII. Leó terve, hogy *Galimberti* helyettes államtitkárt nevezi ki, több bíboros ellenkezésével találkozott. *Rampollának* kellett hát Madridból Rómába jönnie, a bíborosi kalap ünnepi átvétele és az államtitkárságra való kinevezésének elfogadása végett. *Galimberti* pedig Bécsbe ment nunciusként.

Rampolla, a pápa tervei és reményeinek nézőpontjából, teljesen elhibázottnak tartotta *Galimberti*

politikáját, különösen a hármasszövetségnek 1882-ben történt létrejötte óta. Hiszen a három hatalom azért szerződött, hogy egymásnak területi épségét érintetlenül megőrzik és azt minden külső támadás ellen megvédelmezzik. Megszűnt tehát annak reménye, hogy a pápai birtok valamely idegen hatalom beavatkozása folytán visszakerül. Mi hasznát láthatná a pápa Németország barátságának, amely Róma elfoglalását ebben a szerződésben hallgatagon jóváhagyta? Mit lehetett továbbá Ausztriától várni, ahol Beust szellemében működő kormány jutott hatalomra?

A «római kérdés» legkevésbé sem volt eltemetve, sőt mint az udvar lapja, a «Fanfulla» és a «Riforma» 1887. újévi számában találóan kifejezte: nagyon is élő, mindig nyílt kérdés maradt. Hogy az olasz kormány hogyan kezelte «a római kérdést», azt megmutatta Crispi miniszterelnök, aki 1887. december 30-án felmentette állásától Róma polgármesterét, Torlonia Lipót herceget, amiért Monaco La Valette pápai helynök útján üdvözölni merte a pápát aranymiséje alkalmából. A következő évben pedig beleegyezett abba, hogy Róma legtágasabb terén felállítsák Giordano Bruno bronzszobrát, ami egyértelmű volt a pápaság arculcsapásával. A miniszterek egyike a képviselőházban kijelentette, hogy a pápa «a múltban, a jelenben és a jövőben» a haza ellensége. A római Grand-orient szabadkőmives páholy 1887. elején körlevélben hívta fel a németországi testvérpáholyokat, hogy minden erejükből küzdjenek «a katolikus babona» ellen.

Hol kereshetett tehát az új államtitkár a pápa nagy érdekei részére nagyobb reménnyel oltalmat, mint Franciaországban, amely Keleten védője volt a misióknak, amely tetemes összegű Péterfilléreivel a pápa-

ság anyagi terhein könnyített, amely az előző évben nagykövete és Lavigerie bíboros útján mindent elkövetett, hogy az olasz kormányval való kibékülést megakadályozza? Aminő alaptalan az a feltevés, hogy Rampolla a németeket gyűlölte, a franciákat pedig nagyrabecsülte, épen olyan téves a hazafiatlanság vádja is, amellyel honfitársai illették. Nem a népekkel, hanem a kormányokkal volt dolga. Még mielőtt államtitkár lett volna, már lemondott a pápai világi uralom visszaállításának eszméjéről, amihez XIII. Leó oly szívósan ragaszkodott; neki csak az volt a célja és feladata, hogy a pápaság erkölcsi befolyását mindenütt megóvja és növelje. Galimberti még Bécsben is szötte külön politikájának szálait.

Mindezeket azért volt szükség — bár csak dióhéjban is — az olvasóval megismertetni, hogy lássa, mily bonyodalmas viszonyok közé került della Chiesa, mikor Rampolla, néhány héttel Madridból való távozása után Rómába hívta és magántitkárává tette. Tiszta sor, hogy mindjárt kezdettől fogva Rampolla részén volt.

Della Chiesa a rendelkezésére álló szünidőben beutazta Olaszországot. Lorettóból távoztában, 1887. július 23-án meglátogatta Bolognát, ahol a dóm főoltáránál misézett.

Della Chiesát 1887. aug. 4-iki kelettel egyelőre a pápai államtitkárság fogalmazójává nevezték ki. A római kongregációk fogalmazóinak az a teendőjük, hogy a nekik kiosztott országok minden viszonyáról és ügyéről a hozzájuk beérkezett jelentések alapján előterjesztést tegyenek és azt döntésre készen nyujtsák be a bíboros elnökhöz. Ők tehát csak utasítás szerint dolgozó szervei a hivatalnak, minden közvetlenül fel-

ismerhető befolyás nélkül. A kongregáció bíboros elnöke olyan, mint a hadvezér, aki minden parancsért és rendeletért egyedül felelős, de aki viszont minden dicsőség is elsősorban megillet. Így della Chiesa is teljesen rejtve maradt a külvilág előtt, neve a hírlapokban nem fordult elő. 1887-től egészen 1901. tavaszáig, amikor helyettes államtitkár lett, folytonos és önfeláldozó munkásságban töltötte el idejét. XIII. Leó szigorú úr volt, akit nem egykönnyen lehetett kielégíteni és ritkán talált dicsérő vagy elismerő szót. A maga részére is elengedhetlen kötelességnek tartotta a folytonos munkát.

Bár ezek az évek nem tölték Chiesa nevét homlokterbe, az események úgy a pápát, mint az államtitkári hivatalt és annak minden közegét erős próbára tették.

Megemlítendőnek tartjuk, hogy 1893. január 5-én a Szentatya különös jóakarátának adta jelét, amikor della Chiesát azzal a kitüntető megbízással küldte Spanyolországba, hogy a bíborossá kinevezett Sauz y Forrasnak a bíborosi kalapot elvigye. Módjában volt tehát kedves Spanyolországát — bárcsak rövid látogatás keretében — viszontláthatni. A királyné ez alkalommal az Izabella-rend középkeresztjével tüntette ki a pápai követet.

Még évekig tartott, míg ledőlt az a választófal, amelyet a «vaskancellár» az Egyház és állam közé emelt. Hogy ezek a tárgyalások a pápát és az államtitkári hivatalt is fölöttébb igénybe vette, természetes dolog. Nem szűnt meg soha az a bosszantás, sértegetés és üldözés sem, amelyben az Egyháznak és pápaságnak Olaszország részéről Crispi miniszterelnöksége alatt része volt. Sőt már oly arányokat öltött, hogy

1888. elején ismét felmerült a terv a Vatikánban, hogy a pápa elhagyja Rómát. Főképen XIII. Leó foglalkozott sokat a távozás gondolatával. * Egy francia zarándokcsoport fogadása alkalmával XIII. Leó a Szentszék szorongatott helyzetéről szólva, burkolt szavakban kifejezést is adott annak a lehetőségnek, hogy száműzetésbe vonul. Sőt a pápa már egyszerű fekete papi ruhát is készíttetett, amelyben Rómát elhagyja. A biborosoknak azonban — akikkel XIII. Leó ezt a tervét közölte — sikerült őt ettől a gondolattól eltéríteni.

Hogy a pápának föltétlenül birnia kell egy területtel, ahol fejedelmi jogokat gyakorolhat, azt nemcsak XIII. Leó vallotta; ennek az elvnek mások is nyomatékosan kifejezést adtak. Így a badeni nagyherceg 1894. február 1-én Galimbertihez levelet írt, melyben Berlinben folytatott beszélgetésükre hivatkozva kifejtette, hogy a Vatikánt övező városrésznek a Leonináknak és a tengerig nyuló földdarabnak, mint semleges területnek átengedése elfogadható kivezető út és alkalmas volna Olaszországban és a külföldön a kedélyek megnyugtatóására.

Franciaország, amely — mikor saját érdekéről volt szó — oly alázatosnak mutatkozott a Szentszék iránt, 1887-ben megakadályozta a kínai hierarkia felállítását és a Görögországgal való diplomáciai vi-

* 1888. december 22-én következőleg ír Montel Galimberti nunciushoz: «A Szentszéknek az olasz kormányhoz való viszonya napról-napra veszélyesebbé, nehezebbé és kellemetlenebbé válik és sokan vannak a magasabb körökben is, akik azt jóslgatják és erősítgetik, hogy nincs messze a nap, amikor a pápa kénytelen lesz Rómát elhagyni és Olaszországon kívül keresni menedéket, hogy a Szentszék szabadságát és függetlenségét megőrizhesse.»

szony létrejöttét, mert mindkettőtől féltette keleti védőségét. Ugyanebben a Franciaországban a fiatal köztársasági kormány ellen a legitimisták léptek fel, titokban és nyíltan a királyság visszaállításán fáradozva és a Szentszék támogatását remélve. Különösen 1888-ban fejtettek ki ebben a tekintetben nagy tevékenységet.

Oroszország 1889-ben kereste ugyan az érintkezést a Szentszékkel, sőt vatikáni követségi állást is szervezett, ezzel szemben azonban az orosz nyelvnek a liturgiában való használatáért küzdött és a Rómától való elszakadás és az ortodoxiára való csábítás által Magyarország déli szomszédjait magához édesgetni és az osztrák és magyar birodalom befolyását gyengíteni igyekezett.

Della Chiesa a sokféle munka mindegyikéből kivette részét. Rampolla iskolájában így vált azután olyan kipróbált, körültekintő, ügyes és a különböző országok egyházpolitikai viszonyaiban jártas diplomátává, amilyenre XIII. Leónak szüksége volt és amilyenek később mint helyettes államtitkár bizonyult.

3. A helyettes államtitkár.

Triepi helyettes államtitkár 1901. április 15-én bíborossá kreáltatván, megvált állásától. XIII. Leó nem találhatott jártasabb, odaadóbb utódot Chiesánál, akit a pápa egyidejűleg 1901. április 23-án házi főpapjává nevezett ki. Új állása nemcsak befolyásosabb, hanem felelősségteljesebb is volt, mert ezentúl az összes ügyek, főképp a diplomáciát érintők, elsősorban az ő kezén mentek keresztül. Ebben a hivatalában della Chiesa mindig jobb keze volt Rampollának. Az államtitkár naponként kihallgatáson jelent meg a Szent-

atyánál, a hét ama napján azonban, mikor a diplomaták fogadását tartja, a helyettes államtitkárnak kell őt helyettesítenie. Kétséget sem szenved, hogy della Chiesa eleinte szorongó szívvel járult XIII. Leó elé, hogy a Rampolla által előkészített ügyeket előterjeszse és a pápa döntését és utasításait átvegye.

Elődje Tripepi, a Szent Péter-templom kanonokja levén, ez a kitüntetés számba menő és jövedelmező állás természetszerűleg della Chiesa-ra is átszállott. Ő azonban, attól félván, hogy a kanonoksággal járó kötelességeket csak hivatali teendőinek rovására teljesíthetné, visszautasította e méltóságot. A reggeli 9 órától déli 1 óráig tartó hivatalos időt nagyrészt a különböző személyiségek fogadása vette igénybe. Azonfelül jelentést kellett tennie a beérkezett póstáról és annak tartalmáról a válaszokat elkészíteni és másnap aláírás végett az államtitkárnak bemutatni. Viszont az államtitkár vele közölte a megbízásait, melyeket írásbeli úton kell foganatosítani, ilyenek pl. a nunciusoknak szóló rendkívüli utasítások.

Della Chiesa-nak nagyon szerény lakása volt a palota régebbi szárnyában a sixtusi kápolna és Szent Péter-temploma között. Bizony elég sokszor még éjfélkor is világosság szűrődött át della Chiesa ablakain, ami nem is csoda, hiszen elő kellett készítenie a másnap Rampolla elé terjesztendő ügyeket, ami nagy ügyességet és munkabírást igényelt.

Római útjuk alkalmával a püspökök elsősorban a helyettes államtitkárral beszélnek meg az egyházpolitikát érintő ügyeket. Mondják, hogy della Chiesa minden püspöknek gyűrűjét megcsókolta, amit a többi prelátus nem igen szokott megtenni.

Idejének tekintélyes részét a napisajtó átolvasása

vette igénybe. Figyelemmel kellett kísérnie úgy a barátságos, mint az ellenséges érzelmű lapokat, főleg Olaszországgal napirenden levő surlódásokra való tekintetből.

Fentebb említést tettünk Chiesa bécsi útjáról, amely szoros összefüggésben állott a Lueger által kezdett *keresztény-szociális párt* megalakításával. A nép legszélesebb rétegében a terv élénk visszhangra talált, ám a nemesség és a főpapság elutasító magatartást tanusított; sőt Schönborn gróf, prágai bíboros-érsek személyesen utazott Bécsbe, hogy őfelségével is, a pápai nunciussal is aggodalmait közölje. Soha eléggé meg nem hálálható érdeme della Chiesának, hogy sikra szállt Lueger vállalkozásáért és kieszközölte XIII. Leó pápa hozzájárulását is. Az egyházi és társadalmi téren bekövetkezett eredmény fényesen beigazolta della Chiesa politikai éleslátását. Ugy ez, mint második bécsi utazása megismertette della Chiesával az Alpokon túl virágzó hitéletet. Lelki épüléssel látta a templomok látogatottságát, az Úr asztalához járuló férfiaknak rengeteg sokaságát. Kénytelen volt bevallani, hogy Ausztriában a kunyhótól a palotáig élet-erős vallásosság lüktet, sokkal életerősebb, mint saját hazájában, Olaszországban!

Hivataloskodásának különösen jelentős éve volt az 1903-iki, mert május 3-án látogatott el Vilmos német császár másodszor Rómába, július 20-án pedig meghalt XIII. Leó.

Már említettük, hogy della Chiesa madridi tartózkodása idején ismerkedett meg az elhunyt Frigyes császárral. Mikor II. Vilmos 1893. áprilisában először látogatta meg Rómát, della Chiesa még csak igénytelen fogalmazó volt és mint ilyen, nem tarthatott jogot arra, hogy a császárnak bemutassák. Most azon-

ban más volt a helyzet. Azoknak a szertartásoknak megvitatásában, amelyeknek betartásával a császárt, a császárnét és a két császári herceget fogadni kellett, résztvett a helyettes államtitkár is; a német nagykövet, *Bülow* herceg már előzőleg tájékoztatta a császárt della Chiesának befolyásos működéséről, nem csoda tehát, hogy II. Vilmos megismerkedni óhajtott vele. Rampolla ez alkalommal megkapta a fekete sasrendet, a helyettes államtitkár pedig a porosz kamararend nagykeresztjét. A porosz nagykövetség által adott diszebéden az első hely a császár jobbján a biborosnak jutott, de tagja volt az előkelő csekélyszámú és válogatott társaságnak a helyettes államtitkár is, akivel asztalbontás után a császár is, Bülow herceg is hosszasan társalgott.

Ugyanannak az évnek július 20-án ott térdelt della Chiesa urának holtteste mellett, akit 20 évig hűséges odaadással szolgált és akinek az utóbbi években korlátlan bizalmát birta.

A következő napok a temetési szertartásokkal és a konklávéra való előkészületekkel teltek el, ami az államtitkári hivatalnak rengeteg munkát adott. Della Chiesának izgatottságát pedig még fokozta az utód kérdése. Valamennyi római biborost ismerte és szilárdan meg volt győződve, hogy csakis Rampolla lehet a pápa. Rátermettségénél és kiemelkedő voltánál fogva ki is vehette volna át XIII. Leó kezéből a katolikus világ uralmát.

És mégsem Rampolla, hanem Sarto, Velencének biboros patriárkája került ki győztesen a Konklave szavazó urnájából. 1903. augusztus 4-én az ő megválasztását hirdették ki a Szent Péter-templom homlokzatának erkélyéről.

Della Chiesa 1892-ben elvesztette atyját, anyja 1904. július 9-én követte férjét a halálban. Rendkívül nemeslelkű és jámbor nő volt, aki buzgón részt vett az ájtatossági gyakorlatokban, jótékony a szegények és szűkölködők iránt. Ilyennek ismerték a Szent Eüsztrákról nevezett plébánia területén, ahol a templommal szemközt levő Brazza-féle palotában lakott és ahol azután is megmaradt, hogy fia 1904. április havában mint helyettes államtitkár a Vatikánba költözött. Pegliben halt meg és gyermekei a Genua közelében levő Staglieno község temetőjében helyezték férje mellé nyugalomra.

Az új pápa rendszerint új államtitkárt választ a bíborosok közül és ezzel jár a helyettes államtitkár elbocsátása is, aki főnökével együtt elhagyja a Vatikánt.

Rampolla, az új pápa trónralépése után azonnal a Szent Péter temploma mögött emelkedő szerény palotába vonult, mely őt, mint a bazilika főpapját megillette és ahol 1913. dec. 16-ig, bekövetkezett haláláig lakott. Della Chiesát azonban meghagyta X. Pius eddigi minőségében, megmaradt tehát helyettes államtitkárnak 1907-ig, vagyis bolognai érsekké való ki-nevezéséig.

Különösen sok barátot és jóakarót szerzett az idősebb bíborosok között, akikkel örömben és búban együtt dolgozott, másokkal pedig részben deák és kispapkora óta, részben pedig azért tartott fenn baráti viszonyt, mert az illetőknek pályája szoros kapcsolatba jutott hivatali működésével. A diplomaták fölötté nagyra becsülték della Chiesa gyors fölfogását és világos, határozott válaszait. A bonyolultabb egyházpolitikai kérdéseket előbb vele szerették megtár-

gyalni, mielőtt azokat a bíboros-államtitkár vagy a pápa elé vitték. Úgy XIII. Leó és X. Pius, mint Rampolla és Merry del Val — X. Pius államtitkárja — mindig a legteljesebb bizalommal voltak iránta, mert jól tudták, hogy nem fognak benne csalódni.

XIII. Leó végső éveiben az Olaszországgal való viszony kissé tűrhetőbbé vált. Közreműködhetett ebben Crispinek bukása is, amely Bismarckéval egyazon évben, 1889-ben történt, úgyszintén Umberto királynak meggyilkoltatása 1900. július 29-én. Azt az elvet kapták most fel: «Szabad Egyház a felséges államban». Csakhogy ez a «felséges» állam csak annyi szabadságot engedett a «szabad» Egyháznak, amelyet tűrni volt kénytelen, hogy életét úgy ahogy tengethette.*

Azokat az odaadó és hűséges szolgálatokat amelyeket della Chiesa évek hosszú során át a Szentszéknek és az Egyháznak tett, X. Pius pápa olyképp jutalmazta, hogy Svampa bíborosnak 1907-ben bekövetkezett halála után a bolognai érsekké nevezte ki és különös jóindulatának bizonyítékául ugyanaz év december 21-én személyesen szentelte püspökké.

* Ebben az időben sokat hangoztatták a «Szabad egyház a szabad államban»-féle elvet, amelynél fogva mindkét hatalom a saját területére szorítkozzék, mint az Egyesült-államokban, ahol a kormány ép oly kevésbé törődik azzal, hogy kit nevez ki püspökké a pápa, amint az utóbbi nem avatkozik a miniszterek vagy tábornokok kinevezésébe. Amerikában mindkét fél jól jár ezzel az elkülönítéssel, amely eddig útját vágta minden érdekösszeütközésnek. Európában ellenben a «fölséges» állam szolgálójává alacsonyítja a «szabad» Egyházat és azt állandó gyámság alatt tartja.

III.

Bologna érseke.

1. A püspökszentelés.

A pápai széken beállott változásnak államtitkári változás a természetes következménye és azért nincs mit csodálkoznunk, hogy X. Pius is új államtitkárt választott. Igaz ugyan, hogy Szent Péter hajójának kormányosa nem térhet el attól az iránytól, amelyet számára a mennyei kapitány mutat, de minden pápa az Egyház üdvét és világboldogító föladatát egyéni fölfogása szerint akarja megszerezni és megoldani. X. Pius uralkodása szembetűnően különbözik XIII. Leóétól, pedig mindketten egy célnak álltak mindvégig szolgálatában, mindkettő nagy pápa volt, vallási és társadalmi nézőpontból valódi áldása a világnak.

Ha X. Pius elbocsátotta elődjének államtitkárát, közelfekvő volt az a föltevés, hogy ugyanaz a sors fogja della Chiesát is érni.

Csakhogyan Pius — főképen uralkodása elején — semmi módon sem nélkülözhetette az államtitkári teendőkben annyira jártas della Chiesát és nem is rendelkezett olyan főpappal, akit helyébe alkalmazhatott volna. Della Chiesának tehát helyén kellett maradnia, maradt is a megváltozott viszonyok ellenére szívesen és irigység nélkül, utóbbira kezeségül szolgál fentecsetelt papi élete. Irigység nélkül nézte, miként lesz-

nek biborosok azok, akiknek hivataloskodása sem oly hosszas, sem oly felelősségteljes, sem érdemekben annyira gazdag nem volt, mint az övé.

Ámde végre a pápa is érezte annak szükségességét, hogy a főpap iránt érzett elismerésének és nagyrabecsülésének az egész világ előtt kifejezést adjon és annak meg is kellett történnie, mihelyt a fiatal államtitkár *Merry del Val* és helyettese, *Canali* az ügyek elintézésében elég jártasságot szereztek.

Amikor *Rinaldini* madridi nunciust a pápa az 1907. április 15-én tartott konzisztóriumban biborossá kreálta, «jól értesült» lapok della Chiesát nevezték meg utódjának. «Akkortájt kihallgatáson voltam Öszentségénél» — beszélte egy római főpap. «A pápa finom gúnyyal így szólt hozzám»:

— Hallom, hogy a mai lapok már kinevezték az új madridi nunciust?

— Legalább úgy hirlík.

— És ugyan kit?

Hallgattam, mert láttam, hogy X. Pius csak kötekedik velem.

— Csak rajta, hadd halljam — tréfálkozott a pápa.

— Ha jól olvastam, úgy della Chiesa helyettes államtitkárt emlegetik.

— Hát azt nem irták meg a lapok, kit neveztem ki bolognai érsekké?

— Nem olvastam, Szentséges Atyám!

— Az ujságok semmit sem képesek kitalálni, épen ez a della Chiesa helyettes államtitkár fog Bolognába menni — szólt Pius hamiskásan mosolyogva.

Ugyancsak meglepődtem. Hogyan bocsáthatta el a pápa della Chiesát, akinek az államtitkári hivatal-

ban nem volt párja? Hogyan küldhette főpásztornak olyan városba és egyházmegyébe, mint Bologna?

A pápának egy arcizma sem rándult meg, midőn így folytatta:

— Az új bolognai érsek oly magas fokban rendelkezik minden papi erénnyel, hogy igazi jótéteménynek fogja tekinteni, ha jelenlegi felelősségteljes állásától megszabadul és egész lélekkel a lelkipásztori hivatásnak szentelheti magát.

— És ha szabad kérdezni, mikép fogadta a prelátus úr Szentséged elhatározását?

— Kezdetben szabódott és szerényen méltatlannak mondta magát az érseki székre. Mikor azonban határozottan kijelentettem, hogy emiatt ne aggódjék, mert ezt eldönteni a pápa dolga, aki Isten előtt vállalja a felelősséget, könnyes szemmel bevallotta, hogy a lelkipásztorkodás szívének legforróbb óhaja, ez az a gondolat, amely lelkét naponként eltölti. Jól választottam — végezte be a Szentatya — della Chiesa érsek korában is föladata magaslatán fog állani.

Kétséget sem szenved, hogy X. Pius nem kevesebbre értékelte a bolognai érseki széket, mint a madridi nunciusi állást, amelyre a brüsszeli nunciust, a mostani *Vico* bíborost helyezte át, Svampa bíboros érsek helyébe pedig della Chiesát küldte és kinevezését az 1907. évi december 16-án tartott konzisztóriumban hirdette ki. Már dec. 21-én, Szent Tamás ünnepén követte ezt a püspökszentelés.

Rendkívüli kitüntetés számba ment, hogy maga a pápa végezte ez a szertartást és pedig a sixtusi kápolnában. Mint együttfelszentelő püspökök della Chiesának két ifjúkori barátja szerepelt: Balestra cagliarii és Valfré di Bonzo vercellii érsek.

A fölszentelés nagy fénnel és pompával történt. A pápa által intonált *Te Deum* közben az új püspök süveggel és bottal végig lépkedett a templomban és első püspöki áldását osztotta.

Hogy mily tisztelet környezte az új érseket, azt eléggé mutatja a sok értékesebbnél értékesebb ajándék, amellyel elhalmozták. A pápa pásztorbotot és gyűrűt, Merry del Val államtitkár kelyhet, Rampolla értékes gyűrűt gyémántoktól körülvelt smaragdkövel, Ambrogetti lovag, Chiesának évek óta leghűségesebb barátja püspöksüveget adott stb. Évek óta nem adtak Rómában újonnan fölszentelt püspöknek ennyi és ily értékes ajándékot.

Ha ennek a nagyjelentőségű napnak estéjén az új püspök visszavonul magános szobácskájába és kiindulva a vidám, békés, csendes Pegliből, lelki szemével végigtekint életének félszázadán, lát-e a jövőben oly működési teret, mely emberi számítás szerint betölti az élete végéig hátralevő éveket? Vajjon mennyi lesz?

Elődje, Svampa bibornok csak hét évig ült az érseki széken. Vajjon neki hosszabb időt szánt-e a Gondviselés addig a napig, amelyen holttestét kiviszik a Certosába, a bolognai temetőbe és örök nyugalomra helyezik elődje tetemei mellé? Ember tervez, Isten végez!

2. A második otthon felé.

Kimondhatatlan áldozatába került della Chiesának Rómát elhagyni és Bolognába menni érseknek. Amióta először átlépte a Capranica-féle kollégium küszöbét — pedig annak már 30 éve — a szeretet-

nek ezernyi ezer szála fűzte az örök városhoz. Róma második hazája lett. Itt vette föl az egyházi rendet, itt volt növendéke a nemes ifjak akadémiájának, itt tette meg első lépését azon a pályán, mely őt az apostoli Szentszék zsámolyáig vezette. Húsz évnél hosszabb ideig állt mint az államtitkári hivatal alkalmazottja a Szentszék szolgálatában, páratlan jártasságot szerzett a diplomáciai élet minden ágában. Iskolatársai, sőt nála fiatalabb papok elnyerték már a bíborkalapot, több mint bizonyos, hogy ő, mint helyettes államtitkár legközelebb szintén megkapja, hogy mint a Kúria bíborosa állandó működési tért találjon Rómában.

1903-ban meghalt XIII. Leó, a következő évben édesanyja, mindkét veszteség egyaránt fájdalmas, de egyformán is alkalmas arra, hogy még szorosabban kapcsolja Rómához. Hivatali és társadalmi érintkezése folytán a bíborosok és főpapok között több jóbarátot sikerült szereznie, akik épen nem titkolták bosszankodásukat, hogy Merry del Val bíboros-államtitkár annyira sürgette della Chiesának a pápai udvarból és Rómából való távozását. Amióta XIII. Leó pápa halála után Rampolla a magányba vonult vissza, della Chiesát fokozottabban tekintette lelki fiának és legbensőbb bizalmasának, aki hűséges és tántoríthatatlan odaadással ragaszkodott hozzá. Őt is el kellett hagynia! Mily nehéz lesz a búcsu, milyen fájdalmas a válás!

És most püspöknek menjen. Érseke legyen Olaszország egyik első, de egyúttal legterhesebb városának, ahol a nagyérdemű Svampa bíboros volt elődje; érsek legyen, noha még püspök, sőt plébános sem volt és vajmi kevésbé ismerte a lelkipásztorkodás

munkáját. Oly szántóföld megmunkálásába kellett belefognia, mely előtte egészen új volt és merőben különbözött eddigi húsz éves működésétől!

Ha a pápa már minden áron el akarta távolítani, miért nem küldte Madridba nunciushoz, ahol tárt karokkal fogadták volna és ahol az emberekkel és viszonyokkal ismerős volt?

Bármily nagyra tartjuk is, még pedig joggal della Chiesa jámborságát, ennél nagyobb áldozatot még nem követeltek tőle. Barátaink részvéte nélkül vajmi gyakran könnyebben viselnék el sorsunkat!

Pedig hát a Gondviselés legbölcsebb terve della Chiesát egykor a Szent Péter örökébe hívni, okvetlenül megkívánta azt a nagy áldozatot, hogy megváltozott életviszonyok közé kerüljön. Hogy jó pápa lehessen, eddigi ismereteit és tapasztalatait bővítenie és gyarapítania kellett a püspöki tevékenység főiskolájában, csakis így válhatik az egész Egyháznak püspökévé.

X. Piusnak atyai szíve nagyon is érezte, hogy mily nagy áldozatot kívánt az érdemekben gazdag főpaptól és azért sietett őt kegyes jóindulatának jeleivel elhalmozni. Novemberben értékes püspöki gyűrűt, decemberben finom művű pásztorbotot ad neki, végül személyesen szenteli püspökké.

Egy dolog azonban nem okozott az új érseknek gondot: a gazdagság. A legegyszerűbb életmódhoz levén szokva, jövedelmének fölöslegét szegény papok, megcsorult családok és más szűkölködők istápolására, vallási és emberbaráti célokra fordította.

Abban a hitben, hogy rövidesen távozni fog, már január 8-án búcsuebédre hívta lakására az udvar embereit és az államtitkárság hivatalnokait. Pedig még egy hónapnál tovább Rómában kellett maradnia.

Olaszországban ugyanis a pápa által eszközölt, püspöki kinevezésekhez az állami jóváhagyás, az «exequatur» szükséges. Mivel ebben az esetben soronkívül kérték, Bolognában már január elején, de 16-án biztosan számítottak az új érsek bevonulására, ám az igazságügyminiszter félve került minden elhamarkodást. A bevonulást január 28-ra halasztották, ami ismét korainak bizonyult. A volt pápai helyettes-államtitkár és Rampollának sok éven át volt meghitt barátja, a kormány egyik-másik tagjánál bizonyára nem volt grata persona, de azért nem volt kézzel fogható okuk tőle az exequaturt megtagadni. Február 9-én végre aláírta a király az okmányt és február 10-én della Chiesa kibocsáthatta első pásztorlevelét. Ugyanazzal a kelettel írt Bologna polgármesterének, értesítette kinevezéséről és kifejezte abbeli reményét, hogy az egyházi és világi hatóságok karöltve fognak a lakosság üdvére közreműködni.

Pásztorlevelében mindenekelőtt arra utal az új érsek, hogy évekig folytatott működése teréről, merőben más és nehéz feladatra szólította őt Őszentségének parancsa. Az Isten rendelte így, aki bizonyára nem fogja tőle segítségét megvonni. Azután elmondja, milyennek képzei földadatát. Legyen a püspök pásztor, aki nyáját jó legelőre és üde forráshoz vezeti, örködik, ha juhocskái veszedelmes örvény szélén járnak vagy mérges növényekkel akarnának táplálkozni. Védelmezze és oltalmazza őket, ha farkas közeledik. De legyen atya is, aki egész családját és annak minden tagját gyengéd szeretettel magához öleli, nevelésükről gondoskodik, bánatukban vigasztalja, minden kérelmüket tárt szívvel fogadja. Csakis ilyen módon valósíthatja meg Nagy Szent Gergely intelmét: «Ha

örülsz annak, hogy atyának hívnak, becsüld meg ezt a nevet és felelj meg neki magaviseleteddel». Viszont azonban a püspök is elvárja, hogy hívei kövessék, mint pásztorát a nyáj, iránta, mint a gyermekek atyjuk iránt, szeretettel és ragaszkodással viseltessenek. Legfőbb kötelességüknek pedig az Egyházzal való hűséges együttérzést tekintsék és annak feje iránt való odaadó ragaszkodást, különösen ha új tanok vagy vélemények merülnek föl. Majd káptalanához, lelkészeihez, szerzeteseihez, papnövendékeihez fordul. A pásztorlevél első részének tanítói hangját szívből fakadó szavak váltják föl, amikor a papság közreműködését, az apácák imáit kéri. Igazán atyai szeretettel fordul kispapjaihoz; örömének és reményének nevezi őket, akik hivatva vannak, hogy az Úr szőlejében egykor munkatársai legyenek. Lehetetlen meghatottság nélkül olvasni azokat a szavakat, melyekkel a boldogságos Szűzhöz fordul, mondván: «Szűzanyám, ki első otthonomban a hegy magaslatáról megáldottad bölcsőmet, áld meg új munkásságomat arról a hegyről is, amely második otthonom fölött emelkedik. Ó, oltalomról nevezett Szűz, aki eddig mindig különös segítségben részesítetted Bologna érsekeit, ne vond meg oltalmadat tőlem, aki ha nem is korban, de érdemekben az utolsó helyet foglalom el elődeim diszes sorában.» Végül minden szentnek, kivált azoknak közbenjárását kéri, akik elődei voltak, mint Zama, Petronius stb. és szívéhez szóló szavakkal kéri továbbá híveit, hogy imáikkal siessenek segítségére.

Az új főpásztor február 10-én, hétfői napon utazott el Rómából. Körülbelül hatvanan jelentek meg a pályaudvaron, hogy neki Istenhozzádot mondjanak, még pedig Caccia és Sapieha szolgálattelvő titkos ka-

marások, Todeschini és Respighi prelátusok, a Szent Rókusról nevezett társulatnak és a bolognaiak testületének küldöttsége, Kappenberg lovag, Pecci gróf, az elhunyt pápának unokaöccse és mások. Az érseket csak új titkára: Migone kísérte, aki azelőtt a genuai nemzeti egyház lelkésze volt.

Della Chiesa először Genuába utazott, amelynek pályaudvarán Pulciano érsek és több más előkelő pap fogadta. Onnan Peglibe ment, ahol bérált, február 12-én megjelent a Kolumbusz irodalmi egyesület közgyűlésén, elfogadta a neki felajánlott értékes gyűrűt és február 17-én Turinon át új otthonába sietett.

Nyolcórái utazása folyamán újból alkalma nyílt visszatekinteni életének immár elmúlt szakára és tekintetét bizalommal vetette a jövőbe. Jól ismerte Bologna egyházi viszonyait és tudta, hogy elődje, Svampa bíboros milyen áldásosan működött. Nem elhanyagolt, tövissel, labodával és mindenféle gazzal benőtt szántóföld várta az ő munkáját. Tisztában volt vele, hogy papsága alázatos hódolattal, a nép gyermeki szeretettel és ragaszkodással várja benne az atyát és pásztort; az egyesületi élet — különösen a jótékonyági — úgy virágzott, mint Olaszország egy városában sem. Igaz ugyan, hogy útja mentén nem fog csupa rózsá virulni, de van két eszköze a nehézség leküzdésére: okosság és szeretet.

Mint Olaszország minden nagyobb városában, úgy Bolognában is, az egyházas érzelműekkel, a «klerikálisokkal» szemben úgynevezett «liberális» párt is van, amelynek a szabadkőműves kormány részben határozottan és nyíltan kedvezett, részben csak tűrte, noha csak keztyűs kézzel mert hozzá nyúlni. Vannak

itt szociálisták, szociáldemokraták, anarkisták, akik mérhetetlenül gyűlölik a katolikus Egyházat.

Mikor a vonat Bolognában megállt, az új érsek örömteli bizalommal lépett új otthonának földjére.

Február 16-án, vasárnap a főkáptalan ünnepi ülésén Bracho Vinere felszentelt püspök és eddigi káptalani helynök az új főpásztor nevében átvette az egyházmegyét. Kijelentette egyuttal, hogy az érsek 8 nap mulva, február 23-án tartja ünnepi bevonulását, szentbeszédet és nagymisét mond, amelynek végén apostoli áldást ad.

Felvirradt február 23-ika, igazi ragyogó tavaszi nap. A főtemplomhoz vezető utcák zsufolvák a hívek ezreivel, maga a templom szorongásig megtelve. A szentély falait azok a gyönyörű faliszőnyegek (gobelinek) díszítették, amelyek mint XIV. Benedek pápa ajándéka csak a legnagyobb ünnepeken kerülnek a napvilágra. Jóbbról, balról nagy emelvények állanak a három társasegyház káptalanja és más előkelőségek részére, akik között helyet foglalt az érsek nővére, Persico grófnő Velencéből és fivére Gyula.

Az érseki palota kápolnájából indult meg reggeli 10 órakor — a Nona eléneklése után — a menet. Elöl haladt a legméltóságosabb Oltáriszentség társulata, a lelkészek, a növendékpapság a polgárság gazdag adományaiból az új érseknek felajánlott kereszttel, majd a főkáptalan tagjai teljes díszben. Della Chiesa értékes mennyezet alatt lépdelt, fején annak a püspöksüvegnek mintájára készült főveggel, amelyet a német császár XIII. Leónak adott volt

A Te Deum elhangzása után a főpásztor a szószékre lépett, hogy elmondja első szentbeszédjét. Hivatkozott azokra a nehézségekre, amelyek útjában

gördültek, míg püspöki templomába bevonulhatott. De aztán kiindulva a *Te Deum* kezdő verséből, szavai telve voltak odaadással új hivatása, bizalommal Isten és szeretettel hívei iránt. Hogy nem csupa báránykát fog legeltetni, azt félre nem érthető módon adta tudtára a helyi liberális lapnak, a «*Resto del carlino*»-nak az nap megjelent cikke, mely nyílt levél alakjában közvetlenül az új érsekhez volt intézve.

A két szegényház lakói részére 2000 lírát adományozott, hogy bevonulása napján ünnepi ebédben részesüljenek.

Másnap első látogatását a Bologna fölött emelkedő hegyen levő «*Oltalomról*» nevezett boldogságos Szűz szentélyébe tette, ahol misézett, majd fölkereste Bologna temetőjében, a Certosában elődjének, Svampa bíborosnak sírját és ott rövid imát mondott. A délután folyamán meglátogatta a prefektust, a polgármestert, a felebbviteli törvényszék elnökét, a parancsnokoló tábornokot és mindenhol a legnagyobb tisztelettel fogadták. A következő napok fogadásokkal és látogatásokkal teltek el. Reggelenként sorban a város minden templomában és zárdájában misézett.

A következő napokban fogadta a különböző férfi és nőnevelő intézetnek és egyesületnek ifjúságát és mindannyihoz valóban atyai szavakat intézett.

Della Chiesa érsek az ifjúságnál kezdte meg főpásztori működését és már az első napokban megnyerte szívüket. Bologna pedig meg volt új érsekével elégedve!

3. Bologna.*

Az a város, ahol emberi számítás és magának della Chiesának vélekedése szerint is életének hátralevő éveit el fogja tölteni, egykor a pápai államnak Róma után első városa és pápai legátusi székhely volt. Jelenleg 200.000 lakost számlál. Alapítása a mostani időszámításunk előtt néhány századdal történt. Hogy ki honosította meg a kereszténységet, nem bizonyos; Szent Vitalison és Agricolán kívül más vértanúja nincs. Legelső püspökének Szent Zamát tartják, akit Dénes pápa az evangelium hirdetésével megbízott és aki állítólag a szent Péter tiszteletére emelt templomot építtette. A régi székesegyházat III. Lucius pápa szentelte fel 1185. július 8-án; II. Gyula pápa díszes előcsarnokkal bővítette. Mai alakjában, mint a római Szent Péter-templom utánzata, 1605-ben épült és XIV. Benedek kibővítette. A főoltár alatt pihennek Szent Protus csontjai, amelyeket Szent Traso katakombáiban a salariai úton találtak és XIV. Benedek pápa 1749-ben a székesegyháznak ajándékozott.

A városnak védőszentje azonban a nagy püspök: Petronius, akit I. Celesztin pápa 430-ban nevezett ki. Neki szentelték a város legszebb és legnagyobb templomát, amelynek gótstilű építkezését 1388-ban kezdték meg. A világ legnagyobb templomai között ez a hatodik helyet foglalja el. Kívül-belül gazdag örökbecsű

* A bolognai főegyházmegye területe 310.000 □ km.; a katolikusok száma 700.000. Világi pap az érseki székhelyen 150, egyebütt 600 van és pedig a városi plébániákon 25, a falusiakon 375. A férfizárdák száma 19, a női zárdáké 78. A papnevelőben 24 tanár foglalkozik 114 növendék tanításával.

szobrászati és festészeti remekművek ékesítik; kár azonban, hogy a homlokzatnak csak alsó síkja van befejezve. Az üvegfestésű ablakokat részben ulmi boldog Jakab készítette 1466-ban. Szent Petroniusnak tulajdonítják a Szent Istvánnak nevezett épülettömbnek alapítását is, amely számos templomból, kápolnából alakul. Ezek közül kiválnak: a két apostolfejedelemnek szentelt bazilika, amely még a 270. évből való, itt vannak Szent Agricola és Vitális vértanúk és Szent Flóriánnak sirja; a szent sírkápolnája az V. századból származik és szép mintájú, tarkaszínű cserepekkel fődött kerek épület, hajdan alkalmasint keresztelési kápolna volt; nagyon régi márványoszlopai Isis templomából valók amely hajdan itt állott. A Szent Keresztről nevezett templomot 1637-ben alakították át; külső sarkában 1120-ból származó szószék látható, ahonnan nagy ünnepeken az ereklyét mutatták a népnek. Két nagyon festőies és oszlopcsarnokokkal ellátott belső udvarának egyikében, a «Pilátuséban», egy keresztelő medence látható, amelyet Luitprand longobard király állított, aki 744-ben halt meg. Ugyancsak Szent Petroniusnak tulajdonítják Szent János templomát is, amelyet 1221-ben építettek és 1442-ben részben átalakítottak.

Bologna többi temploma nagyjából a XIII. és XIV. századból: a gót építkezés virágkorából származik, de későbbi időben átépítették. A pápa védőszentjének, az öregebb Jakab apostolnak szentelt templomot 1267-ben gót stílusban kezdték építeni és 1497-ben korai renaissance stílusban kibővítették. Vele szomszédos Szent Ceciliának 1319-ből származó oratóriuma; közelében van Szent Vitálisnak nagyon régi temploma. Szent Ferenc templomának, mely egyike

Olaszország legnagyobb gótikus templomainak, van két campaniléja, a kisebb 1261-ből, a nagyobbik 1401-ből származik. Az újabban restaurált templom valódi gyöngye a gót építkezésnek. Az 1234-ben épült Szent Domonkos-templomban van a rend alapítójának sírja. Sajnos, hogy később egészen átalakították. 1267-ből való külön kápolnában nyugszik a szent holtteste, még pedig gazdagművű koporsóban. Szent Domonkos a szomszédos kolostorban halt meg 1221. aug. 6-án. A Gyertyaszentelő-Boldogasszony tiszteletére emelt templom fogadta be elsőnek Szent Domonkost és társait 1218-ban. Jézus szentséges Szívének temploma hidegen hagyja a szemlélőt, alsó temploma azonban remek. Sokan látogatják a Szent Lukácsról nevezett Boldogasszony templomát, amely a városon kívül emelkedő hegyen áll és egyszersmind búcsújáróhely, ahova egy 666 ívből álló fedett, oszlopos folyosón át lehet a híres temetőn keresztül (hajdani Certosa-kolostor) jutni. Építését 1675-ben kezdték meg. Az oltárképet, melyet állítólag Szent Lukács evangelista bizánci stílusban festett, 1160-ban egy remete hozta Konstantinápolyból.

Moroninak egyházi lexikonja szerint a következők léptek Bolognából a pápai trónra: 914-ben X. János, 1404-ben VII. Ince. Ő is abból a Migliorati családból származott, mint Szentatyánknak anyja. 1410-ben XXIII. János; 1447-ben V. Miklós; 1503-ban II. Gyula, 1621-ben XV. Gergely, 1740-ben XIV. Benedek.

Még szembeötlőbb lesz X. Pius elhatározásának fontossága, mellyel éppen Chiesát nevezte ki bolognai érsekké, ha egy-két pillantást vetünk Bologna egyháztörténelmének lapjaira.

A XIII. és XIV. században, a velfek és ghibellinek

hosszas és vérengző harcában az akkor már gazdag és virágzó város vajmi gyakran borzalmas párttusák és fegyveres pártütések színhelyévé vált. Fellázadtak a pápai uralom ellen, amely éppen ebben a korban emelte a város legremekebb templomait és kolostorait.

V. Miklós, aki 1447. márc. 6-án lépett a pápai trónra, Bolognában végezte tanulmányait; boldog Albergati Miklós biboros-követ megtette ugyanis kanonokká, IV. Jenő pápa pedig püspökké, később megkapta a bibort is. Mint pápa, minden alkalommal tanújelét adta Bologna iránt érzett jóakarátának. Átszervezte a városi közigazgatást és 1450-ben a tudós és hírneves Bessarion biborost nevezte ki pápai követté. Della Rovere Julián bolognai püspök 1503-ban mint II. Gyula pápa lépett Szent Péter trónjára. A belső egyenetlenkedések elsimítása után 1506. nov. 20-án tartotta bevonulását Bolognába, mely alkalommal tiszteletére a polgárság tizenhárom diadalívet állított. Megerősítette az V. Miklós által adott kiváltságokat és Bolognát a pápai követ állandó székhelyévé tette.

1515-ben X. Leó I. Ferenc francia királyt, VII. Kelemen pedig 1527-ben V. Károly német császárt fogadta szerződés megkötése céljából Bolognában. Mátyás apostol napján tette fel a pápa Szent Petronius templomában a császár fejére a longobardok vas-koronáját. A Trientben kitört járvány következtében III. Pál pápa 1547-ben Bolognába helyezte át a zsinatot.

XV. Gergely szintén bolognai születésű volt. 1582-ben érsekségre emelte a bolognai püspökséget és alája rendelte a parmai, piacenzai, reggioi, modenai, imolai, cerovi és cremonai egyházmegyét, amelyből azonban manapság csak a faenzai és imolai maradt meg az érseki joghatóság alatt.

1740-ben Bologna polgártársa és bíboros-érseke, a Domonkos-rendű Lambertini Prosper foglalta el XIV. Benedek névvel a pápai trónt. Kilenc évi püspöksége alatt rendkívül áldásos működést fejtett ki úgy a városban, mint az egyházmegyében. Mindenhol prédikált, gyóntatott, hitelemzéseket tartott, a papságot önmaga fogalmazta pásztorlevelekkel jámborságra és az egyházi tudományok művelésére ösztönözte. Személyes igényeit a legcsekélyebbre szorítván, keze és erszénye egyaránt nyitva volt alamizsnálkodásra. Külsőleg, belsőleg emelte papnevelőjét, imaházakat és kolostorokat alapított, szegényházakat létesített, az egyetemnek és a művészeti akademiának gyűjteményeit és könyvtárát bőkezű adományok által gyarapította, javította az utcákat stb. Már akkor kezdte meg azt az irodalmi működést, amely az egyházi élet minden ágában oly gyümölcsöt hozónak bizonyult. XIV. Benedek emlékét mai napig is áldva őrzik; nem csoda tehát, hogy Bologna lakossága kitörő örömmel fogadta, hogy Szentatyánk szintén a Benedek nevet vette föl, amint püspökösködésének egész ideje alatt is őt tekintette követendő példaképének.

Ha még egy pillantást vetünk a tudományoknak és művészeteknek arra a virágzására, amelynek színhelye Bologna volt, nem szabad megfedekoznünk Bologna büszkeségéről, gazdagságának forrásáról és politikai hatalmának elsőrendű tényezőjéről: egyeteméről. Oknyomozóilag alapítása 1116-ra vezethető vissza, amely évben Verner, a «lucerna iuris», a jogi tudomány fáklyája, kezdetben egyedül, aztán több tudóssal megkezdte a római jog előadását. Nem sokára felállították a szépművészeti és orvosi kart is. Ebből alakult ki Olaszországnak, sőt Európának első egye-

teme, az első «studium generale», amelynek virágzó korában vagy tízezer hallgatót és százötven tanárt találunk. Olaszország minden vidékéről, Német-, Francia- és Spanyolországból törtetett ide a tudomány-szomjas fiatalság, amely hazája különbözősége szerint külön alapítványokkal és kormányzókkaal rendelkező testületekre oszlott; jötevők által alapított 14 intézet létezett, amely a szegény egyetemi hallgatóknak ingyenes ellátást adott. A kezdettől fogva nagyszámú németek kettős csoportba oszlottak, amelynek különös pápai kiváltságai voltak. V. Károly császár 1530-ban tett bolognai látogatásának emlékére a jogi, bölcsészeti és orvosi kar minden tanárának megadta az aransarkantyús vitéz és palotagróf címét, amely kiváltságot III. Pál pápa és utódjai is megerősítettek. A főiskola, mint a tudományok anyja, a mult század elejéig 6 pápát, 31 bíborost, 75 érseket és püspököt, 1 szentté, 7 boldoggá avatott férfit, azonfelül nagyszámú tudóst, főpapot és fejedelmi személyt mondhatott tanítványának.

A művészet terén Bologna Olaszország bármely városával versenyezhet. Már a házak mentén elhuzódó árkádok is sajátos jelleget adnak a városnak. Hozzájárul ehhez, hogy a XIII. és XIV. század remek templomai mellé méltán sorakoznak a régebbi és különösen a korai renaissance korából eredő világi épületek és paloták, amelyek még most is ékesen szóló bizonyítékai ama korbéli polgárok gazdagságának. Egymással szemben emelkednek az 1201-ből származó polgármesteri palota, amely jelenleg városháza és a valamivel későbbi korból származó községi palota, mindkettő gazdag a város változatos sorsát feltüntető emlékekben. A régebbi paloták számát a XVI. és XVII. század újabb és pom-

pásnál pompásabb épületekkel gyarapította. A városnak ismertető jele két ferde tornya, mely 1109-ben épült.

XIII. Gergely bronzszobra (1572—1585) és még inkább a borroméi Szent Károly által építtetett Neptun-szökőkút a XVI. századnak legjobban sikerült alkotásai közé tartozik.

Fölöttébb gazdag Bologna a régebbi és újabbkori freskókban és festményekben is, amelyek Perugius, Francia Ferenc, a két Caracci, Reni Guidó, Domenichino, Guereino és a bolognai iskola egyéb festőművészeinek nagyságát hirdetik. A mai szépművészetek akademiájának gyöngye azonban Raffael Szent Ceciliája, aki az égi zene hangjaira figyelve, elragadtatásban abbahagyja az orgonajátékot.

A bolognai egyházmegye tehát valóban fejedelmi mennyasszony, felékesítve drágaságokkal, nagy multnak aranyköntösében. Várja vőlegényét, aki az apostoli Szentszék lépcsőiről jön hozzá szerényen és alázatosan, de fején a főpapi méltóság aranykoronájával, a legszebb erények csillogó öltönyében, hogy bevonuljon, mint egykor isteni Mestere bevonult Sion leányának kapuján.

4. A hivataloskodás első éve.

Svampa bíboros-érsek áldásos bolognai működésének idejében lelkileg annyit megújított, megalapozott, hogy utódjának csak nyomába kellett lépnie, ha a főegyházmegyében és annak székhelyén a hitéletet fejleszteni és felvirágoztatni akarta. Ha elődje nem sokat törődött volna magasztos hivatalának kötelességeivel, akkor ez della Chiesának ösztönzésül szolgál-

hatott a mulasztás pótolására, ámde mennyivel nemesebb munkakedv volt az, mely nagy példa követésére és a megkezdett munka folytatására unszolta!

Felszentelése percétől lelkipásztori munkakör után vágyódott és így nem csodálkozhatunk, ha első körlevelében ezt írja: «Magamat is és bizonyára másokat is meglep, ha azt állítom, hogy rendkívüli öröm töltötte el szívemet, mikor bolognai érsekké való ki-nevezésemről értesültem. Isten keltette fel bennem ezt az érzést és nem akarom titkolni, mennyire boldoggá tesz az a tudat, hogy ezt egyedül Istennek kell megköszönnöm». Hogy a lelkész plébániáján, a püspök egyházmegyéjében sikerrel ápolhassa és előmozdithassa a hitéletet, arra két főeszköz áll rendelkezésére: a boldogságos Szűz tisztelete és a legméltóságosabb Oltáriszentség imádása. Mily nagy hévvel ragadta meg az új érsek mindjárt hivataloskodása első évében mindkettőt, az a következőkből tűnik ki:

Magasan a város fölött emelkedik az Oltalomról nevezett Szűzanya kegytemploma, benne a Boldog-asszonynak állítólag Szent Lukács által festett képével. Egész éven át úgy Bolognából, mint az egyházmegyé-ből, sőt messze földről búcsujárás vonul a hegyre, de százados szokás, hogy minden év május 23-án a kegyképet leviszik a városba és öt napig a dómban közjátatosságra kiteszik. Amikor az új Olaszországnak egyházellenes kormánya, amely minden vallási mozgalomnak buzgó elnyomójává szegődött, Bolognát hatalmába kerítette, nem merészkedett ezt a körmenetet betiltani. Az új érsek pedig 1908. május 14-én kelt és rendkívül szívélyes hangú főpásztori körlevelében buzdította hiveit, hogy a szokásos körmenetben minél tömegesebben vegyenek részt. «A Szűzanya

minden időben oltalma, védelmezője városunknak — írja a többi között — és magasan kiemelkedő szentélyéből tekint le reánk. Most azonban le akar szállani hozzánk. Fel akarja keresni az aggastyánokat, betegeket, a gondokkal terhelteket, akik nem bírnak hozzá felmenni. Fel akarja keresni azokat is, akik vallási közönyösség miatt nem akarnak hozzá zarándokolni Végig halad utcáinkon, hogy mindnyájunkat vigasztaljon és megerősítsen». Bologna népe előre nem látott lelkesedéssel karolta fel új főpásztorának indítványát és eleget tett felhívásának. Ezrenként tódult a hegyre, hogy kísérje a kegyképet, sok ezren várták az érsekkel élükön a saragossai kapunál. Az útvonalnak valamennyi házát, pillérét és oszlopát szőnyegek takarták és virágfüzerek diszitették, még a prefektura palotáját és a városházát is teleaggatták azokkal a híres gobelinekkel, amelyek Bolognának legdrágább műkincsei. A Szent Petronius-templom lépcsőzetéről az érsek áldást osztott a kegyképpel. A tágas téren vagy 70.000 ember szorongott. Majd a székesegyházba vonult a körmenet, ahol a kép öt napon át a hívek tiszteletének volt kitéve. Június 4-én kelt körlevelében pedig arra hívja fel híveit az érsek, hogy Úrnapját minél fényesebben üljék meg. Szavai ez alkalommal sem találtak siket fülre, mert az ünnep a legfényesebben sikerült.

Hogy ez a felbuzdulás nem volt csupán szalmaláng, azt bebizonyította a következő év, amelyben mind a két ünnepet lehetőleg még nagyobb fénnel ülték meg. Több főrangú nő egyesületet alkotva, adományokat gyűjtött a Boldogasszony ünnepének költségére. A körmenet még a tavalyinál is nagyobb-szabású volt. Az a körülmény pedig, hogy éppen

1909-ben volt 700 éves fordulója, hogy Szent Juliánna az Üdvözítő meghagyásából az Úrnapi megülését kezdeményezte, újabb alkalmul szolgált az érseknek, hogy a híveket a legméltóságosabb Oltáriszentség fokozott tiszteletére felhívja és minden templomban megelőző ájtatosságokat rendeljen el. 1908. évi Úrnapiján kelt az a főpásztori körlevele, amelyben hírül adja egyházmegyéjének meglátogatását. Szükségét érezte, hogy a még legelrejtettebb hegyi falvakban is felkeresse híveit, nekik áldást és kegyelmeket osszon. Megelőzően minden plébánián szent missziót kellett tartani, amelyre a bolognai két papi egyesületnek tagjai vállalkoztak.

Szent Péter és Pál ünnepét követő vasárnapon kezdődött meg a nagy horderejű és nem csekély fáradsággal járó főpásztori körút.

Az 1908. év folyamán még más főpásztori intézkedések is történtek, főképp az egyházi ének, a templomok és társulatok vagyonkezelése, a vásár- és ünnepnapokon tartandó mise tekintetében.

Augusztus 4-én, Szent Domonkos napján keltezett pásztorlevelében meghívja híveit, hogy mennél számosabban vegyenek részt a pápa 50 éves áldozópapi és 25 éves püspöki jubileuma alkalmából tervezett római zarándoklaton. Az év végén pedig adakozásra szólította fel egyházmegyéjét a Siciliában és Calabriában pusztított rettenetes földrengés áldozatai javára.

Ennek a hivatalos működésnek medrében folyt le a főpásztornak csendes élete. Rampolla keze alatt megszokta a lankadatlan munkálkodást, amit érsek korában sem tudott megtagadni. Terjedelmes magánlevelezésén kívül, amit családjával, római, genuai és külföldi barátjaival folytatott, személyesen intézte el

a sok hivatalos ügyiratot, válaszolt a plébániák, intézetek és magánosoktól érkezett levelekre, jelentésekre és beadványokra. És mindezt azzal a könnyűséggel és ügyességgel tette, amelyet az államtitkári hivatalban sajátított el. Minden ügyet, lett legyen az nagy- vagy csekély fontosságú, személyesen intézett el. Aki beszélni akart vele, az bármikor rövid választ, gyors döntést kapott, de a haszontalan fecsegésnek nem volt barátja, sajnálta drága idejét. Kezdetben sokan ridegnek tartották, mert bizony «kurtán-furcsán» beszélt velük, ami annál szokatlanabb volt, mert Svampa bíboros modora páratlanul leereszkedő és barátságos volt. Úgy látszott, mintha az atyát az úr követte volna. Ámde főpásztori működésének egy fontos ága őbenne is megszólaltatta azt az atyai hangot, amely a szíveket megnyerni képes.

A lakosság számához arányítva ugyanis nincs város, ahol az egyesületi élet akkora virágzásnak örvendene, mint éppen Bolognában. Van egyesülete a papságnak, mindkét nembeli ifjúságnak és a nőknek. Mindegyiknek megvan a maga külön célja és megvan a hozzá vezető eszköz is. Egyházi ünnepeken vagy közgyűléseken minden testület óhajtotta a főpásztor jelenlétét; viszont ő sem ismerhette meg behatóbban egyházmegyéjének hitéletét és törekvéseit és nem ápolhatta sikeresebben, mint személyes megjelenése által, amikor a vezető személyiségekkel és azoknak főmunkatársaival is érintkezésbe léphetett. Minden héten akadt kérelem vagy meghívás és az érsek örömet megragadta az alkalmat, hogy dicsérő, buzdító, lelkesítő beszédeket mondjon aszerint, amint a személyiségek azt várhatták vagy a viszonyok megkövetelték. Svampa bíboros két nagyon nehéz ügyet hagyott örök-

ségekpen utódjára: Jézus Szentséges Szive templomának befejezését és a papnevelő intézet elhelyezését. Az előbbi csak félig készült el, nem volt szabad az építkezést félbenhagyni, hanem annak mielőbb való befejezésére és felszentelésére kellett törekednie. Sokkal keményebb dió volt a szeminárium elhelyezése és új épület emelése. A régi papnevelő a város legforgalmasabb utcájában volt, ahol a tanításra és nevelésre oly nagyon szükséges csendet a villamos vasút csilingelése, az élénk forgalommal kapcsolatos zaj fölöttébb zavarta. El kellett adni a régi épületet és az új számára megfelelő telket kellett vásárolni, ami éppen nem volt tréfadolog, ha meggondoljuk, hogy a régít el lehet ugyan félmillió liráért adni, de az új, ennek az összegnek négyszeresébe fog kerülni!

A hatóságokhoz való viszonya idővel türethetővé vált már amennyiben egyházmegyéjének érdeke azt megkívánta.

Kezdetben udvariasan, de azért hidegen és bizalmatlanul fogadták, sőt székfoglalása ünnepétől is távoltartották magukat. Komoly akadályokat nem gördítettek útjába, mert a kormányférfiak jól tudták, hogy ha csak meg is kísérelnék az Egyház jogaiba való beavatkozást, az érsek részéről merev ellentállásra találnának.

Hivataloskodásának első éve tehát nem szűkölködött sok és különböző tennivalóban. A város és az egyházmegye, a papság és a nép ítélete megegyezett abban, hogy Isten nekik oly főpásztort adott, aki testestől-lelkestől hivatásának él és aki a legnagyobb mértékben megérdemli szeretetüket, ragaszkodásukat.

5. A püspök és papsága.

Svampa bíboros-érsek olyan papságot hagyott utódjára, amely tekintettel a fölötte nehéz viszonyokra — csekély kivétellel — működésében és magatartásában hivatása magaslatán állott. Hogy az új érsek mindjárt hivatalbalépése után kilátásba helyezte az egyházmegye meglátogatását, ennek főoka az volt, hogy papságát, különösen pedig a falusi lelkészeket saját otthonukban, saját tűzhelyük mellett akarta látni és lelkipásztori működésübe bepillantani óhajtott.

És ezt a vizsgálatot della Chiesa ugyancsak alaposan végezte. Tiszta és csinos-e a templom? Kifogástalan állapotban vannak-e a szent edények és egyházi ruhák? Lelkiismeretesen vezetik-e a keresztelési, házassági és halotti anyakönyveket? Mondja-e és miképen a plébános a szentbeszédet, keresztény tanítást? Végzi-e a beteglátogatásokat? Milyen teológiai és aszketikus művek vannak könyvtárában? A meglevő kórházakban, kolostorokban és nevelőintézetekben is alapos vizsgálatot tartott.

Négy évbe telt, amíg Chiesa megvizsgálta a 392 plébániát: 1913. dec. 22-én a székesegyházban tartott hálaadó istenitisztelettel fejezte be a kánoni látogatást. Ugyancsak lelkéből fakadhatott ez a *Te Deum*! Megismerte egész nyáját és annak minden pásztorát, megfordult minden községben, meglátogatta még a meredek hegyormon emelkedő igénytelen kápolnácskát is. Meg volt elégedve önmagával, mert önmaga számára is nagyértékű lelki épülést szerzett. Az eszerek jelentései erősen hangoztatták a lelkészek megújult buzgalmát, a hivek fokozottabb áhitatát s el-

mondták, mily sok jó származott, mennyi botrány megszűnt, mennyi vizzálykodás elsimult e főpásztori intelmek alapján.

Az érseknek kezdetbe az volt a terve, hogy a kánoni látogatással kapcsolatban egyházmegyei zsinatot is tart és arra meghívja a székeskáptalant, a városi plébánosokat és a falusi espereseket, hogy a szerzett tapasztalatok nyomán új szabályokat állapítson meg, a vallásos érzésnek és egyházas életnek felvirágoztatására és a visszaélések megszüntetésére. Közben azonban X. Pius pápa bizottságot szervezett az egyház jog kodifikálására. Mivel e munka valamennyi új egyházmegyei szervezetnek alapja és kiindulási pontja, 1914. febr. 20-án tehát körlevelet intézett a papsághoz, melyben rámutat az okra, amiért a zsinatot elhalasztani kénytelen.

Évenként maga köré gyűjtötte az espereseket és jelentést tételget magának kerületeik hitéletéről. Sok mindenféle kérdés került ilyenkor tárgyalásra, néha értekezéseket is olvastak fel; az ilyen összejövetel tehát minden téren való ösztönzés volt.

Della Chiesa püspöksége idejében többnyire az ő támogatásával úgy a városban, mint az egyházmegyeiben több templomot restauráltak, köztük valamennyinek gyöngyét, a Szent Ferencét.

Az ő jóvágyáhasával és támogatásával alakult 1911-ben a papok kölcsönös segítő egyesülete is, szegény és beteg papok részére. Az egyesület tagjai életbiztosítását is elvégzi, hogy a fiatal pap gondtalan öregséget biztosíthasson magának. Ugyanazt a célt szolgálja a paulai Szent Vincéről nevezett menedékház szegény papok részére. Az érsek egyik utolsó cselekedete volt, hogy ezzel az intézettel kapcsolatban

papi kórház alapítását kezdeményezte és a szükséges tőkéhez jelentékeny összeggel hozzájárult.

1910-ben megindította az egyházmegyei lapot, amely hónaponként jelent meg évenként 500 oldalnyi terjedelemben és a papságot érdeklő kérdéseket tárgyalja.

Mindenek fölött azonban arra törekedett a főpásztor, hogy papságának valódi jámborságát töle telhetőleg fokozza. Évenként kétszer lehetett szent gyakorlatokban részt venni és az érsek sohasem hiányzott, amint jelen volt minden hónap egy napján, amelyen a papság magábaszállás végett kolostorba vonult vissza. Bolognában a legméltóságosabb Oltáriszentség 40 órás imáadását egyfolytában végzik, sorba véve minden templomot és kápolnát. A főpásztort, papsága épülésére, mindennap ott lehetett látni az illető templomban.

Atyai szeretetének és gondosságának teljét azonban papnövendékeivel érezte. Állandóan érdeklődött a növendékek fejlődéséről és haladásáról; jelen volt a záróvizsgálatokon és személyesen osztotta ki a jutalmakat. Főpapi szívének buzgósága akkor lobbant igazán lángra, mikor a növendékekkel a szeminárium falai között tartózkodott. Mindegyiküket nevéen szólította és bámulatos emlékezőtehetségénél fogva tudta, hogy minden egyestől a jövőben mit várhat. Legnagyobb öröme volt, ha kispapjai körében időzhetett, ájtatosságaikon, ünnepeiken részt vehetett. Páratlanul megható és szívhez szóló szavakban ecsetelte előttük a papi hivatás méltóságát, feladatait és áldozatait; neki is ünnepe volt, ha papokat szentelhetett. Atyai gondoskodásának meg is volt az eredménye. Ilyen pl. az, hogy 1911-ben a fiatal városi segédlelkészek enge-

délyét kérték arra, hogy a lelki élet fokozása céljából egyesületet alakíthassanak; a következő évben pedig olvasókört szerveztek, melynek csakhamar 30 tagja volt. A kéthetenként szokásos konferencián személyesen részt vett és ilyenkor bizony nagyon sokat tanultak tőle a fiatal urak. Közben állandóan az új papnevelő építésével foglalkozott; a telek kiválasztása, az építési terv, a közegészségügyi berendezés és az intézkedések sora állandó gondja volt. A pénzkérdés megoldása pedig évről-évre hátráltatta a terv megvalósítását. Fokozta a feladat megoldásának nehézségét a Szentszéknek az a rendelete, mellyel a bolognai papnevelőt tartományi szemináriummá tette, amelyben saját növendékein kívül a Romagnában levő többi egyházmegye kispapjait is oktatni kellett. Ne feledkezzünk meg még egy dologról. Della Chiesa mint jogász kezdte pályáját és maga is tapasztalta a jogi tanulmányok előnyét, amely sohasem volt szükségesebb, mint most. Az új papnevelőben kötelezővé akarta tenni a jogot és a doktori diploma megszerzését. Csakhogy erre a célra külön helyiségekre és kipróbált tanárookra volt szükség. Ha valahol, úgy ebben volt szükség az érsek egész erélyére és kitarására.

Végre azután 600.000 líráért eladta a régi épületet, megszerezte a szükséges telket és kertet és 1912. nov. 5-én ünnepiesen letette az alapkövet. Még az alapfalak is alig emelkedtek ki a földből, amikor della Chiesa Szent Péter trónjára lépett.

Della Chiesa értette a módját, miként kell pap-ságával úgy bánni, hogy ne csak tiszteletét, hanem szeretetét is megnyerje. Papjai csakhamar lesték kívánságait, nézeteit, sajátságait és alkalmazkodni

iparkodtak hozzá. Ha az érsek valamelyik városi papjának vagy szemináriumbeli növendékének megbetegedéséről értesült, azonnal hozzá sietett, hogy a beteget vigasztalásban és — amennyire szükséges volt — testi segítségben is részesítse. A nagy érseki palotának csak néhány szerény udvari szobáját lakta, ahol papjai a nap minden órájában megtalálhatták. Szívesen vette, ha ünnepi szertartások végzésére, gyűléseken való részvételre felkérték; ilyenkor mindig talált alkalmat buzdításra és elismerésre. Kánoni látogatásai alkalmával csak szerény ellátást kért, mert azt szokta volt mondani: «Takarékoskodjunk, hogy több jusson a szegénynek». A templomokban és kápolnáknban a legnagyobb tisztaságot követelte, «mert — úgymond — az a plébános, aki a látható templomot elhanyagolja, nem sokat törődik a hiveinek lelkében levő láthatatlannal sem». A kitűzött időhöz hajszálnyi pontossággal ragaszkodott. Köztudomású volt, hogy az érsek nem szereti, ha papjai kerékpároztak. Egy alkalommal, nyár közepén, amint autóján a szomszéd városba ment hivatalos látogatásra, találkozik a káplánnal, aki kerékpáron szembe jön vele. Lehetetlen volt az érseket kikerülnie, elhaladt tehát mellette és ahogy lehetett, köszöntötte. Az ebédnél a plébánoshoz fordulva, mondja az érsek: «Ma láttam káplánját». — «A kapucinusokhoz ment gyónni, kegyelmes uram.» — «Olyan illendőséggel ült kerékpárján, hogy amennyiben hivatalosan megengedettnek annak használata, csakis őt állítanám oda követendő példakép.» Ez és más alkalommal is a feddés piluláját úgy megtudta cukrozni valami tréfás megjegyzéssel, hogy keserősége nem vált érezhetővé. Máskor egy nagyon hegyes-völgyes plébánián lelkészkedő pap egyenesen azzal

a kérdéssel fordult hozzá, vajjon szabad-e kerékpározni. Az érsek mosolyogva viszonzá: «Miért kérdezi tőlem?» — 1912. júliusában valamelyik liberális lap az egyházmegyei papságot érintő botrányt szellőztetett, amely nagy izgatottságot keltett. Nosza megindult a puhatolódzás, hogy ki a cikk írója és a papársak melyikét értették ezzel vagy azzal a megjegyzéssel? Az érsek rögtön körlevelet intézett a papsághoz, amelyben figyelmeztette, hogy hagyjanak fel az ilyen beszélgetésekkel. Czáfolják meg a támadást azzal, hogy állásukat nagyra tartják és megbecsülik. Nem az újságnak, hanem a püspöknek a dolga a netalán bekövetkezett helytelenséget megróni és megszüntetni.

Az egész egyházmegye bámulta és a lehetőség szerint követendő példának tekintette a főpásztornak páratlan és lankadni nem tudó tevékenységét. Egyházlátogatásai alkalmával rendszeren napjában kétszer: reggel és délután prédikált. Közben megejtette a legkimerítőbb vizsgálatot és gyakran még az nap indult a szomszéd helységbe. Mikor egy izben meginni nyakrafőre sietett, hogy a szomszéd plébánia búcsuján részt vehessen, komornyikja a nagy sietségben az asztalon felejtette annak a szentbeszédnek a fogalmazványát, amelyet az érsek másnap el akart mondani. Mikor della Chiesa útközben kérte és minden keresés hiába volt, az inas végre panaszosan kifakadt: «Hiszen excellenciád még evésre is alig enged időt».

Szivesen fogadta, ha az egyházi ünneppel kapcsolatos lakomára meghívták és ilyenkor a papok is szabadabban mozoghattak. Az egyik városi plébános nagyon jól értette, hogyan kell egy mondatra megfelelő és rimes választ adni. Az érsek is kedvét lelte benne, hogy a plébánosnak ezt a ritka tehetséget

próbára tegye és így az általános jókedvet fokozza. Ily módon sikerült aztán della Chiesának a papság szeretetét, nagyrabecsülését és bizalmát megnyerni és a várost is, az egész egyházmegyét is magához vonzani.

6. Pásztor és atya.

Az alatt a két hónap alatt, amely püspökké való szentelése és Bolognába való bevonulása között eltelt, elég alkalma nyílt della Chiesának a bolognai viszonyokról behatóan tájékozódnia. Mintegy kívülről nézegette a hajócskát. Most azonban meg kellett fogni a kormányrudat és kapitányként is ki kellett jelölnie a hajó útját. Noha egészen idegen szántóföldet kellett is az eddigi hivatalnokembernek megmunkálnia, habár a püspöki hivatal vezetésében minden tapasztalatnak és gyakorlatnak híjával volt is, mégis annyi eréllyel és kitartással rendelkezett, hogy — bár sok álmatlan éjjele árán — néhány hónap lefolyása alatt teljesen beletalálta magát új munkakörébe. Mint már láttuk, az első napokban végiglátogatta a templomokat, kápolnákat és valamennyiben misézett. Megismerkedett a vezetőemberekkel. Végig járta az egyházi egyesületeket és társulatokat és szívesen mondott bátorító, dicsérő szavakat. Ahol kifogásolni valót talált, ott tréfásan komoly megjegyzései meghozták a kívánt eredményt. Nemsokára aztán a városban is, annak környékén is az volt az általánosan elfogadott nézet, hogy az új érsek nagyon jólelkű és barátságos, de nagyon szigorú úr is, aki mereven ragaszkodik utasításainak és rendeleteinek végrehajtásához. Ez a kicsi, sovány és igénytelen emberke jól tudta, hogy mit akar és amit akar, annak érvényt is tud szerezni.

Papsága után az ifjúság nevelésének ügyét hordta leginkább szíven.

Mint hogy Olaszország minden nyilvános és magasabb iskolájából állami törvény alapján kiküszöböltek minden hitoktatást, ájtatossági gyakorlatot, minden plébánosnak és különösen a püspöknek legfőbb gondja az kell, hogy legyen, miszerint a gyermekeknek és a serdülő ifjúságnak vallásos nevelését és a hitoktatást biztosítsa, ha azt nem akarja, hogy oly nemzedék nőjjön fel, amely egyformán ellensége a vallásnak és erkölcsnek. Az olasz püspöki kar tanácskozásainak már évek óta ez az állandó tárgya. Della Chiesa érsek kezdet óta a legnagyobb buzgósággal kezelte ezt az ügyet. Fölötte áldásos tényező volt az egyházmegyei hitelemzők társulata nevű egyesület, mely hónaponként az érsek elnöklésével összejövetelt tartott a palotában és megvitatta a hitelemzést érintő kérdéseket, konferenciákat és előadásokat kezdeményezett, az egyes plébániákra biztosokat küldött, fiatal hölgyeknek a hitoktatásra való tanítására intézetet alapított, hitelemzői könyvtárt szervezett stb. Az állami iskolák mellett helyiségeket béreltek, ahol a rendes előadás után a gyermekek vallásoktatásra összegyűltek.

A bolognai érsek a többi püspök hozzájárulásával 1911-ben pályázatot hirdetett egész Olaszország részére szánt katechetikai olvasókönyvre, melyet a hitelemzők segédkönyvként használhassanak. A Maffi, pizai bíboros-érsek elnöklésével működő bírálóbizottság a 25 pályamunkának egyikét sem vélte megjutalmazásra méltónak, de azért néhányat közülök kiadásra ajánlott. A 3000 lírás pályadíjat csak a második pályázat alkalmával adták ki.

Della Chiesa egyházmegyei hitelemző gyűléseket

is szervezett, amelyek a filippinusok kolostorában, különböző szakosztályok keretében tartották összejöveteleiket és amelyeken a főpásztor is buzgón részt vett.

A serdülő női ifjúság neveléséről különböző kolostorok és egyesületek gondoskodtak. A főpásztornak soha nem lankadó buzditása folytán mindezekben az intézeteknek a vezetését vagy az azokban való tanítást a főnemesi családok hölgytagjai vállalták magukra, akik fáradhatlan működésükkel kimondhatatlan áldásos működést fejtettek ki. Különös virágzásnak indult az elhagyott leányok részére a Bianca-féle villában elhelyezett foglalkoztatóműhely, ahol 1908—1911-ig 272 leány volt alkalmazva. Évi bevétele kerek számban 28.000 lira volt, melyet a kiadás majdnem teljesen felemésztett.

Gimnazisták és egyetemi hallgatók számára külön ifjúsági egyesületek működtek, ahol felolvasásokat, előadásokat és konferenciákat tartottak; 1913-ban az érsek részvételével irodát is szerveztek, amely a deákoknak védelmet, a szülőknek pedig gyermekeik elhelyezése ügyében tanácsot és segítőkezet nyújtott. Főcélja azonban valláserkölcsei volt.

Az érseknek a munkásosztály iránt érzett atyai szeretete különösen a gyermekek nevelésében és a betegek gondozásában nyilvánult meg. Della Chiesa bölcsen tudta, hogy a munkások hitetlenségének és erkölcstelenségének csak a fiatalság hiányos vallási nevelése az oka, de tudta azt is, hogy a püspöknek a munkás számára nemcsak főpásztornak, hanem tanácsadónak és segítőnek is kell lennie. Ezt della Chiesa gyakorlatban meg is valósította.

A felnőttek és az egyes családok részére Bolog-

nában egész sereg egyesület létezett, s mindannyi biztosan számíthatott a főpásztor anyagi hozzájárulására, amint bátorító és dicsérő szavai is harmatként hullottak működésére.

A Szalézi Szent Ferenc-Egyesület, amelynek az a feladata, hogy a családban a hitélet fenntartsa, minden év januárjában közgyűlést tartott, melyen az érsek elnökölt. A plébániák területén levő szegénykonyha 5 fillérért ebédet adott. A Boldogas zony oltalmáról nevezett segítőegylet, amely 1911-ben az érsek jóváhagyásával alakult, ugyanezt a célt szolgálta. A cse-csemővédő-egylet, melynek saját orvosai voltak, szegény anyák ujszülötteit adta ki egészséges falusi dajkáknak. Magasrangú hölgyek nagyszabású, állandó gyűjtést indítottak szükölködőknek, betegeknek és szemérmes szegényeknek istápolására. A bolgnai oltáregyesület szegény templomok részére egyházi ruhákat készített. Della Chiesa erre a célra minden év karácsonyján gyűjtést rendelt el egyházmegyéjének templomaiban. Egyik utolsó körlevele, amelyet 1914. január 29-én adott ki, a munkás- és földművesosztályból származó kivándorlók sorsával foglalkozik.

A most felsorolt intézmények részben már léteztek, részben della Chiesa érseksége idején keletkeztek. Valamennyi egyformán tapasztalhatta a főpásztor atyai gondoskodását és hathatós támogatását.

A főpásztori körlevelei rendszerint oly kérdést tárgyaltak, amely úgy az egyesek, mint a családok részére a legnagyobb fontosságú volt. Így 1909-ben a hitnek, 1910-ben az engedelmességnek, 1913-ban a szeretetnek szelleméről írt. Látjuk tehát, hogy az érsek egész életét korán reggeltől késő éjszakáig a gondjára

bizott nyáj szolgálatának szentelle; ezért imádkozott, fáradt, dolgozott, neki szólt épületes példaadása. Legjobb tehetsége szerint beváltani igyekezett első szentbeszédjében adott amaz ígérletét, hogy nyájának pásztora és atyja kíván lenni. Cserébe megkapta minden rangú és rendű hívének folyton növekedő tiszteletét és nagyrabecsülését, amely minden alkalommal kifejezésre jutott.

7. A bíboros.

A római egyházi körök nem kételkedtek abban, hogy a pápa már valamelyik legközelebbi konzisztóriumban bíborossá kreálja a bolognai érseket. Bolognában pedig azt annyival is inkább bizonyosabbra veték, mert az volt a szokás, hogy bolognai érsekké vagy bíborost neveztek ki, vagy a kinevezett érseket rövid idő múlva a bíborral diszítették.

A Szentatyának azonban nem volt szándéka della Chiesát hamarosan bíborosai sorába emelni. Midőn néhány év múlva bolognai küldöttség kifejezetten kérte, hogy tekintettel della Chiesa áldásos működésére, tegye meg őt kedvükért bíborossá, a Szentatya családi nevére hivatkozva (Sarto = szabó) azt felelte, hogy még nem találkozott szabó, aki az érseknek a bíboröltönyt készítse.

Legfelső helyen állítólag attól tartottak, hogy Rampolla eszméi túlsúlyra vergődnek a bíborosi tiszteletben, ha második énje is belekerül.

Ha ez igaz, akkor Rampolla bíboros 1913. dec. 16-án bekövetkezett halálával megszűnt ez az akadály.

És csakugyan, 1914. május 25-én, épen édesatyja halálának évfordulóján megtörtént della Chiesa bíbo-

rossá való kreálása, melyről hivatalosan már egy hónappal előbb értesült.

A hír villámgyorsan terjedt el a városban és az egyházmegyében és mindenütt nagy örömet keltett. Egymásután siettek üdvözlésére egyesek és egyesületek, testületek és intézetek. Özönével érkeztek a táviratok és üdvözlőlevelek az egyházmegye minden részéből, Rómából, Genuából. Még a bolognai szabadelvű sajtó is meglelégedéssel vett tudomást a jól megérdemelt kitüntetésről.

Bíborossá lenni, «drága» multság. Ezt jól tudta az a főrangú hölgy, aki megtiszteltetésnek vette, hogy az új eminenciásurata bíborosi öltönnyel megajándékozhasza.

Az érsek római tartózkodása idején a nemes ifjak akadémiájában szállt meg, amelynek 35 év előtt növendéke volt. Épen az érkezését követő napokban jelentős ünnepek egész sora következett. Május 24-én ülték meg VII. Pius pápának a fogságból való visszaérkezésének századik évfordulóját és a «keresztények segítése» ünnep behozatalát, amelyet a Szent Domonkosrendiek templomában ülnek meg különös ünnepséggel. Május 25-én, VII. Gergely pápa napján tartották meg a titkos konzisztóriumot, amelyen Bologna érsekét a pápa bíborossá kreálta. Másnap nagy apostolának, nérei Szent Fülöpnek ünnepét ülte Róma. A boldoggáavatás kápolnájában tartott nyilvános konzisztórium május 28-án, áldozócsütörtök nyolcadán volt. Mint-hogy pünkösöd első ünnepe május 31-ére esett, a május hónapi befejező ájtatosságot június 1-re kellett halasztani. A következő napon ülte X. Pius pápa utolsó születésnapját. De ugyan kinek jutott volna eszébe, hogy e dátumok és a bolognai érsek között valami kapcsolatot keressen?

Május 25-én, Szent Gergely napján lett della Chiesa érsek az Anyaszentegyház bíborosa és a zsinatok és szertartások kongregációjában kapott helyet és szavazatot.

A titkos konzisztórium után a bíborosok lakásukon fogadják a Vatikán küldönceit, akik hivatalosan közlik a kreálást. Ezt követi az üdvözlés, amikor is mindenki, akinek csak némi köze is van az új bíboroshoz, üdvkívánatait tolmácsolja. Erre az alkalomra Menziani általános érseki helynök vezetése alatt Bolognából küldöttség érkezett, amelyhez az új bíboros fölöttébb jellemző beszédet intézett.

«Noha hivatalosan már egy hónapelőtt értesültem — úgymond — hogy a Szentatya a legfőbb egyházi méltóságra készül emelni és engem készületlenül nem talált, mégis aggály és öröm váltakozik szívemben. Aggódok, mert nem találom fel magamban azokat az érdemeket, amelyek a bíborosságra méltóvá tesznek. Aggódok, mert érzem, hogy nem tettem még az Egyháznak olyan szolgálatokat, melyeknek jutalma a római bíbor dicsősége. Másrészt öröm honol szívemben, ha eszembe jut, hogy a Szentatya végtelen jósága befedte érdemeim hiányát. Öszentsége már számtalan jelét adta atyai jóakarátának, részben azáltal, hogy önkezével szentelt püspökké, részben, hogy buzdításával majdnem naponta segítségemre van a rám bízott egyházmegye kormányzásában. Kegyességének koronáját azonban ma tette fel, mikor a bíborosi testület tagjai közé emelt. Őt illeti tehát köszönetem, az övé legyen gyermeki hódolatom és neki ígérem, hogy teljes buzgalommal és odaadással, minden erőm megfeszítésével fogom magamat az Egyház szolgálatának és a reám bízott lelkek üdvének szentelni.»

Della Chiesa bíboros tituláris temploma a négy koronázott vértanúnak van szentelve; előtte Respighi bíboros titulusa volt. Kicsiny, de művészettörténelmi nézőpontból nagyon érdekes; alapos javítását csak nemrég fejezték be. A bíboros rendesen a kreálását követő nyolc napon belül foglalja el templomát. A bolognai bíboros-érsek két nappal a birtokbavétel előtt meglátogatta templomát, melyet annak idején kissé elhanyagolt állapotban levőnek ismert. Annál kellemesebben lepte meg a szembetűnő változás. A templom szomszédságában van a szigorú klauzura alatt álló Szent Ágoston-rendi apácák kolostora, melynek kapuja azonban készségesen megnyílt a bíboros előtt. Bucsúzáskor a főnöknő engedelmet kért tőle, hogy a birtokbavétel ünnepi szertartása alkalmával elhagyhassák a kolostori klauzurát és beléphessenek a templomba. A bíboros azonban ezekkel a szavakkal tagadta meg kérését: «Csak maradjatok benn, mert a kimenés mindig azzal a veszedelemmel jár, hogy valamit elveszítünk». Majd áldását adta és elhagyta a zárdát. Az apácák pedig felfogták a bíbornok szavainak mélyebb értelmét és azt az intelmét, hogy mindig a szent zárkózottságszülte lelki nyugodtságot, valamint a szem és fül klauzuráját szigorúan tartásuk be.

A birtokbavétel június 5-én történt nagy egyházi ünnep keretében.

Mint hogy a bíboros néhány hétig még a nemes ifjak akadémiajának vendége maradt, különféle egyházi ünnepre szóló meghívásokban volt része. Felkérték a többi között arra, hogy június 1-én, a májusi ájtatosság befejezése alkalmával, a Tiberisen túl lévő városrészben lévő Szent Dorottya-templomban ossza ki

az általános szentáldozást és másnap este a bolognaiak társulati gyűlésén vegyen részt. Trastevere lakói, akik többnyire a társadalom közép- és alsóosztályához tartoznak, sok tekintetben különböznek a Tiberisen túl lévő rómaiaktól, kivált pedig abban, hogy rendületlenül ragaszkodnak az Egyházhoz és bensőségesen tisztelik a Szűzanyát.

A bolognai társulatnak fokozott mértékben volt öröme oka, mert della Chiesával egyidejűleg a társulat eddigi feje, Lega is megkapta a bíort s Lorenzelli bíboros is honfitársuk lévén, most már három bíborosuk volt.

Mikor az új bíboros a konzisztóriumban öregebb társaival a békecsókot váltotta, különös örömmel fogadták a Vatikánból való régi ismerősei: della Volpe, Bisleti, Azevedo, a genuai születésű aggastyán Gotti, a bolognai egyházmegyében fekvő Badéből való Lorenzelli, úgyszintén a szent kollegium öregebb tagjai: Vannutelli, Agliardi, di Pietro, Ferrata, akik vele mint helyettes államtitkárral valamikor annyit érintkeztek és tárgyaltak.

Másokon kívül della Chiesával egyidejűleg bíborossá lett: Csernoch Magyarország hercegprimása, esztergomi érsek, Bettinger müncheni, Hartmann kölni érsek és Piffel bécsi hercegérsek.

Bolognában eközben ráérték a bíboros ünnepi fogadására készülni és az átnyújtandó ajándék tekintetében megállapodásra jutni. Egyházi öltönyökre és szent edényekre nem volt a bíborosnak szüksége, ezeket a főpásztori szék elfoglalása alkalmából özönével kapta. Sok gondolkodás után végül gyakorlatias eszméjük támadt. Az egyházmegye hivatalos meglátogatása gyakran nagyon terhesnek bizonyult. Az

apennini hegységben sokszor órákig kellett hegyenvölgyön át a forró nap hevében kíséretével egyetemben lovagolnia, míg eljutott a magasán fekvő nyomorúságos faluba. Elhatározták tehát, hogy gépkocsit vesznek a bíborosnak. A megejtett gyűjtés csakhamar 26.000 lira volt, amelyből kifizették a vételárt s a bevonulás napján a szegényeknek a kolostorokban és intézetekben kiosztott ebéd költségének kifizetése után még 5000 lira maradt meg. Hová fordítsák ezt a pénzt? «Adjátok nekem, én el tudom költeni» — szolt nevetve a bíboros.

Della Chiesát visszatérésekor az a vad szociálpolitikai vihar várta, amely nemsokára egész Középoroszországot végigsöpörte. A szociáldemokraták által kierőszakolt munkabeszüntetés lehetetlenné tette a június 12-én székhelyére visszatérő bíboros ünnepi fogadását. Csak két nap múlva a székesegyházban mondott ünnepi nagymise és szentbeszéd keretében ünnepelhette bíborossá való kreálását. Néhány nappal később egész Romagnában és a szomszédos tartományokban forradalom tört ki, amely az általános sztrájk kimondásával ezeket terelt az anarkisták táborába. Imolában és másutt felgyújtották a prefektus házát és az állomási épületet, kifosztottak és leromboltak templomokat, elvágták a táviródrótokat, felszakították a sineket; Imolában, Anconában és Ravennában kikiáltották a köztársaságot. Tízezer főnyi katonaság tudta csak a lázadást elfojtani. Bolognában is kitör a forradalom, ha a polgárság egyesült erővel meg nem hiusította volna, ami legfőképen az érseknek és a papságnak érdeme volt. Azt azonban már nem akadályozhatták meg, hogy a hónap végén lefolyt városi és községi választáson a szociáldemokrácia teljes

győzelmet ne arasson. El lehet gondolni, hogy ez volt a legkeserűbb pohár, amelyet az érseknek hivataloskodása egész ideje alatt ki kellett ürítenie.

8. Élmények és események.

A megelőző fejezetekben nagyjában már megrajzoltuk a bolognai bíboros-érsek hétévi működésének képét. Helyénvalónak látjuk az alábbiakban néhány olyan fontosabb élményről és eseményről említést tenni, amelyek főpásztori működése idején történtek.

1910. májusában a Szentszék rendeletére maga köré gyűjtötte a szomszédos egyházmegyék püspökeit, hogy velük egész Olaszországban kötelező katekizmus megszerkesztéséről tanácskozzék.

Az 1911. év a szentek tiszteletének éve volt. Június közepén ülték meg a város nagy szentjének, bolognai Katalinnak jubileumát, aki 1463. március 9-én halt meg, VII. Kelemen pápa avatta szentté és testét teljes épségében őrzik a templomban. Az érseknek meleghangú pásztorlevele csak fokozta azt az általános lelkesedést, amellyel a lakosság ennek a napnak megülnéhez készült. Május utolsó és június két első napján minden plébániából jöttek lelkeszeik vezetésével a népes körmenetek a templomba, amelynek egyik mellékkápolnájának trónusán ül a szent. A második ünnepnapon maga az érsek mondta az ünnepi szentmisét.

Néhány nappal később, június 6-án megnyitotta a Szent István-templom oltára alatt nyugvó Szent Petronius püspök sírját és megállapította a hamvak azonosságát. Hogy a csontok ezentúl méltóbban őriztessenek, elhatározták egy nagyértékű szekrény be-

szerzését. Az ereklyetartónak terve már következő évben kész volt, nagyobb feladatnak bizonyult azonban a szükséges összeg előteremtése. Az első nagyobb összeg, melyet a Szentatya pápasága kezdetén adományozott, az az 50.000 lira volt, amivel a Petronius-ereklyetartó beszerzéséhez hozzájárult. Szent Gábor és Félix-temploma azon a helyen áll, ahol Bologna püspöke, Szent Zama az első templomot emelte. Az ő és utódjainak csontjai a templom sírboltjában voltak elhelyezve, amely azonban már régen beomlott. Az érsek helyreállíttatta és január 24-én ünnepiesen megnyitotta.

Állandó gondoskodásának tárgya volt az 1778. május 24-én a szentség hírében elhalálozott del Monte Bertalan Máriának boldoggáavatása. Ha már érsek korábban nem tarthatta meg ezt az ünnepet, XV. Benedek pápának bizonyosan módjában lesz a boldoggáavatási eljárást megsűrgetni.

1912. dec. 15-ike az érseknek is, az egész városnak is nagy örömet hozott: ekkor szentelték fel Jézus szentséges Szívének templomát. Az Üdvözítőnek mozaikképe, amely a kapu fölött látható, nem egyetlen ajándéka della Chiesának, amellyel a templomot gazdagította. Hogy mily boldogság árasztotta el szívét, mutatja, hogy nemcsak a templomnak, hanem az oltároknek szentelését is személyesen végezte. Másnap átvitette Svampa bíboros holttestét a Certosában lévő sírjából az általa megkezdett Jézus Szíve-temploma sírboltjába és a szarkofágra következő feliratot vésette: «Svampa Domenkos bíborosnak a közös kegyelet».

Bolognai tartózkodásának éveit között az 1913-ik a legeseménydúsabb: ebben az évben érte a legtöbb öröm és a legtöbb bánat is. Január 29-én tolvajok

hatoltak a Szent István-templomba és elvitték a szentségkelyhet a konszekrált ostyákkal egyetemben. Úgy az érsek, mint a hívek megvigasztalódtak, amikor a szent ostyákat megtalálták azon a helyen, ahová a tolvajok elrejtették. A kiengesztelő ünnepen részt vett valamennyi plébánia és egyesület.

Március 28-án kelt pásztorlevelében meghívta hiveit az Egyháznak Konstantin császár által történt felszabadításának emlékünnepére és elrendelte egyúttal, hogy milyen ájtatossági gyakorlattal üljék meg az ünnepet. A székesegyházban pünkösdi ünnepén ő maga végezte a hálaadó istenitiszteletet.

Április 28-áról keltezett körlevélben felszólítja hiveit, vegyenek részt az általa Lorettóba vezetendő bucsújárásán. Vagy 600-an jelentkeztek, de őt magát az utolsó pillanatban a pápa aggasztó megbetegedéséről vett értesítés megakadályozta a részvételben.

Május 6., 7. és 8. napjain tanácskozássra hívta össze a szomszédos egyházmegyéek főpásztorait.

Mint hogy elmaradt a lorettói bucsújárás, elhatározta, hogy részt vesz az aug. 5—13-ig tartó lourdesi zarándoklaton. Annak a napnak félszázados fordulóján akart Lourdesbe menni, amelyen a boldogságos Szűz a kis Soubirus Bernadettnek megjelent, hivatalos ügyei azonban meggátolták benne. Helyette részt vett a szeplőtelen Szűz szobrának megkoronázásán, ami Dugliolóban ment végbe. A lourdesi zarándoklatra már február 11-én felhívta hívei figyelmét. Azt akarta, hogy olasz nemzeti zarándoklattá fejlődjék, melyben Bologna és két alárendelt püspöksége külön csoport legyen. Az utazás, amelyet oda és vissza Genuán és Marseillen keresztül tettek meg, szerencsén és épületesen folyt le. Visszajövet Pegliben néhány

napi pihenőt tartott és onnan Rómába utazott az eukarisztikus kongresszusra.

Rövid idő múlva azonban egy váratlan halálhír ismét az örök városba szőlitotta. Legutóbbi látogatása alkalmával Rampollát, akivel hosszabb időt töltött bizalmas együttlétben, egész frissnek és egészségesnek találta, most pedig táviratilag értesítették hirtelen bekövetkezett haláláról. Della Chiesa végtelen sokat veszített Rampollában, aki egy emberöltőn át vezetője, pártfogója, példaképe, tanítója, barátja és atyja volt. Most pedig ott sem lehetett haláloságja mellett és nem vehette végső áldását! Tény az, hogy Rampollát sokan megsiratták, de senki sem oly bensőségesen, mint della Chiesa; sohasem mondott oly lelki megindulással gyászmisét, mint azt, amelyet másnap reggel a bíboros koporsója mellett lévő oltáron bemutatott. Rampolla végrendeletében is megemlékezett róla, reáhagyván azoknak az aranyemlékermeknek gyűjteményét, amelyek államtitkársága idején verettek.

Lássunk még néhány jellemvonást, amely az érsek működését egész mivoltában elénk tárja.

Della Chiesa körültekintő, számító sáfár volt, aki XIII. Leótól elsajátította a takarékossgot, Rampollától a bőkezűséget. Az olasz püspökök jövedelme igen csekély és bizony akárhányszor csodálkozva kérdezték, honnan veszi az érsek a pénzt a sok kisebb-nagyobb adományra? Pedig mennyit adott ő — sokszor nagyobb összegeket is — titokban!

Della Chiesa egész vatikáni pályafutása idején konzervatív volt, újításokat csak szorgos megfontolás után fogadott csak el, de akkor aztán szívósan is ragaszkodott hozzájuk. Egy alkalommal valamelyik

ujítás megvalósításakor valamelyik kanonok azt a megjegyzést tette, hogy hiszen eddigelé egészen más intézkedés volt szokásban, az érsek ezt felelte: «Hagyjuk a multat, nekünk a jelennel kell számolnunk».

A világi hatóságokhoz való viszonya mindkét részről hideg és kimért volt. Genuai születése kapcsán szívből hive volt a savojai királyi háznak. De mint Rómát 1870-ben, úgy Bolognát már 1866-ban törvénytelenül és jogtalanul szakították el Rómától. Lépten-nyomon látnia kellett a nagy pusztítást, amit a betörés egyházmegyéjében okozott s a liberális állam törvényei úton-útfélen akadályokat gördítettek püspöki működése elé. Még ha nem is osztozott volna a Vatikánban annyi éven át XIII. Leó gondjaiban, bánatában és keserűségében, neki magának is elég oka volt, hogy ne legyen hive az olasz kormánynak. Mint érsek azonban beleélte magát az adott viszonyokba és számolt is velük. Részt vett például a tisztikaszinóban lefolyt zászlószentelésen és egy királyi herceg tiszteletére adott diszebédén. Volt annyi politikai érzéke, hogy a liberális kormánnyal minden surlódást kikerüljön, viszont az is mindentől óvakodott, ami nyílt kenyértörésre vitte volna a dolgot.

Tudományos munkákat della Chiesa nem írt. Eszmékben gazdag és irodalmi stílusban szerkesztett pásztorlevelei azonban eléggé igazolják, hogy sem gondolatoknak, sem az írás művészetének nem volt híjával. Az államtitkári hivatal bokros teendői és lelkipásztori elfoglaltsága annyira lekötötték, hogy nem volt képes magának tudományos munkálkodásra időt szakítani, érseksége idejében meg épenséggel nem rendelkezett egy szabad perccel sem. Mindazonáltal kedvelője volt a tudományoknak, különösen a törté-

netnek. Igazolja állításunkat az a készség, amellyel Ehses német prelátusnak kezére járt. Ez ugyanis mint a Görres-társaság történelmi szakosztályának főnöke felkereste a helyettes államtitkárt és panaszkodott, hogy a tridenti zsinatról megírt munkájának kinyomtatása megakadt. Della Chiesa rögtön intézkedett, hogy a vatikáni nyomda ezt a mulasztást sürgősen pótolja. Helyettes államtitkár korában egyik alapítója volt a Szentírás terjesztésére alakult társulatnak, Mocenni bíboros halála után pedig átvette az elnökséget. Különös érdeklődéssel viseltetett egyházmegyéjének és templomainak története iránt. Kiváltképen pártolta az egyházi művészetet. Bologna nemcsak tárháza a XII. századig visszanyúló profán épületeknek, hanem egyúttal valódi múzeuma az egyházi építészet remekeinek is, amelyeknek gyöngye Szent István-temploma. Érseksége idején és az ő anyagi hozzájárulásával nagyszámú templomot ujitottak meg, így például a bolognai két vértanúnak, Vitálisnak és Agricolának bazilikáját, amely a régi szinkör közepén épült.

Della Chiesa már az államtitkári hivatalban felismerte a sajtó fontosságát. Bolognában három helyi ujságot talált (a radikális *Giornale di Mattinó*t, a nagyon elterjedt szabadelvű *Carlinó*t és a katolikus *Avvenire d' Italiá*t). Ez az utóbbi kitűnően szerkesztett, érdekes tartalmú lap della Chiesa idejében lett tulajdonképpen az érseknek és az egyházmegyének hivatalos közlönye. Volt della Chiesának azonfelül még saját érseki nyomdája is. Túlnyomóan a papság számára jelent meg az évenként 500 oldal terjedelemben szerkesztett *Bollettino* c. havi füzet, amely a római kongregációk rendeleteit, tudományos cikkeket közölt.

Bolognai működésének utolsó idejében tört ki a világháború. A társadalom minden rétegét és így a papságot is a legélénkebben foglalkoztatta az a kérdés, hogy vajjon mily állást foglal el Olaszország a hadviselő felekkel szemben? A Franciaország zsoldjában álló liberális sajtó minden erőfeszítéssel arra törekedett, hogy az olaszoknak velükszületett izzó gyűlöletét az osztrákok és a németek ellen még jobban szítsa. Hogy Bolognában sem rajongtak az osztrákokért, az magától értetődik. Végre aztán a bíboros is elérkezettnek látta az időt, hogy papságát komolyan felhívja, hagyjon fel minden céltalan vitatkozással és ne foglaljon állást sem az egyik, sem a másik fél mellett; inkább foháskodjanak Istenhez, adja vissza mielőbb a békét. Hiszen a bethlehemi angyalok szózata: «A békesség a földön» volt XV. Benedeknek is első szava, amit a világ katolikusaihoz és azokhoz intézett, akik kezükben forgatják a háború kockáit.

IV.

Szent Péter székében.

1. Indulás a pápaválasztásra.

Mielőtt della Chiesa bíboros-érsek X. Pius temetésére és az új pápa megválasztására indult, testvérének azt írta: «Minden konkláve rejtély». Hogy ő kerülhessen ki győztesen az urnából, azt még álmodni sem merte, aminthogy ildomtalan hizelgésnek vette egyik kanonokjának szavait, aki elutazása előtt abbeli reményét fejezte ki, hogy Rómában megcsókolhassa őeminenciájának lábát. Ha volt valami kívánsága, csak az lehetett, bár államtitkár lehetne és visszatérhetne abba a működési körbe, hol évek hosszú során át dolgozott. Legszívesebben mégis Bolognában maradt volna, amint azt a fentemlített kanonoknak be is vallotta: «Mikor idejöttem, a püspöki munkakör ujság volt reám nézve. Most, hétévi működésem után őszintén bevallom: legforróbb vágyam, hogy visszatérhesek és folytathassam tevékenységemet, amelyet kénytelen voltam megszakítani».

Della Chiesa bíborosnak mindazonáltal foglalkoznia kellett azzal a kérdéssel, hogy kire adja szavazatát és kinek van a szavazattöbbségre a legtöbb reménye. Persze, ha Rampolla élt volna, ez a kérdés nem okozott volna neki fejtörést, hiszen XIII. Leó utolsó életéveiben más utódot még el sem tudott képzelni.

Mindenekelőtt kialakult benne az a határozott meggyőződés, hogy jelenleg inkább, mint bármikor csakis olasz bíboros jöhet számba, külföldre gondolni sem lehet. Az öregebb bíborosok közül «papabilis»-ek voltak: az azóta elhunyt Agliardi Antal, született 1832-ben, bíboros 1896. óta és Vannutelli Vince, született 1836-ban, bíboros lett 1890-ben. Mindketten kimagasló egyházfejedelmek, akik magas koruk ellenére testileg és lelkileg elég frissek, délceg és imponáló természetűek. Ámde náluk csakis néhány éves pápaságra lehetett számítani. Szívesebben szavazott volna della Chiesa Ferrata bíborosra, aki 1847-ben született és 1896-ban lett bíboros, csakhogy egészsége nagyon gyöngye lábon állott. A többi kuriális bíboros közül figyelembe jöhetett a szellemes és ügyes Gasparri, aki 1852-ben született és 1907-ben lett bíboros. (Jelenleg ő az államtitkár.) Rendkívüli jeles férfiaknak ismerte Ferrari milanói érseket, aki 1850-ben született és 1894. óta bíboros és Maffi pisai érseket, aki 1858-ban született és 1907-ben lett bíboros. Mindketten mint püspökök a lelkipásztorkodás terén működtek, ami della Chiesa szemében nagy előny volt. Bologna és Pisa érseke rendkívül szívélyes baráti viszonyban állt egymással és Maffi megválasztását bizonyára della Chiesa fogadta volna a legszívesebben.

Mennyire igaza volt, mikor bátyjának azt írta, hogy minden konkláve rejtély! Helyettes államtitkár korában, XIII. Leó után, egész közel megfigyelhette ezt a tételt Sarto, velencei bíboros-pátriárka megválasztása alkalmából, most pedig tapasztalhatta önmagán.

Most is, mint Rampolla temetése idején, a nemes ifjak akadémiájának volt vendége. Augusztus 22-én a

boldogult X. Pius pápáért ünnepi gyászmisét mondott és még aznap Rómába utazott.

A konkláve megkezdéseig rendelkezésükre álló tíz napot a Rómába érkezett bíborosok arra fordították, hogy előzetes megbeszéléseket folytattak és 3—4 jelölt köré csoportosultak.

A három részre osztott szobákat, melyeket minden bíboros titkárával és komornyikjával elfoglal, sors-húzás útján osztják ki. Della Chiesát mint konklavista, hűséges és kipróbált titkára, Migone kísérte, aki egykor a Capranica kollegium növendéke, majd a genuai nemzeti templom igazgatója volt. Komornyikjának neve Faggiani Mariano, aki már 28 éve áll szolgálatában.

Augusztus 31-én kezdetét vette a konkláve, melyből szeptember 4-én ő került ki mint pápa.

XV. Benedek még most sem oldotta fel a bíborosokat a titoktartás fogadalma alól és így még mindig nem kerülhet nyilvánosságra a választás lefolyása, pedig érdekes lenne megtudni, hogyan csoportosultak először a szavazatok és miképpen kapta meg della Chiesa bíboros oly gyorsan a szavazatoknak háromnegyedét, amely őt Szent Péter trónjára emelte.

Az ég olyan pápát adott az Egyháznak, aki aligha jöhetett számba, aki sohasem áhitozott a hármaskorona után, aki Bolognából való távozása percében bizonyosan nem is sejtette, hogy most az Anyaszentegyházzal való eljegyzésére utazik.

Annyi bizonyos, hogy senki sem tartotta della Chiesa bíborost a pápaságra méltóbbnak és senki sem örült megválasztásának jobban, mint régi szolgája, Mariano, kivált mikor megtudta, hogy továbbra is gazdája mellett maradhat.

A választás lefolyásáról csak annyi szivárgott ki, hogy szeptember 3-án este della Chiesa megválasztása már biztosítva volt, a másnap reggeli ülés csak formáság számba ment. Mikor bíborosunk este pihenőre tért, jól tudta, mi vár reá. Vajjon birt-e aludni, vagy nem riasztotta-e el szeméről az álmodat az a tudat, hogy mily nehéz terhet fog a Gondviselés holnap vállára rakni? Hajnal felé könnyű szender ereszkedhetett pilláira, melyben ködfátyolkép maga előtt látta isteni Mesterét, amint így szól hozzá: «Legeltesd bárányaimat, legeltesd juhaimat», s e szavakkal bizalom és bátorság szállt szívébe. A másnapi szent misében a legszentebb ostyával bizonyára önmagát is felajánlotta áldozatul, késznek nyilatkozván munkát, fáradságot, szenvedést és küzdelmet vállalni.

2. Az új pápa.

Hogy ki lesz az új pápa, ez a kérdés most épen úgy, mint száz, vagy ezer évvel ezelőtt lázas izgalomban tartja Róma lakosságát, még mielőtt az elhunyt pápa holttestét átadták volna az enyészetnek. Mennyi sok remény kapcsolódik a választás eredményéhez! Különös érdeklődést tanúsítanak családok, amelyek «papabilis» bíborosokkal rokonságban voltak, papok, akik iskolatársai vagy munkatársai voltak ennek vagy annak a bíborosnak. Az a szerzetesrend pedig, amelynek tagja bibort visel, határozottan úgy vélekedik, hogy az lesz a pápa. A női zárdák külön ájtatosságokban kérik az Istent, hogy csak az ő védőjük nyerje el a tiarát. A politikai körök is foglalkoznak a számba jöhető bíborosokkal és előre mérlegelik, fontolgatják, hogy mily állaspontra helyezkedik az olasz kormány-

nyal és a külföldi kormányokkal szemben. Sokaknak életkérdés: «Bőkezű-e?» Bár a rómaiak természet-szerűleg azt kívánják, bárcsak valamelyik polgártársuk nyerné el a hármaskoronát, mégis a külföldi biborosok közül is kiszemelnek egyet-egyet, akire szavaznának — ha lehetne.

Ámbár különösen a papság között voltak, akiknek számításait a bolognai érsek megválasztása keresztülhúzta, Róma legszélesebb köreiben általában véve mégis örömmel, sőt lelkesedéssel fogadták a választás eredményét. Az új pápát közel húszévi római tartózkodása polgártárssá tette, a világi és szerzetesi papság magasabbrangú tagjai közül hánynak volt alkalma a pápai helyettes álamtitkárral tárgyalni és bámulni az ügyek elintézésében való jártasságát és ügyességét. A nemesség, amely nem vette volna szívesen a papabilisnek ismert, de polgári származású Maffi pisai érsek megválasztását, örült, hogy a riesei parasztfiú után egy ősnemes család sarja lépett a pápai trónra. A kormánykörökben némi aggodalommal fogadták ugyan a Rampolla iskolájából kikerült della Chiesát, de eszükbe jutott, hogy genuai és hogy mindakét fivére az olasz tengerészethen szolgált. Mindenki tudta, hogy mily áldásos működést fejtett ki bolognai érsek korában.

Igy aztán a templomok harangjainak zúgása a rómaiak szívében is visszhangra talált. Azok a római táviratok, amelyek még a délután folyamán a Vatikánba érkeztek, mutatták csak, milyen sok egyházi, társadalmi, emberbaráti és tudományos egyesület létezik az örök városban.

Másnap reggel már valamennyi fővárosi ujság hozta a megválasztás hírét és minden könyvkeres-

kedés kirakatában látható volt az új pápa arcképe, sok helyen teljes pápai díszben, fején a hármaskoronával, — holott a koronázás csak néhány nappal később történt. Az élelmes kereskedők egyszerűen úgy jártak el, hogy a teljes pápai díszben pompázó Pius-képen kicserélték a fejet. Bár ezek a képek nagy sietséggel készültek és nem is nagyon hasonlítottak a pápára, mégis kielégítették a tömeg kíváncsiságát, hiszen az új pápát ábrázolták. Kutatták multját, előéletét és az első napokban még a háborús izgalmak is eltörpültek a pápa személye iránt tanúsított kíváncsiság mellett. Csakis róla, Benedek pápáról folyt a beszélgetés a műhelyekben, a főnemesi szalónokban és az előkelő világ klubjaiban.

Az új pápának volt érseki székhelyét, Bolognát igazi örömmámor fogta el. A sürgőnyszárnyon odaérkezett hír futótüzként terjedt el és a harangok zúgása hű tolmácsa volt az általános örömnak. Az érseki helynök hirdetése meghívta a lakosságot esti hálaadó istenítiszteletre. A székesegyház szorongásig megtelt, részt vett valamennyi intézet, kollegium, egyesület, a városi papság és a főkáptalan.

Az érseki udvar, a főkáptalan, számos egyesület és magánszemély távirati uton üdvözölte az új pápát.

Genuában és Pegliben, ahol a Szentatya született, ahol legközelebbi rokonai laknak, ahol ifjúságának éveit és azután is annyi hetet és hónapot töltött, — della Chiesa bíborosnak az Egyház fejévé való megválasztását határtalan örömmel fogadták. Massone tábornok, Genua polgármestere, azonnal üdvözlő táviratot küldött, amelyre a Szentatya személyesen a következőleg válaszolt: «Hálásan fogadom szülővárosom jókívánatait. Szívből köszönöm a városi hatóság figyelmét.

Isten legbőségebb áldását kérem Genua összes lakóira és őket különös jóindulatomról biztosítom.»

Szintén személyesen köszönte meg XV. Benedek a pegli-i polgármester üdvözlését is a következő sürgönyével: «Köszönettel vettem Pegli lakosságának gyermeki hódolatát. Isten bőséges áldását kívánom a derék hatóságra és a nekem annyira kedves és elragadó helység valamennyi lakójára.»

Sürgönyöket küldött még a genuai székeskáptalan és a különböző egyesületek. A pápa fivére, aki egy idő óta Pegliben tartózkodott, a család genuai barátaitól és tisztelőitől özönnel kapta a táviratokat; Pegli este ki volt világítva és minden harang megkondult. A Szentatya megkoronázására külön küldöttség érkezett Genuából. Résztvett a sixtini kápolnában lefolyt ünnepen és aztán magánkihallgatáson jelent meg a pápa előtt, aki különösen megemlékezett a Boldogasszony tiszteletéről, melyben Genua mindmáig kitűnt; hiszen a város kapuja fölött is ez a felírás olvasható: «Genua, Mária városa.»

Olaszországnak többi városa is sietett hódolatát távirati úton tolmácsolni, köztük elsősorban Nápoly, amelynek főpásztora, Prisco bíboros aggkora miatt nem vehetvén részt a konklavében, úgy a saját, mint a város hűséges lakossága nevében sietett Öszentségét üdvözölni.

Hát még mennyi sürgöny érkezett a világ minden tájáról, különösen egyesületektől és társulatoktól! És ez a tömérdek hódolat mindmegannyi virág, amelyet XV. Benedek útjára hintettek, amely Bologna székesegyházából Szent Péter trónjáiig vezet.

Az új pápa hozzá illő módon viszonzta az általános hódolatot. Szept. 8-án, Kisasszony napján pász-

torlevelet intézett a világ összes katolikusaihoz és az ágyúk félelmetes dörgése között a békének angyali szózatát hallatta, azt a szózatot, amelyet egyedül a pápának van joga a világ népei felé kiáltani:

«Megválasztásunk után közvetlenül, legmélyebb alázattal imádtuk az isteni Gondviselést, amely anynyira igénytelen személyünket ily magas méltóságra emelte, melynek viselésére alig-alig érezzük magunkat alkalmasnak. Ha mi érdemellenül bár, de bátran és bizalommal átvettük a legfőbb pásztori hivatalt, azért történt, mert Isten jóságában bizva, nem kételkedhetünk abban, hogy Ő, aki ennek a hivatálnak súlyos terhét vállunkra rakta, nem vonja meg tőlünk erejét és a szükség idején támogatását. Ha apostoli hivatalkunk magas őrhelyéről végigtekintünk az Úr nyáján, kimondhatlan ijedtség és nagy keserűség tölti el lelkünket annak a borzalmas színjátéknak láttára, amely Európának nagyrészét tűzzel-vassal pusztítja és patakként ontja a keresztények vérért. Hiszen Krisztus Jézus, a jó Pásztor meghagyta nekünk, hogy egyforma atyai szeretettel karoljuk át a bárányokat és juhokat. Minthogy pedig Megváltónknak példájára készeknek kell lennünk még arra is, hogy nyájunknak jóvoltáért életünket feláldozzuk, elhatározott szándékunk Tőlünk telhetőleg semmit el nem mulasztani, ami ennek a borzalmas bajnak végét siettetheti.

Addig is, amíg elődeink szokása szerint Pápaságunk kezdetén a világ összes főpásztoraihoz fordulnánk, megragadjuk halhatatlan elődünknek, X. Pius pápának azt a végső szavát, amit nemes lelkének az emberiség iránt érzett apostoli gondolkodása és szeretete sugallt.

Kezünket és szemünket felemelve nemcsak ma-

gunk könyörgünk az egek Urához, hanem elődünk fenkölt példáját követve titeket is, az Egyház minden gyermekét, különösen a papokat kérve-kérjük, intjük és felhívjuk, hogy akár magánimákkal, akár nyilvános ájtatosságokkal ostromoljátok meg az Istent, hogy végtelen irgalmáról megemlékezvén, pihentesse haragjának büntető ostorát, amellyel a népek bűnei miatt igazságosságában sujtja az emberiséget.

Támogassa esedezésünket a boldogságos Szűz, az Isten anyja, akinek születését ma ünnepeljük és aki a béke pirkadó hajnalához hasonlóan azzal fogja a megkínzott emberi nemet megajándékozni, akit az örök Atya engesztelésül küldött a világra.

Lelkünk mélyéből kérve-kérjük azokat is, akik a népek sorsát igazgatják, simítsák el az emberi társadalom javára az egyenetlenkedést. Gondolják meg, hogy eddig is már túlon túl nagy a nyomor és fájdalom, elég sok dőlt már romba, elég sok vér ömlött már, ne szaporítsák az áldozatoknak mérhetetlen sokaságát. Adjanak lelkükben helyet a béke érzelmeinek és nyujtsák egymásnak a kiengesztelés jobbát. Cserébe a maguk és népeik számára elveszik Isten bőséges jutalmát, a művelődés körül fényes érdemeket szereznek. Nekünk pedig azzal kedveskednek, amit mi epedve várunk és forrón kívánunk, mert ezek a zürzavaros viszonyok már pápaságunk kezdetén akadályoznak apostoli hivatalunk gyakorlásában.»

Róma, 1914. szeptember 8-án.

XV. Benedek.

A Szentatya lankadatlan munkabírását eléggé jellemzi, hogy megválasztása délutánján, amely nap úgy lelkiizgalmakban, mint testi fáradalmakban bővelkedett, személyesen fogalmazta meg azokat a levele-

ket, amelyekben a külföldi uralkodókkal Szent Péter trónjára való emelését közölte. Az államtitkári hivatalt alkalmazottainak másnap reggel csak le kellett a leveleket tisztázni.

3. Székfoglaló és koronázás.

A választás befejeztével az új pápa fel szokta oldani a bíborosokat titoktartó fogadalmuk alól és így egy és más kiszivárgott. A jelenlegi pápa azonban mindekkoráig nem nyitotta meg a bíborosoknak és a konklavistáknak száját és így nem tudhatni, mikép csoportosultak a szavazatok és hogyan kapta della Chiesa bíboros a szükséges szavazattöbbséget. Természetes, hogy elsősorban a külföldi bíborosok nem mennek vaktában neki a konklávénak, hanem tudakozódnak szóbijöhető társaik felől és hogy konklávé közben is folytonos megbeszélések történnek.

Már a szerda esti szavazás meghozta az eredményt; csütörtökön reggel pedig a szavazatoknak több mint háromnegyede della Chiesa Jakab bíborosra esett. Ekkor a legfiatalabb szerpapbíboros behívta a künn álló szertartásmestert. Minden bíboros trónja felett lebozsátották a mennyezetet, csak della Chiesáét nem. A rangban legidősebb püspökbíboros, áldozárbíboros és szerpapbíboros a leendő pápa elé lépett és a szent kollegium dékánja következő kérdést intézte hozzá:

— Elfogadod-e a választást?

Mire Chiesa így felelt:

— Bár méltatlannak tudom magam és visszariadok a rám nehezülő teher nagyságától, a majdnem egyhangú választást elfogadom.

— És milyen nevet akarsz felvenni?

— A XV. Benedek nevet.

Két szerpapbíboros erre a sekrestyébe kísérte a pápát, hogy ott átöltözködjék. Erre a célra 3 különböző nagyságú fehér gyapjú reverenda állt készen. Benedek kicsi és sovány alakjára még a legkisebb is bőnek bizonyult.

Visszatérve a sixtini kápolnába, a Szentatya le-térdelt az oltár lépcsőjén és elmondta az apostoli hit-vallást, majd elfoglalta az elkészített pápai trónt és fogadta a bíborosok első hódolatát, csókra nyújtotta kezét és mindegyiküket megölelte. Minő változás esett meg egy óra alatt. Azelőtt egyrangú volt velük, most magasan fölöttük áll. Azután visszavonult eddigi lak-osztályába. Nemsokára megjelent a szertartásmester és a bíborosok és prelátusok hosszú menetétől kísérve, elvezette a Szentatyát a Szent Péter-templom belső udvara fölött levő boldoggáavatási csarnokba, hogy annak erkélyéről először adja apostoli áldását a lent várakozó óriás néptömegre.

A konkláve bejáratait este különös szertartások között megnyitották és 6 óra felé fogataik visszavitték a bíborosokat lakásukba.

Másnap, pénteken d. e. 10 órakor összegyűlt a bíborosi kollegium, a főpapság, a pápai udvar személy-zete és elkísérte a pápát a sixtini kápolnában tar-tandó ünnepi hálaadásra. Mialatt az énekkar Perosi vezetésével a Te Deum-ot előadja, megtörténik a bíborosi testület második hódolása. A záróimákat ez alkalommal a szent kollegium dékánja, Vannutelli bíbornok mondta.

Sokat tárgyalták azt a kérdést, vajjon a pápa most akarja-e magát megkoronáztatni, vagy csak az ősszel

vagy a télen; továbbá, hogy olyan ünnepi szertartásokkal, mint X. Pius, aki Szent Péter-templomában koronázatta meg magát, vagy csak egyszerűbb formák betartásával a sixtini kápolnában? XV. Benedek több okból az utóbbira határozta el magát. Nem tartotta ugyanis helyénvalónak, hogy a kereszténység atyja fényes ünnep keretében foglalja el Szent Péter trónját, amikor a csatamezőkön Mors imperator tartja véres aratását.

Igy tehát a koronázást a következő vasárnapra tűzték ki.

A bíboros-helynök parancsára szombaton reggel Róma minden templomában ünnepi hálaadó istentiszteletet tartottak és a harangokat egy óráig húzták.

Vasárnap reggel 8 órakor már tömegesen jelentek meg díszbe öltözött személyek a bronzkapu előtt, hogy a sixtini kápolnába vagy valamelyik odavezető nagyterembe jussanak és szemtanui lehessenek a koronázás felemelő szertartásának. A zsandárok és a pápai testőrök csak ügyel-bajjal szerezhettek abbeli parancsuknak érvényt, hogy kizárólag belépőjegygel bíró egyéneket bocsássanak be. Közben szakadatlan sorban követik egymást a hintók és autók, amelyek a bíborosokat, főpapokat, a diplomáciai testület tagjait és a római főnemességet viszik a Vatikánba.

A pápai katonaság ma nagy díszbe öltözött. A svájciak, akiknek a négy Uri-kantont ábrázoló és gazdagon himzett zászlaja a bronzkapu bejárata fölött leng, azt az egyenruhát viselik, amit parancsnokuk, Repond egykori festmények után készíttetett, az altisztek zubbonya rozsdavörös bársonyból való. A pápai színekben pompázó, zászlókkal díszített Damasus-udvarban sorakoznak a zsandárok magas medvehőr-süvegben, kék kabátban, fehér bőrnadrágban és tér-

dig erő lovasszizmában. Legfestőiebb és leggazdagabb egyenruha a nemesi testőrségé: oroszlánsisak fekete lószőrforgóval, karmazsin piroszubbony gazdag aranyhimzéssel, fehér bőrnadrág és lovagesizma. Az udvari gárda, amely előkelő polgárokból szervezkedik, csak különösebb ünnepi alkalommal szerepel és csak arra való, hogy sorfalat álljon, a francia mintára készült és legkevesbbé izléses egyenruhával dicsekedhetik. Félkilenc felé jelent meg a Szentatya d'Amico szertartásmester, segédjei és a szolgálattelvő kamarások kíséretében a szent öltönyök termében, ahol már várták piros díszöltönyükben a bíborosok, püspökök, apátok és a különböző rangfokozatú prelátusok. Mialatt a pápa felöltötte a miseruhát, megalakult a menet. Elöl ment a svájci testőrség, majd a különféle szerzetesrendek főnökei, a Szent Péter-templom gyóntatói, kezükben virággal átfont korbácsot tartva, végül az alsóbbrendű főpapság következett. Utánuk vitték a pápai keresztet, amelyet hét prelátus kísért aranygyertyatartókkal, mögöttük négy szerpap és ugyanannyi alszerpap, ketten közülök görög egyházi ruhákban, akik a szent leckének és evangéliomnak latin nyelven való felolvasása után ugyanezt görög nyelven ismétlik.

A bíborosok ragyogó csoportját hatvan fehér-püspöksüveges pátriárka, érsek, püspök és apát előzi meg, köztük a keletiek festői ruházatukban. A bíborosok mögött közeledik hordozószekén a pápa, fölötte nyolc prelátus viszi a mennyezetet, jobbról és balról fehér strucc tollakból készült legyezőt visznek, körülötte a pápai udvar főhivatalnokai és ragyogó egyenruhájukban a gárdák parancsnokai.

A Szentatya, fején drágakövekkel díszített mitrá-

val, vállán aranyhimzésű fehér paláستtal, barátságos mosollyal adja áldását az előtermekben összegyűlt sokaságra, mely mérhetlen örömmámortól elragadtatva kiáltja: Éljen a pápa! Éljen XV. Benedek! Éljen a békepápa! Legnagyobb visszhangot az utóbbi kiáltás kelti.

Szent Pál-kápolnájának bejáratánál lelép a Szent-
 atya hordozószékéről, gyalog lép be oda, ahol a fényesen kivilágított oltáron a legméltóságosabb Oltáriszentség van kitéve. Az oltár lépcsőjénél térdre borul a pápa, vele a bíborosok, érsekek, patriárkák, püspökök, főpapok és mély csendben, alázatosan lehajtott fővel imádják a kenyér színe alatt rejlő Istent.

A Pál-kápolnából a boldoggáavatás termébe indul a menet. Ott leül a pápa trónjára és elkezdí a Nonát, azt a zsoltárt, melyet mint a szentmise bevezető részét, az egész papság énekel.

Innen a királyi terembe ér a menet, ahol a közismert megható szertartás megy végbe. Míg a menet lassan tovahalad és a pápa magasan fenn hordozószékén ül — körülvéve olyan fényes kísérettől, amelynek mását bármily földi hatalmasság udvarában hiába keresnénk, — előlép két egyszerű pap és megállítja a menetet. Olyan csendben, hogy még egy gombostű esését is meg lehetett volna hallani, az egyik társának gyertyalángjánál a pápa szemeláttára meggyújt egy borszeszbe mártott csepűköteget és ezeket a szavakat mondja: «Szentá'yám, így múlik el a világ dicsősége.» Még kétszer ismétlődik ez a szertartás; még kétszer hangzik a pápa fülébe és hatol lelkébe ez a meg-rázó prédikáció, melynél meghatóbbat nem hall a világnak egyetlen uralkodója sem, mikor éppen földi megdicsőülésének perceit éli: «Így mulik el a világ

dicsősége!» És most megszólalnak a karzaton az ezüstharsonák és felhangzik a fülbemászó és szívhez szóló zene, amelyet a pápai misék alkalmával régente Szent Péter-templomának kupolájában adtak elő.

Kezdetét veszi a nagy mise. A confiteor után, amelyet a pápa éppen olyan meghatóan végez, mint akármilyen más pap, következik a székfoglaló. A pápa arccal az oltár felé fordulva leül a hordozószékre, a három legidősebb püspökbíboros egymásután elmondja fölötte a három imát, majd előlép az első szerpaphíboros és az előírt imádság közben vállára teszi a palliumot, megerősítvén gyémánttal ékesített aranytűk segítségével.

A «gloriá»-t és az első miseimádságot követi az a sajátságos létánia, amely a pápák és császárok koronázásánál már a kilencedik század óta használatos. A legidősebb szerpaphíboros kezdi: «Krisztus hallgass meg minket», mire a kar ekkép folytatja: «Urunknak, Benedeknek, Isten választottjának és az egész Egyház főpásztorának életet!» Ezt az áldást háromszor ismételik, mire a mindenszentek litániájának szövege szerint a boldogságos Szűzet, az angyalokat, az apostolokat és a többi szentet segítségül hívják, a feleletet az egész kar szolgáltatja, mihez a jelenlevők hozzámondják: «Segítsd meg őt!»

A nagymise az előírt szertartás szerint tovább folyik. Urfelmutatáskor elhallgat az ének; csak halk vezényszót hallani, mire a nemesi gárda kardjával tiszteleg és térdre hull, a svájci őrség pedig alabárdját emeli. Mély csend. A pápa térdel hajt az Oltáriszentség előtt, valamennyi jelenlevő és velük az angyalok imádják a kenyér és bor színe alatt rejtőzködő Istent. Az ostyát és a kelyhet fölemelt kezében tartva

a pápa a hívek felé fordul és egymásután fölmutatja. Ez a legrégebb időből származó szertartás kizárólag a pápai miséknél használatos. Agnus Dei után a Szent-
 atya visszatér az evangélium oldalán levő trónusához, hogy magához vegye az Úr testét és véré. Ez a szent-
 misének legmeghatóbb pillanata. A szerpap kezébe
 veszi a patenát a rajta levő szent ostyával, melyet
 tizenkét gerezdből összeállított aranyfedővel letakar
 és imádás végett fölmutatja a híveknek, majd az al-
 szerpapnak nyújtja, aki egy dús aranyhímzésű taka-
 róval befödi és a pápa trónusához viszi, aki letérdel,
 háromszor elmondja az: «Uram nem vagyok méltó»
 fohászt, kezébe fogja a szent testet és magához veszi.
 Hasonló módon nyújtják át a szent vért is, amelyet
 a pápa aranycsőecske segítségével szív a kehelyből.
 Áldozás előtt a pápa háromfelé töri a szent ostyát,
 egy részt magához vesz, a másik két részt a szerpap-
 nak illetve az alszerpapnak nyújtja át. A megmaradt
 szent vért is ez utóbbiak veszik magukhoz.

A szentmise végeztével elkövetkezett az egész
 szertartás legkiemelkedőbb része: a koronázás. A pápa
 helyet foglal az oltár előtt álló hordszéken. Valameny-
 nyi tekintet feléje irányul. Az énekesek belekezdnek
 a következő szövegű antifonába: «Arany korona nyug-
 szik fején». A segédkező bíborosok egyike leveszi a
 pápa fejéről a püspöksüveget, a másik a hármes ko-
 ronát teszi fejére, miközben ezeket a szavakat mondja:
 «Fogadd a hármes koronával ékesített tiarát és tudd
 meg, hogy atyja vagy a fejedelmeknek és királyoknak,
 kormányzója a föld kerektségének és földi helytartója
 Megváltónknak, az Úr Jézus Krisztusnak, akié legyen di-
 cséret és dicsőség mindörökön örökké». Ennek az ünnepi
 jelenetnek hatása alatt mindenki szeme könnybe lábbadt.

Fején a tiarával, fölötté a gazdagon himzett menyezettel, kísérve a bíborosok, püspökök, főpapok és az egész udvartartása által, a pápa hordszékén kivonul a sixtini kápolnából, végig az előtermeken és mosolyogva adja áldását a körülötte tolongó sokaságra.

Levetvén miseruháit, fogadta a bíborosoknak üdvözlését, kiknek nevében Agliardi bíboros, mint a testület legidősebbike azt kívánta a Szentatyának: Birja nagy Leó bölcsességét, VII. Gergely lelki erejét, XIII. Leó körültekintését, X. Pius atyai nemeslelkűségét, végül rámutatva hasonló nevű elődjére, XIV. Benedekre, ennek az Egyház körül szerzett hervadhatlan érdemeit magasztalta.

A pápa szívélyes szavakban köszönetet mondott és áldást osztva, a nemesi gárda és a svájci testőrség kíséretében lakosztályába vonult.

Ezzel bevégeződött a koronázásnak ünnepe. Péter hajója új kormányost kapott és nemsokára tapasztalni is fogja a világ, hogy más kéz forgatja a kormánykereket és vezeti a hajót az idők tengerén. Benedek uralkodása alatt sem lesz ment az Egyház és a pápaság a viharoktól, «ámde nem vesznek erőt rajta». Gyermeki örömmel kiáltjuk feléje: «Élj soká és érjed meg Péter éveit!»

4. Szent Péter székében.

Alig van olyan pap, aki nem őrizné meg szívében annak a pillanatnak ihletét, amelyen magán érezte a püspök kezének föltételét és amelyen önmagának be kellett vallania: pap lettél örökre. Ki tudná azokat az érzelmeket ecsetelni, amelyek egy ujonnan fölszentelt püspök lelkén átvonulnak, amikor végighaladva

a templomon, első főpapi áldását adja az összegyűlt sokaságra? Ó, de mennyivel nagyobb, mennyivel felölöszteljesebb az a tudat: a papok papjává, a püspökök püspökévé, pápává, Szent Péter utódjává, Krisztus földi helytartójává lenni, nem egy plébániának, nem egy egyházmegyének, hanem az egész világ katolikusainak lelkipásztorává válni. Szinte csoda, hogy a lélek össze nem roskad a pápa nagy hatalmának terhe alatt! Össze is roskadna, ha Isten végtelen kegyelme, hathatós támogatása segítségére nem sietne.

A bolognai érseki széken az érdemekben gazdag Svampa bíboros volt elődje, aki sok tekintetben példaképe és ösztönzése volt és sokat hagyott reá, amit csak befejeznie kellett. Az apostoli székben utódja lett két nagy pápának: XIII. Leónak és X. Piusnak, akiknek működését napról-napra figyelemmel kísérhette és akiket követendő példaképének tekinthet.

A külföldi bíborosok és a konklavéra Rómába érkezett püspökök visszasiettek egyházmegyéikbe. XV. Benedek mindnyájukat kihallgatáson fogadta és általuk üdvözlétét és apostoli áldását küldte papjaiknak és híveiknek. Kiküldte őket a világba, hogy mint tanítványai terjesszék az Isten országának béke hírét és vele egyesülten munkálják az emberiség lelki üdvét. És ők valamennyien csodálták a közelmúlt napokban fáradhatalan tetterejét, önzetlen odaadását.

Főképen az első napokban szakadatlanul következtek a különféle kihallgatások és fogadások. Tisztelegni kívántak az új pápa előtt magánosok, testületek, egyesületek, római és idegen küldöttségek, a különböző kongregációk főbb hivatalnokai, a szerzetek főnökei tanácsosaikkal, a római plébánosok stb.

A sok kihallgatáson kívül egész özöne zúdult rá

az államtitkársági teendőknek, az egyházi kormányzat különféle ágazatainak és az egyesek különleges óhajainak; mennyi levél és sürgöny érkezett magas és legmagasabb helyről, s ezekre személyesen kellett válaszolnia!

A X. Pius halála folytán megüresedett hivataloknak egész sorát be kellett töltenie, ami bámulatos gyorsasággal végbe is ment. Azonfelül XV. Benedek még arra is talált időt, hogy csekélységekkel, az udvari szertartások ügyeivel törődjék és azokról intézkedjék. XIII. Leónak és X. Piusnak némi időre volt szüksége, hogy a különféle ügyekbe beletanuljon. Benedek ismerte az egész óraművet, neki semmi sem új, nyugodt tekintettel és biztos kézzel rendelkezik.

Magától értetődik, hogy az európai háborút, Olaszország helyzetét és a többi hatalmakhoz való viszonyát Öszentsége legélénkebb érdeklődéssel kísérte. Lehetetlen, hogy mint a kereszténység közös atyja, a legmélyebb sajnálkozás nélkül nézhette volna a vérözönt, a hullák tömegét, a birodalmak pusztulását. Mint pápának, csakis a hadakozó felek *főlé* lehetett emelkednie, mint a kereszténység fejének csak a lelkek üdvét és azokat a következményeket kellett szem előtt tartania, melyekkel a háború az Egyházra és annak föladatára nézve járt. Békére való fölhívása elenyészett ugyan az ágyúk dörgése között, de annál nagyobb visszhangra talált az a fölhívása, hogy hiveinek imádsága fordítsa el a háború ostorát. S ezt a fölhívást csakhamar újabb szózatok, majd szenvedést enyhítő, könnyt letörlő akciók követték.

XV. Benedek pápaságának első napjai a reá nehezedett mérhetetlen fáradozásnak, izgatottságnak és szomorúságnak napjai voltak. Elég hamar tapasztalhatta, hogy az arany tiara töviskoronát rejt.

5. Pápaságának első napjai.

Amidőn XIII. Leó pápa első pásztorlevelét kibocsátotta, Molitor, speyeri kanonok ezt a régi latin szójarást hangoztatta: *ex ungve leonem*, azaz magyarul mondva, gyümölcséről ismerik a fát. Az új pápának első ténykedései annyi sajátosságot tüntetnek föl, hogy joggal elmondhatjuk, hogy várakozásunkban nem fogunk csalatkozni, mert XV. Benedek olyannak fog bizonyulni, aminőnek della Chiesa érsek mutatkozott. Ha valamely könyvnek első lapjai telvék nemes eszmékkel, magasztos gondolatokkal, nincs okunk kételkedni, hogy a könyv többi részében sem fogunk csalódní.

Általános meglepedést keltett az új pápa első ténykedése, mellyel még a választás napján Parolin Jánost, X. Pius unokaöccsét, a Szent Péter-templom kanonokjává nevezte ki és külön kihallgatáson fogadta elődjének nővéreit és unokanővéreit és atyai szavakkal megvigasztalta a nagy halott elköltözése miatt. Néhány nappal később X. Pius volt magántitkárát, Bressaut laterani kanonokká tette.

Nem kevesebb lelkesedéssel fogadták Róma szégyenei részére tett 100.000 lírányi adományát. Későbbi intézkedésével ezt az összeget a segítségre szorulóknak aránya szerint a városi plébánosok közt osztotta ki és meghagyta, hogy az egyes családoknak apácák vigyék el a segítséget.

Arra az általános feszült kíváncsisággal várt kérdésre, hogy ki lesz az új államtitkár, már megválasztása utáni második napon adta meg XV. Benedek a választ, amidőn Ferrata Domonkos bíborost emelte

erre a polcra, ami az egyházi körök általános helyeslésével találkozott. Az új államtitkár 1847. március 4-én egy Viterbóhoz közel fekvő városkában született. A pápai papnevelőben az egyházjogot, a Propagandában pedig a dogmatikát adta elő. 1879-ben XIII. Leó a diplomáciai pályára hívta és megtette a párisi nunciatura tanácsosává. Négyyszer utazott Svájcba, hogy az egyházellenes harcot elsimítsa. Sikeres működése jutalmául megkapta a Santa Maria maggiore templom kanonoki javadalmát és elnöke lett a nemes ifjak akadémiájának. Belgiumban a hírhedt Frère Orban kormánya megszakította diplomáciai összeköttetéseit a Szentszékkal; midőn néhány év múlva a helyzet jobbra fordult, XIII. Leó Ferratát küldte Belgiumba, hogy Lipót királlyal tárgyaljon. 1885. április 19-én államtitkára, Jacobini által püspökké szenteltette és Brüsszelbe küldte nunciussnak. Négy év múlva a pápa Rampolla mellé az államtitkári hivatalba rendelte, nemsokára azonban reá bízta a nagyon kényes párisi nagy nunciatura vezetését. 1896. december 5-én bíboros lett és mint ilyen a legfontosabb hivatalokat töltötte be. X. Pius mint apostoli legátust Maltába küldötte az eucharisztikus kongresszusra. XV. Benedek hosszas érintkezésében fölismerte a bíboros jeles tulajdonságait, akit X. Pius halála után komoly jelöltként is emlegettek. Hogy államtitkárrá tette, mérvadó körök egyhangú véleménye szerint bölcsen cselekedett.

A pápa halála után nemcsak az államtitkár változik, hanem a pápai udvar minden hivatalnokát újból kell kinevezni. Ez is megtörtént két nappal trónralépte után. Az eddigi főkamarást: Ranuzzi di Bianchi érseket főudvarmesterré, a szolgálattevő titkos kamarást, Sanz de Sempret főkamarássá nevezte

ki. Őszentsége személyes szolgálatával eddigi titkárát, Migone Józsefet és a német eredetű Gerlach Rezsőt bízta meg. Az utóbbit a pápa a nemes ifjak akadémiajában ismerte meg.

Szept. 8-án a Szentatyá konzisztóriumot tartott, amelyben négy bíboros, köztük Magyarország hercegprímása átvette a vörös kalapot. Az események gyorsan követték egymást, próbára tévén a Szentatyá szellemi és testi rugékonyságát.

Mindezekon fölül még volt a fáradhatatlan pápának ideje az egész udvart újjászervezni, az államtitkári hivatalnak alkalmazottait, a palota hivatalnokait, a különböző kongregációk közegeit külön kihallgatásokon fogadni, egy általános kihallgatás keretében néhány száz embernek csókra nyújtani kezét, a koronázást követő napon a bolognai küldöttség számára a Szent Pál-kápolnában misét mondani és őket megáldoztatni. Még azon is gondolkoznia kellett, kit nevezzen ki maga helyett bolognai érsekké. Általános helyesléssel fogadták Gusmini György folignói püspöknek kinevezését, akit a pápa szept. 9-én, szerdán reggel hosszabb kihallgatáson fogadott.

Szinte bámulattal eltelve kérdezhetjük, mikor jutott a Szentatyának még arra is ideje, hogy megírja szeptember 8-áról kelt gyönyörű pásztorlevelét a békéről? Akadt-e valaki, aki ezt az apostoli szózatot olvasván, nem épült volna rajta, lett légyen német, francia vagy angol, sőt katolikus vagy akatholikus?

Ha a szept. 8-áról keltezett körlevél a világ összes katolikusaihoz szólt, úgy viszont az összes lelkészkezdő papsághoz, a világ valamennyi papjához intézte azt a szózatot, mellyel a római plébánosok

hódolatát fogadta, akiket Pompili bíboros helynök szept. 11-én mutatott be külön kihallgatáson. Ilyen hangon csak az a férfiú beszélhet, aki mint egy nagy egyházmegyének főpásztora, tapasztalatból ismeri a lelkipásztorkodás gondját és áldozatait, aki diplomátából Jézus szíve szerint való és az isteni pásztor példáját követő püspökké lett. Most pedig mint pápa áll előttünk, hogy százmillióknak pásztor, atyja és tanítója lehessen.

6. A béke pápája.

Valahányszor elhamvad a mulandó tűz, észrevesszük az örök fény csillogását. A ma tomboló irtózatatos világrengésnek kellett elkövetkeznie, hogy a tévely és bálvány utain járó emberiség bizó hittel tekintszen arra a kösziklára, melyet hiába korbácsol a vihar és sohasem dönt le a vész. A történelem lapjai sokat beszélnek a múlt nagy pápáiról. A történelem szótárában — mondotta Gregorovius — nincs elég heroikus jelző, amelyet rá lehetne írni a római pápaság piramisaira, hogy vele csak megközelítően is ki lehetne fejezni a pápák hosszú sorának világot felölelő tevékenységét, nagy alkotó munkásságát és el nem hervadó dicsőségét.

Rövidesen XV. Benedek trónralépte után a búban és fájdalomban megtört világ bizó reménységgel tekintett Róma felé, ahonnan már elhangzott a béke szava. A nemzetek mindenfajta világnézetű gyermekei megéreztek, hogy a népek ádáz, érdekből fakadó tusája közepette csak Rómától, a lelkek középpontjából várhatnak segítséget, békét és nyugalmat.

Amikor a féktelenül tomboló erő napjainkban leg-

alább is tízszer lábbal tapossa a népjogot és a nemzetközi megállapodásokat, a Vatikán foglya látszólag alig tehet valamit a béke visszaállítása és az igazság győzelme érdekében. Ám ez a föltevés a lehető leghamisabb, mint azt a háború első évének története igazolja. XV. Benedek nem rendelkezik ugyan világi hatalommal, fegyveres erővel, de őre és látható feje annak az ideális világnézetnek, amely Krisztusból fakad.

A római katolikus Egyház felsőbbbségére és a pápaság világtörténelmi hivatására rombadöntött városok lángja világított rá s azok az akciók, amelyeket XV. Benedek pápa a háború okozta szenvedés enyhítése és a béke helyreállítása végett megindított, barát és ellenség elismerését és háláját eredményezték.

A romlás forgatagában a világ megértette, hogy van trón, amelyet nem ingat meg az orkán és nem hamvaszthat el a háború pusztító tüze; van mindenkítől független uralkodó, akit a világ ugyan sokszor félreismert, de aki milliókat kormányoz, nem a fegyver hatalmával, hanem Krisztus erejével és szeretetével.

XV. Benedek pápa, Rampolla bíboros tanítványa alaposan ismeri a diplomácia minden csínyját-binját. Ezért már rövidesen trónralépte után hozzáfogott ahhoz a diplomáciai munkához, mely már sok áldást-hozó gyümölcsöt termett s lassan-lassan a béke utaira tereli az eseményeket. A pápának ebben a munkájában Ferrata bíboros államtitkár csak rövid ideig lehetett munkatársa. A bíboros alig néhány heti államtitkárkodás után, október 9-én meghalt.

XV. Benedek pápa Ferrata bíborosban széles

látóköri, biztos pillantású államférfiút vesztett, akinek diplomáciai pályafutása a középeurópai udvarokban folyt le s már ezért is nagy szüksége lett volna rá a pápának az európai béke ügyének kiépítése közben.

Az apostoli Szentszék széleskörű ügymenete mindenkor olyan, hogy nem lehet az államtitkárt nélkülözni. Kétszeresen égető ez a hiány akkor, amikor minden szem Róma felé fordul. Ezért a pápa már október 13-án új államtitkárt nevezett ki. A Szentatyá bizalma Gasparri Péter bíboros, a közismert egyházjogász és a szintén nagy tapasztalattal bíró diplomata felé fordult.

Gasparri bíboros 1852. május 5-én született az olaszországi Zapovallazzo di Ussita nevű kisközségben. Tanulmányait Nepiben és Rómában végezte. Mint a nagytudományú Mertel bíboros titkára, alapos iskolázottságra tett szert a kánonjog terén. Majd hosszabb ideig kánonjogot tanított a párisi Institute Catholiqueban és ebbe az időbe esik irodalmi munkásságának javarésze. 1894-ben Peru, Ecuador és Bolivia apostoli delegátusa lett. 1901-ben XIII. Leó pápa a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjának titkárságába hívta és kinevezte egyúttal a kánonjog kodifikálására kiküldött bizottság tagjává. Bíboros 1907-ben lett s attól kezdve több római kongregációban nagyfokú működést fejtett ki.

A pápa új munkatársával nagy lendülettel fogott neki ahhoz a munkához, melyre mint a szeretet Mesterének földi helyettese a leghivatottabb: a szeretet és az egyetértés visszaállítására. 1914. október közepén az olasz lapok már azt hangoztatták, hogy a pápa és I. Ferenc József, illetőleg a Vatikán és Scapinelli di

Leguigno bécsi nuncius között titkosjegyű táviratváltás volt, amelyet a pápa békeakciójának első lépéseként kell tekinteni.

Közben a pápa megértő szeretettel és buzgalommal igyekezett főpapi hivatását minél áldásosabban gyakorolni.

Mindennap kihallgatást adott, áttanulmányozta a Szentszék hivatalainak ügymenetét s ahol szükséges volt javított, reformált s különösen nagy gonddal fordult a római hitélet felé. Róma városa az olasz beavatkozás előtt találkozója volt mindenféle nemzet fiainak. Tán sehol a világon nincs annyiféle nép, mint az örökvárosban. S a mai Róma bizony általában véve csak olyan, mint a többi világváros, váltakozik benne a bűn az erénnyel, a jólét a nyomorral.

A pápa több alkalommal hangoztatta, hogy az irtózatos római lelki nyomoruság atyai szívének egyik legnagyobb fájdalma. Az egykori bolognai lelkipásztor Szent Péter székében fokozottabb buzgósággal fordul mindazok felé, akiknek lelki gyógykezelésre van szükségük.

XV. Benedek már ifjú korában előszeretettel forgatta a Szentírást. Bolognában is folyvást arra ösztönte híveit, hogy minél gyakrabban vegyék kezükbe az Írást, mert minden baj és tévedés a Szentírás hiányos ismerésének következménye.

Amikor tehát trónra került, nemsokára megragadta az alkalmat, hogy a Szentírás olvasásának hasznos és áldásos voltára hívja föl a hívek figyelmét. Az Osservatore Romano, a Szentszék félhivatalos lapja október 24-én a pápának Cassetta bíborshoz, a Szentírás terjesztésére alakult Szent-Jeromos-Egyesület védőjéhez intézett levelét közölte, amelyben a Szentatya

azt az óhaját fejezte ki, hogy a Szentírás minden keresztény család asztalán helyet foglaljon. Mindenki naponta olvasgassa a Szentírást, hogy mindenki megtanuljon méltóképp élni és az Istent hálásan szolgálni.

Október végén a Szentszéknél a galíciai egyházfejedelmek panaszt emeltek, hogy Galiciában az oroszok a lakosságot erőszakkal a Rómától elszakadt görögkeleti vallásra kényszerítik. A pápa ekkor az államtitkárság útján tiltakozott Nelidov vatikáni orosz követnél.

A katolikus Egyház új feje november 1-én intézte első nagy szózatát a világ valamennyi katolikusához. A pápák első encyklikáját a világ mindig nagy érdeklődéssel várja, mert rendesen az első körlevél világítja meg az új pápa politikájának, kifejtendő működésének útját. A világháború és az annyira óhajtott béke pedig még külön is igen nagy érdeklődést teremtett a pápa első nagy szózata iránt.

XV. Benedek első nagy encyklikája a nyugodt, komoly méltóságban hömpölygő mondatok árja, amelyből időnkint kisír a pápa lelkét a világot megrettentő nagy borzalom miatt marcangoló fájdalom. Az encyklika először a békéről szól, majd a szeretet nélkül való, kiméretlen ítélkezést és az oktalán gyanúsítást érinti, végül a pápa világi hatalmára vonatkozó szokásos nyilatkozatot teszi. XIII. Leó mindent átfogó nagy lelke és X. Pius apostoli buzgalma cseng ki belőle. A békéről szólva így fohászkodik a pápa: Bár adná Isten, hogy miként a Megváltó születésekor, úgy most is, e pápai uralkodás kezdetén az egész világon a békét hirdető szózat zengjen végig.

November hónapjában mindsűrűbben szó esett

arról, hogy a pápa minden rendelkezésére álló eszközzel a béke mielőbb való létrejöttén fáradozik s ha béketörekvését nem is fogja mindjárt siker koronázni, még sem hagy föl azzal a reménnyel, hogy a háborúskodó nemzeteket előbb-utóbb sikerülni fog a béke útjára terelni. A békeakció kapcsán a pápa mindenképen arra törekedett, hogy a háborúokozta szenvedést enyhítse s letörölje a százezrek orcájáról patakozó tengernyi könnyt.

December 13-án az Osservatore Romano hivatalosan közölte, hogy a pápa karácsonyi fegyverszünetet javasolt a hadviselő feleknek. A legfőbb papi hívatalás és a legfőbb pásztori lelkiismeret sugallta a pápának, hogy lépést tegyen az iránt, hogy a szeretet és béke nagy emléknapiján ne dörögjön az ágyú és ne patakozzon a vér.

A pápa javaslatát úgyszólva valamennyi állam nagyabecsüléssel és rokonérzéssel fogadta. A legtöbb bele is egyezett a fegyverszünetbe, az orosz kormány azonban kereken elutasította a fenkölt szellemű indítványt, amely méltó volt Krisztus szelleméhez.

December 24-én a Szentatya a Vatikán tróntermében fogadta a bíborosok, patriarkák, érsekek, püspökök, prelátusok és egyéb méltóságok szokásos karácsonyi üdvözlétét.

A köszöntésre a pápa a többi közt ezt monddta:

— Az emberinél magasztosabb hivatásnak tudatában mi a nyilvánosság előtt is, magánúton is mindent megkiséraltünk, hogy a békére vonatkozó tanácsunk, akaratunk, óhajunk és vágyunk meghallgatásra találjon. Ugyanezt a célt szolgáltuk, amikor az a

gondolatunk támadt, hogy a háborús halál e sötét éjszakájába legalább egyetlen sugár, az isteni béke sugara árásszon világosságot, miért is röviden és határozottan karácsonyi fegyverszünetet javasoltunk a hadviselő nemzeteknek, reménykedve abban, hogy ha már nem sikerült szertefoszlataunk a háború fekete kísértetét, sikerülni fog legalább balzsamot csepegtetni a frissen ütött sebekre.

— Ó édes remény, mely bennünket táplált, hogy annyi anyát és hitvest boldoggá tehetünk azzal a bizonyossággal, hogy legalább az isteni karácsony ünnepének szentelt néhány órában kedveseiket nem fogja érni ellenséges ólom. Ám keresztényi vállalkozásunkat nem koronázta boldog siker. Mindazonáltal legkevesbbé sem csüggedvén, teljes erővel folytatni fogjuk fáradozásunkat, hogy siettessük e példátlan szerencsétlenség megszűntét s egyelőre legalább a szomorú következményeket enyhítsük. Valóban úgy látszik, mintha a Szentlélek szólna hozzánk, ahogy a prófétáknak szólt: Ne szűnj meg kiáltani!

December végén a Szentszék iránt mindenfelől megnyilatkozó figyelembevétel és elismerés Nagybritannia részéről diplomáciai aktusban jutott kifejezésre. Cromwell idejéből való törvény értelmében Nagybritannia nem tarthat állandó, rendes követet a Szentszéknél. 1870-ig azonban a firenzei angol követség egyik titkára állandóan Rómában tartózkodott ügyvivőként, hogy az angol katolikusok érdekéről a Szentszéknél gondoskodjon. Az 1870-iki események következtében azonban megszűnt ez a tisztség.

A világháború alatt Nagybritannia fölöttebb szükségét érezte annak, hogy a Szentszékkal diplomáciai érintkezésbe lépjen. Ezért rövid tárgyalás után elha-

tározta, hogy ideiglenes követséget létesít a Vatikán-nál és Sir Howard Henriket, a norfolki herceg katolikus rokonát nevezte ki angol vatikáni követté, aki december 30-án mutatta be megbízó levelét a Szent-
atyának.

★

A vérzivataros 1915. esztendő Krisztus szeretetének főnséges megnyilatkozásával kezdődött.

Vajjon mivel fog végződni?

XV. Benedek pápa, Krisztus földi helytartója kiállt a harcoló nemzetek elé és Krisztus nevében irgalmat kért a harcképtelen hadifoglyok számára. S a szeretet könyörgése megindította a sziveket, mert a hadviselő hatalmak érezték, hogy a felebaráti szeretet törvényét még a most vadul hullámzó vértenger sem tudja elmosni. Valamennyi háborúskodó állam készségesen csatlakozott a pápa ama javaslatához, hogy kölcsönösen cseréljék ki a harcképtelen hadifoglyokat.

Uralkodónkhoz a pápa 1915. január 1-én a következő táviratot intézte:

«Bízzán a Fölségedet eltöltő keresztényi emberszeretet érzelmében, arra kérjük, hogy a gyászos év befejeztével az újat szuverén nagylelkűségének tényével kezdje meg, elfogadván ajánlatunkat, hogy a hadviselő államok cseréljék ki a jövőben a hadviselésre alkalmatlan hadifoglyokat.»

Erre a táviratra királyunk a következőkép válaszolt:

«Mélyen meghatva a Szentséged nagylelkű kezdését eredményező keresztény emberszeretet érzésétől, már utasítottam vatikáni nagykövetemet, hogy közölje a bíboros államtitkárral, miszerint kormányom elvből

szívesen hozzájárul a nagylelkű ajánlathoz és azon lesz, hogy a tekintetbe vehető államokkal tárgyalásba lépjen, hogy Szentséged javaslata mihamarabb gyakorlatilag megvalósuljon».

S ez a terv meg is valósult!

Százezrek szívében békét és nyugalmat, még több léleknek pedig enyhülést szerzett a pápa krisztusi tetteivel. A harcképtelen hadifoglyokat a hadviselő államok időnkint kölcsönösen kicserélik s ez örök érdeme XV. Benedeknek.

Olaszországban január elején a földrengés mintegy 70 várost és falut elpusztított s a halottak és a sebesültek száma meghaladta a százezret. A pápa ekkor rögtön anyagilag segítségére sietett a szenvedőknek és följajánlotta a vatikáni területen levő Santa Márta-kórházat, amelyet január 14-én meg is látogatott és megvigasztalta a földrengés áldozatait. Ezt a látogatást a liberális világsajtó úgy tüntette föl, hogy a pápa a Santa Mártába való átmenetekor elhagyta a Vatikánt, vagyis elődei magatartásával szakítva, kijött az önkéntes fogságból. De XV. Benedek nem adott föl semmit, csak atyai szívét mutatta meg.

A pápa a földrengés áldozatai javára gyűjtést is rendezett, — közel egy millió lira gyűlt össze — s ezenfelül a Castalgandolfoi villában a földrengés következtében elárvult gyermekek számára árvaházat rendezett be.

Január 22-én a pápa titkos konzisztóriumot tartott, melyen több megüresedett tényleges és címzetes főpapi széket töltött be és újból békevágyát hangoztatta. Egyben tudatta a konzisztórium összegyűlt tagjaival, hogy kiengesztelő békekönyörgést rendelt el. Európában február 7-én, a többi világ részben már-

cius 21-én tartották meg a békekönyörgést. Erre az alkalomra a pápa maga írt békeimát.

E napon milliók és milliók a lélek mélyéből fakadó buzgósággal zokogtak az Úrhoz: «Szánjad meg ezt a sok anyát, aki fia sorsáért vergődve aggódik; szánd meg a sok apavesztett árvát, családot; könyörülj nyomorúságán Európának, melyet oly vészes romlás fenyeget!»

A pápa mindenkor tevékeny részt vett az olasz katolikusok egyesületi életében, mert igen jól tudta, hogy csak egységes és rendszeres munkával lehet sikert elérni. Olaszországban öt nagy katolikus egyesület van, melyet a pápa márciusban a katolikus akciók programmszerű haladása érdekében közös vezérlő bizottság alá helyezett s az olasz Katolikus Népszövetségnek adta az elsőbbséget.

A harc képtelen hadifoglyok kicserélése után a pápa az internált polgári személyek felé fordította atyái tekintetét. Az Osservatore Romano március 16-án hivatalosan bejelentette, hogy a pápának sikerült ki-
eszközölnie, hogy a hadviselő államok bizonyos korban levő internált polgári személyeket hazájukba visszaengedjenek.

Április elején a Szentatya az évek óta nagy nehézséget és a kellemetlenségek egész sorát okozó katolikus-sajtókérdést rendezte, amennyiben április 4-én dekretumot léptetett életbe, mely a sajtókérdés rendezésére új szervezetet alapít. A sajtószervezkedés Olaszországban ezentúl egyházmegyénként és plébániánként történik.

Ugyanekkor az egész művelt világot lázas izgalomba ejtette az a hír, hogy a pápa a béke érdekében üzenetet küldött Amerikának. Wiegand Károly

amerikai hírlapíró április 5-én ugyanis kihallgatáson járt a pápánál, aki ebből az alkalomból a többi közt ezt mondotta az újságírónak:

— A Szentszéknek az a vágya, hogy ez a rettenetes harc véget érjen és helyre álljon a béke, mihelyt csak lehetséges és hogy ennek a célnak érdekében meg kell mozgatni minden morális eszközt és minden befolyást, ami csak rendelkezésre áll.

— Vigye az amerikai népnek és sajtónak üdvözlétemet és áldásomat és fejezze ki e nemes népnek egyetlen kívánságomat: dolgozzatok szakadatlanul és önzetlenül a békéért... Hogy ha a ti országtok mindentől tartózkodik, ami a háborút meghosszabbíthatja, melyben sok százezer vére folyik, akkor Amerika amily nagy és befolyásos, különösen hozzájárulhat e förtelmes háború gyors befejezéséhez.

— Egész reménységem a béke hamaros megkötésére az amerikai népen nyugszik, azon a befolyáson és hatalmon, amellyel az egész világon rendelkezik. Amerika igazságos, pártatlan és minden igyekezetében mindig semleges volt, ezért mihelyt az alkalmas pillanat elérkezik, Amerika számíthat a Szentszék nyomatékos támogatására. Ezt az elnöknek tekintélyes barátai útján már tudomására adtam.

A Szentatyá hő vágya még nem teljesedett; Amerika nyugodt lelkiismerettel szállítja továbbra is a hadianyagot, «ami a háborút meghosszabbíthatja».

★

Olaszországban az entente felé hajló áramlat már a világháború kitörése óta minden lehető eszközzel hiteztetésre igyekezett rábírní a hivatalos Olaszországot, mely végre májusban hadat üzent a kettős mo-

narchiának. Itáliának e háborúja fölöttébb nehéz helyzetbe sodorta a Szentszéket, ami kimondhatatlan aggodalmat és gondot okoz a pápának. Az olaszok 1870-ben tudvalevően elrabolták az egyházi állam végső maradványát s azóta a pápa önkéntes fogságban él a Vatikánban. Olaszország saját jószántából 1871-ben törvényt hozott, mely a pápának bizonyos szuverén jogokat s évjáradékot biztosít. A pápák azonban nem ismerték el ezt a törvényt és az évjáradékot sem vették igénybe. Ez az ú. n. garanciális törvény a többi közt azt mondja, hogy a Szentszéknél levő követek ugyanazt a szabadságot és előjogokat élvezik, mint az olasz királyi udvarnál levő külföldi diplomaták s kimondja, hogy a Szentszékek joga van titkosjegyű levéllel és távirattal érintkezni külföldön levő köveiteivel. A világháború megmutatta, hogy ez a törvény csak papiros, holt betű. A középonti hatalmak vatikáni követeinek el kellett távoznia Rómából; az olasz kormány ugyan kijelentette, hogy személyük sérthetetlen, de mitsem tett e kijelentés biztosítására. Megesett még az is, hogy az olasz cenzura elsikkasztotta a pápa leveleit.

A háború miatt nem tudhatjuk még, hogy az olasz beavatkozás után mi történt Rómában. De az bizonyos, hogy már fölmerült a pápa Rómából való eltávozásának terve is. Sőt a spanyol király föl is ajánlotta vendégszeretetét a Szentatyának, ő azonban kijelentette, hogy bármi is történik, Rómában marad.

Júniusban a Szentszéknél levő diplomaták száma szaporodott. Hollandia ugyanis visszaállította az az 1871-ben megszüntetett vatikáni követséget. Regout az új követ októberben váratlanul meghalt.

Juniusban föltűnés keltő pápai nyilatkozat járta be a világot. A Szentatya Latapie francia ujságíró előtt azonban csak a Szentszék föltétlen semlegességét hangoztatta s ami ezenkívül még volt a nyilatkozatban, azt a franciák egyszerűen belehamisították.

Jelenleg a Szentatya azon fáradozik, hogy a sebesült foglyokat Svájc fogadja területére és vegye gondozásába.

A Szentatya trónralépése óta egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy a Szentszék föltétlen semlegességét és pártatlanságát ne hangoztassa. S mindaz, amit eddig az emberi szenvedés enyhítése és a béke helyreállítása érdekében tett, az nemcsak az ő nagyságát, hanem az Egyháznak az emberiségre való befolyását, a pápaság belső erejét és a katholicizmus örökkévaló értékét is ragyogtatja és bizonyítja.

A háború viharja még tombol, de tudjuk és érezzük, hogy Krisztus már itt jár köztünk s nyomában fölkel majd a béke és a szeretet napja.

7. A jövő.

Micsoda örökséget vett át elődjétől XV. Benedek?

Az egész katolikus világ odaadó szeretettel és gyermeki engedelmisséggel viseltetik a Szentszék iránt. Nagy meglepéssel tekinthet a Szentatya az erényekben bővelkedő püspökökre, a kevés kivétellel erkölcsös és buzgó világi papságra, a számtalan szerzetes-rendre és társulatra, melynek tagjai mint jól rendezett hadsereg állanak a pápa rendelkezésére. Mennyire föllendült a vallási élet, mily sok remény fűződik az Egyház terjeszkedéséhez Angliában és Amerikában, mennyire virágoznak a felebaráti szere-

tetet istápoló egyesületek; mily eredményesen művelték az utóbbi évtizedekben az egyházi tudományt és keresztény művészetet; mily serényen dolgoznak a pogányok megtérítésén. Egyik országban gazdagabb, másokban silányabb a termés, de még a legterméketlenebb talajon is kibúvik a kő és tüske között egy-egy búzaszár, örvendetes aratással kecsegtetve.

Ha az új pápa ezeken a jelenségeken végig tekint, lehetetlen, hogy szíve ne ujjongjon örömeiben és lelkesedésében. Ámde a világos színeket nyomon követi a legsötétebb árnyék.

X. Pius utolsó sóhaját, amely a béke föntartásának szólt, elnyomta az ágyúk bömbölése. Haláltusáját a népek és nemzetek tusája közt vívta, amely Európa testét temérdek sebbel borítja és még száz év múlva sem hegednek be.

De van ennél még nagyobb fájdalom is!

Ha Benedek Szent Péter sziklájáról körül tekint, mindenfelé csak tornyosuló hullámokat lát. Németországban, Skandináviában, Angliában, Amerikában ott a kormányok által dédelgetett protestantizmus, amelynek különböző töredékei csak a Róma ellen való gyűlöletükben egyek; Franciaországban és Portugáliában bitorlás és fosztogatás; Olasz- és Spanyolországban szorongattatás és leigázás, Oroszországban durva erőszak. Mindenütt ott a páholy a szociáldemokraták vérttajtékozó hadoszlopaival.

Hogyne borulna könnybe a mi Gedeonunknak szeme, ha a sok ellenségnek ekkora túlerejével összehasonlítja az ő kis csapatát, ennek fegyverét és a táborukban dülő meghasonlást? Semmi nem mentheti meg őt és övéit a kétségbeeséstől, mint ez az isteni ígélet: «Nem vesznek erőt rajta!»

X. Piusnak bátor programjából: «Mindent megújítani Krisztusban» — mennyi várja megvalósítását XV. Benedektől!

Milyen nehéz dolog XIII. Leónak és X. Piusnak utódja lenni!

Néhány perccel IX. Piusnak 1878. február 7-én bekövetkezett halála előtt Consolini bíbornok így szólt Pecci bíbornokhoz a későbbi XIII. Leóhoz: «Eminenciád, most egy cirenei Simonnak kell következnie». Ez a mondás X. Piusnak halálos ágyánál is helyén lett volna.

Mit várhatunk az új pápától?

Megadja rá a választ egyéves uralkodása, amint azt az eddigiekben ecseteltük. Kétséget sem szenved, hogy XV. Benedek méltó utódjának bizonyul X. Piusnak, XIII. Leónak és IX. Piusnak, akiket személyesen ismert. Hogy ez így legyen, arra majd lesz gondja az isteni Gondviselésnek, amely az Egyház és a Vatikán fölött őröködik. Fölfogja világosítani Krisztus helytartójának elméjét, fölhevíteni szívét, hogy a jót mindenütt fölismerje és céltudatosan végre is hajtsa. Hiszen a földkerekségen annyi imádság száll a papok, szerzetesek és hívek ajkáról az ég felé; alig lehető, hogy meghallgatásra ne találjon!

A külföldi hatalmakkal való viszonyában XV. Benedek bizonyára annak az előzékenységnek, de egyúttal szilárdságnak álláspontjára fog helyezkedni, amelynek segítségével nagy elődje: XIV. Benedek oly sokat el tudott volt érni. Szentatyánk nem az ablakból nézte azt a világot, amely Olaszország határain túl van. Megismerkedett Spanyolország, Franciaország és Németország népével, de valamennyinek pásztora, atyja, tanítója és vezetője, mindnyájukat

átöleli gondos szeretete és jósága, figyelembe véve a viszonyokat és tekintettel minden ország saját-ságaira.

A Szentszék világi hatalmának visszaállítására a pápa aligha fog törekedni; az entente lapjai ugyan azzal rémitgetik Olaszországot, hogy a középponti hatalmak győzelmük esetén visszaállítják a pápai államot.

De kétségenkívül mindent el fog követni, hogy a Szentszéknek teljes függetlenségét és szabadságát, melynek kivívásán immár félszázada fáradoznak, szilárdabb alapokra fektesse, mint azt az eddigi szabad-
elvű kormányok kegyes engedélyével tenni lehetett.

Ezekre a kérdésekre a jövő fogja megadni a választ.

Mi pedig, az Anyaszentegyháznak engedelmes és hűséges gyermekei, a Szentatyának odaadó és szót-fogadó fiai, minden ország és nép, az összes papság és valamenyi hívő nevében letesszük kezébe a leg-teljesebb engedelmesség fogadalmát:

«Szólj Uram, mert hallja a te szolgád!»

Áhitat könyve.

Írta: PLATZ BONIFÁC dr.

**Ára a kötések és a papir minősége
szerint 2·50—14 koronáig.**

A művelt katolikus közönség régi vágya nyert ezzel az imakönyvvel kielégítést. *Platz Bonifác dr.* a legnemesebb értelemben fogta fel megbízatását, midőn a **Szent-István-Társulat** felkérte őt egy, a művelt közönségnek mindenképen alkalmas imakönyv szerkesztésére. És ez a vágya a legteljesebb mértékben sikerült is. A lánglelkű, tudós pap lelkéből írt elmélkedő imádságok magasan szárnyaló gondolatokkal vezetik a hívő szívet az élet utain föl a magasba: Isten felé. Aki lelki nemesiségre törekszik és biztos vezetőfontat keres, az szerezzze meg ezt az imakönyvet, melyben mindenki megtalálja azt, amit keres, de főleg megtalálja Istent, akire e könyvnek minden szava irányul.

Kapható a **Szent-István-Társulat** könyvkereskedéseiben: Budapest, IV. ker., Keeskeméti-utca 2. szám és Szeged, Kárász-utca 10. szám.

